

पी. एण्ड एस. बैंक

राजभाषा अंकुर

दिसंबर 2021

75
आज़ादी का
अमृत महोत्सव

आत्मनिर्भाव भारत

पंजाब एण्ड सिंध बैंक
Punjab & Sind Bank
ਪੰਜਾਬ ਐਂਡ ਸਿੰਘ ਬੈਂਕ
पी.एस.बी. (एक राज्यीय बैंक) / A Govt. of India Undertaking
राजभाषा विभाग

कार्यकारी निदेशक महोदय का आगमन

डॉ. रामजस यादव ने दिनांक 21.10.2021 को बैंक में कार्यकारी निदेशक के पद पर कार्यभार ग्रहण किया है। उन्होंने अंचल कार्यालय मुंबई की अधीनस्थ शाखा "अंधेरी मुंबई" में कार्यभार ग्रहण किया। छायाचित्र में कार्यकारी निदेशक डॉ. रामजस यादव का पुष्पगुच्छ से स्वागत करते हुए ऑफिसियल प्रबंधक मुंबई श्री संजय पी श्रीवास्तव, शाखा प्रबंधक अंधेरी मुंबई व अन्य अधिकारीगण।

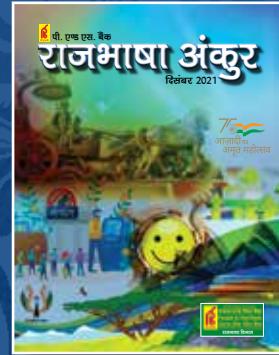
ਪੰਜਾਬ ਏਣਡ ਸਿੰਘ ਬੈਂਕ

प्रधान कार्यालय साजभाषा विभाग की हिंदी पत्रिका

राजभाषा अंकुर

(केवल आंतरिक वितरण हेतु)

बैंक हाउस, प्रथम तल, 21, राजेब्द प्लेस, नई दिल्ली - 110008

दिसंबर 2021

मुख्य संरक्षक

श्री एस. कृष्णन

प्रबंध निदेशक एवं मुख्य कार्यकारी अधिकारी

संरक्षक

ਸ਼੍ਰੀ ਕੋਲਲੇਗਾਲ ਵੀ ਰਾਘਵੇਂਦਰ

कार्यकारी निदेशक

डॉ. रामजस यादव

कायेकारो निदेशन

मुख्य संपादक

श्री कामेश्वर सेरी

—
—
—

४८ विविध शर्त

ગુજરાતી લાંબા પત્ર

संग्रह संकलन

श्री देवोद्धर कमार वरिष्ठ प्रबन्धक (याजभाषा)

श्रीमती मोणिका गांधा प्रबंधक (राजभाषा)

श्री मोहन लाल, राजभाषा अधिकारी

ई-मेल : hindipatrika@psb.co.in

ਪੰਜੀਕਰਣ ਸੰ.: ਏਫ.2(25) ਪ੍ਰੈਸ. 91

(पत्रिका प्रकाशन तिथि : 15 / 01 / 2022)

‘राजभाषा अंकुर’ में प्रकाशित सामग्री में दिए गए विचार, संबंधित लेखकों के अपने हैं। पंजाब एण्ड सिंध बैंक का प्रकाशित विचारों से सहमत होना ज़रूरी नहीं है। सामग्री की मौलिकता एवं कॉपी राइट अधिकारों के प्रति भी लेखक स्वयं उत्तरदायी है।

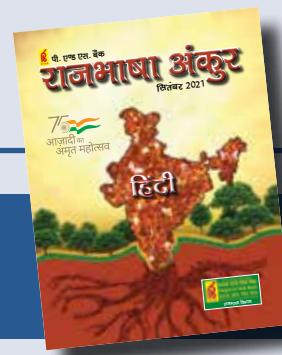
मुद्रक : जैना ऑफसेट प्रिंटर्स
ए 33/2, साइट-4, साहिबाबाद इंडस्ट्रीयल एरिया,

गाज़ियाबाद, उत्तर प्रदेश

फोन नं. : 98112 69844
ई-मेल: Jainoffsetprinters@gmail.com

विषय सूची

क्र. सं.	विवरण	पृष्ठ सं.
1.	संपादक मंडल/विषय-सूची	1
2.	आपकी कलम से	2
3.	संपादकीय	3
4.	संचार : अवशेष व निवारण	4-7
5.	आत्मनिर्भर भारत के निर्माण में हिंदी एवं क्षेत्रीय भाषाएं	8-9
6.	प्रधान कार्यालय में प्रकाश पर्व का आयोजन	10-11
7.	हिंदी अनुवाद के संदर्भ में लोकोक्ति और मुहावरों की भूमिका	12-14
8.	ग्राजभाषा कार्यालयन समिति की तिमाही बैठक	14
9.	आत्मनिर्भर भारत और बैंक	15-17
10.	ग्राहक के मुख से	18
11.	प्रसन्नता और मनोरंजन	19-21
12.	दिल्ली बैंक नराकास में बैंक की उपलब्धियाँ	22
13.	गृह मंत्रालय, क्षेत्रीय कार्यालयन कार्यालय द्वारा पुरस्कार	23
14.	नराकास उपलब्धियाँ	24-25
15.	सतर्कता जागरूकता सप्ताह समाप्त हो - 2021	26-27
16.	कहानी-बीली आह!	28-29
17.	काव्य - मंजूषा	30-31
18.	बैंकिंग व्यवसाय व तृतीय पक्ष उत्पाद	32-33
19.	मूल तमिल लेख और उसका हिंदी रूपांतरण	34-37
20.	हिंदी कार्यशालाएं/ग्राजभाषा संगोष्ठी	38-39
21.	कुरुक्षेत्र - अनुप्रम पर्यटन स्थल	40-42
22.	जहा सोचिए!	43
23.	अंचल कार्यालयों में सतर्कता जागरूकता सप्ताह -2021	44

ਆਪਕੀ ਕਲਮ ਦੇ

ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅੰਕੁਰ ਕਾ ਨਵੀਨਤਮ ਸਿਤਾਮਹਿਰ 2021 ਕਾ 'ਆਜਾਦੀ ਕਾ ਅਮ੃ਤ ਮਹੋਤਸ਼' ਅੰਕ ਹਸਤਗਤ ਹੁਆ। ਆਵਰਣ, ਸਾਜ—ਸਜ਼ਾ ਤਥਾ ਪਠਨ ਸਮਗ੍ਰੀਆਂ ਕਾ ਗੁਣਵਤਾਪੂਰਣ ਚਿਨ ਵ ਸੱਧੋਜਨ ਅਤਿ ਮਨਸੋਹਕ ਹੈ। ਲੇਖਨ, ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਅਤੇ ਸੰਕਲਨ ਕੀ ਮਾਨਕਤਾ "ਸ਼ਿਵਾ ਕੀ ਬਖਾਨੀਂ ਕਿ ਬਖਾਨੀਂ ਛਤ੍ਰਸਾਲ ਕੋ" ਕੀ ਮਨ:ਵਿਸ਼ਿਤ ਮੌਜੂਦਾ ਪਾਠਕਾਂ ਕੀ ਲਾ ਖੜਾ ਕਰਤਾ ਹੈ।

'ਗ੍ਰਾਹਕ ਦੇ ਮੁਖ ਦੇ' ਕੇ ਮਾਧਿਅਮ ਦੇ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਕਾ ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਕੀ ਰਚਨਾਤਮਕਤਾ ਤਕ ਪਹੁੰਚਨੇ ਕੀ ਸਾਰਥਕ ਪ੍ਰਯਾਸ ਸਰਾਹਨੀਯ ਹੈ। ਵਿਮਿਨਨ ਕਾਰਧਕਮਾਂ ਕੇ ਜੀਵਨਤ ਛਾਧਾਂਕਨ ਸਹਜ ਹੀ ਹਮੇਂ ਉਸ ਕਾਰਧਕਮ ਕਾ ਹਿੱਸਾ ਬਨਾ ਦੇਤਾ ਹੈ। ਕ੍ਰੋਨੀਅ ਭਾਸ਼ਾ ਕੇ ਰੂਪ ਮੈਂ ਸਮੁੱਦਾ ਬਾਂਗਲਾ ਕਾ 'ਮੂਲ ਬਾਂਗਲਾ ਲੇਖ' ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਕੀ ਸਭੀ ਭਾਸ਼ਾਓਂ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿ ਸਮਾਨ ਕੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਕੇਂਦ੍ਰੀਅ ਗ੍ਰੰਥ ਰਾਜਿ ਮੰਤ੍ਰੀ ਸ਼੍ਰੀ ਨਿਧਿਅ ਪ੍ਰਾਮਾਣਿਕ ਕੇ ਕਰ ਕਮਲਾਂ ਦੇ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਕੀਰਿਤ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਗ੍ਰਾਹਨ ਕਰਨਾ ਹਮਾਰੇ ਬੈਂਕ ਕੇ ਲਿਏ ਗਰਿਮਾਮਯ ਉਪਲਬਧੀ ਹੈ। ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਮੈਂ 'ਏਹਸਾਸ' ਕੀ ਸੰਵੇਦਨਾਪੂਰਣ ਸ਼ਿਕਾਅ, 'ਮੈਂ ਸਮਧ ਬੋਲ ਰਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ' ਦੇ ਸਮਧ ਕੀ ਮਹਤਤਾ ਕਾ ਬੋਧ, 'ਹਮ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ' ਦੇ ਸਾਮਾਜਿਕ ਸੌਹਾਦਰ ਤਥਾ 'ਕਾਵਿ ਮੰਜੂਸ਼ਾ' ਮੈਂ 'ਮਨ' ਕੀ ਰੇਖਾਚਿਤ੍ਰ ਸ਼ਵਧ ਦੇ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਕੀ ਜਾਰੀ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਸ਼ਕਤੀਪਤ: ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਹਿੰਦੀ ਕੀ ਬਢਾਵਾ ਦੇਨੇ ਤਥਾ ਬੈਂਕਿੰਗ ਵਿਵਸਾਯ ਮੈਂ ਹਿੰਦੀ ਕੀ ਪ੍ਰਚਾਰ — ਪ੍ਰਸਾਰ ਤਥਾ ਇਸਕੇ ਉਨ੍ਮੁਕਤ ਪ੍ਰਯੋਗ ਮੈਂ ਇਸ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਕੀ ਧੋਗਦਾਨ ਕਾਫੀ ਮਹਤਵਪੂਰਣ ਹੈ ਜੋ ਹਿੰਦੀ ਕੀ ਵਿਕਾਸ ਮੈਂ ਮੀਲ ਕੀ ਪਤਥਰ ਸਾਬਿਤ ਹੋਗਾ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀ ਸਮਸਾਮਧਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਕੇ ਲਿਏ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਕੀ ਅਸ਼ੋ਷ ਸ਼ੁਭਕਾਸ਼ਨਾਏਂ !

—ਡਾਕੀ. ਲਲਿਤ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਾਰਮਾ, ਆਂਚਲਿਕ ਪ੍ਰਬੰਧਕ — ਕੋਲਕਾਤਾ

ਆਪਕੀ ਬੈਂਕ ਕੀ ਤਿਮਾਹੀ ਹਿੰਦੀ ਪਤ੍ਰਿਕਾ "ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅੰਕੁਰ" ਕੀ ਨਵੀਨਤਮ ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਪ੍ਰਸਨ੍ਨਤਾ ਹੁੰਦੀ। ਸਵਰਗ੍ਰਥਮ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਕੀ ਸਫਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਹੈਤੁ ਹਾਰਿਂਕ ਬਧਾਈ ਏਂਵੇਂ ਸ਼ੁਭਕਾਸ਼ਨਾਏਂ ਸ਼ੀਕਾਰ ਕਰੋਂ।

ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਮੈਂ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਹਿੰਦੀ ਤਥਾ ਸਾਹਿਤ ਗਤਿਵਿਧਿਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਆਲੋਖਾਂ ਕੀ ਬੇਹਤਰ ਢਾਂਗ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ੁਤ ਕਿਯਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਮੈਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਆਲੋਖ "ਖੇਲ—ਖੇਲ ਮੈਂ ਹਿੰਦੀ", "ਬੈਂਕ ਕੀ ਲਾਭਪ੍ਰਦਤਾ ਮੈਂ ਭਾਸ਼ਾ", "ਵੈਖਿਕ ਤਾਪਨ ਔਰ ਗ੍ਰੀਨ ਹਾਊਸ ਪ੍ਰਭਾਵ" ਆਦਿ ਕਾਫੀ ਸੂਚਨਾਪ੍ਰਦ ਹੈ। ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਮੈਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਅਨ੍ਯ ਆਲੋਖ ਏਂਵੇਂ ਕਵਿਤਾਏਂ ਭੀ ਰੋਚਕ ਏਂਵੇਂ ਪਠਨੀਧੀ ਹੈ।

ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਕੀ ਸਫਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਕੇ ਲਿਏ ਪੂਰੀ ਸੰਪਾਦਕੀਅ ਟੀਮ ਕੀ ਹਾਰਿਂਕ ਬਧਾਈ ਏਂਵੇਂ ਆਗਾਮੀ ਅੰਕਾਂ ਕੇ ਲਿਏ ਸ਼ੁਭਕਾਸ਼ਨਾਏਂ।

(ਸ਼ੰਖ ਸਿੰਘ), ਪ੍ਰਮੁਖ—ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਸੰਸਾਦੀਅ ਸਮਿਤੀ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਾਰਧਾਲਿਅ ਬੈਂਕ ਑ਫ ਬੱਡੀਵਾ

ਬੈਂਕ ਕੀ ਹਿੰਦੀ ਪਤ੍ਰਿਕਾ "ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅੰਕੁਰ" ਕੀ ਸਿਤਾਮਹਿਰ, 2021 ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁਆ। ਹਮਾਰੇ ਬੈਂਕ ਕੀ ਮਿਲੇ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਕੀਰਿਤ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਦੇ ਅਪਾਰ ਹਵਾਂ ਕੀ ਅਨੁਮੂਤਿ ਹੁੰਦੀ। ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਦੀਆਂ ਅਨ੍ਯ ਵਿਭਾਗਾਂ ਕੀ ਰਚਨਾਓਂ ਕੀ ਸਮਿਲਿਤ ਕਰਨਾ ਏਕ ਸ਼ਾਹਨਹੀਂ ਕਦਮ ਹੈ ਔਰ ਹਮੇਂ ਵਿਖਾਸ਼ ਹੈ ਕੀ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਕਾਰਧਾਲਿਅ ਨਾਲ ਕੀ ਹੈ।

ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਬੇਹਦ ਹੀ ਰੁਚਿਕਰ ਏਂਵੇਂ ਜ਼ਾਵਰਧਕ ਹੈ ਤਥਾ ਮੂਲ ਬਾਂਗਲਾ ਲੇਖ ਏਂਵੇਂ ਉਸਕੇ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀ ਹੋਨੇ ਦੇ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਅਪਨੀ ਵਿਵਿਧਤਾਓਂ ਕੀ ਭੀ ਸਮੇਟੇ ਹੁਏ ਹੈ।

—ਸਤਿਬਿਰ ਸਿੰਘ, ਆਂਚਲਿਕ ਪ੍ਰਬੰਧਕ— ਪਟਿਆਲਾ

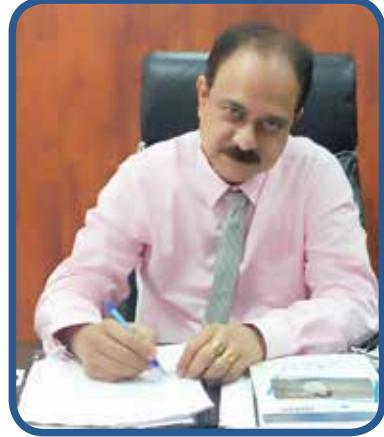
ਹਮੇਂ ਬੈਂਕ ਕੀ ਤਿਮਾਹੀ ਹਿੰਦੀ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਪੀ. ਏਣਡ ਏਸ. ਬੈਂਕ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅੰਕੁਰ ਕੀ ਨਵੀਨਤਮ ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁਆ। ਹਮੇਂ ਅਤਿਧੰਤ ਪ੍ਰਸਨ੍ਨਤਾ ਹੈ ਕੀ ਬੈਂਕ ਕੀ ਵਰ਷ 2019–20 ਕੀ ਦੌਰਾਨ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਨੀਤੀ ਕੀ ਸ਼੍ਰੇ਷਼ਟ ਕਾਰਧਾਲਿਅ ਨਾਲ ਕੀ ਲਿਏ ਇਸ ਵਰ਷ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ, ਗ੍ਰੰਥ ਮੰਤ੍ਰਾਲਾਯ ਦੀਆਂ 'ਕੀਰਿਤ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ (ਵਿਦੀਤੀ)' ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁਆ ਹੈ, ਇਸਕੇ ਲਿਏ ਬਹੁਤ—ਬਹੁਤ ਬਧਾਈ।

ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਕੀ ਨਵੀਨਤਮ ਅੰਕ ਮੈਂ 'ਹਮ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ', 'ਵੈਖਿਕ ਤਾਪਨ ਔਰ ਗ੍ਰੀਨ ਹਾਊਸ ਪ੍ਰਭਾਵ', 'ਖੇਲ—ਖੇਲ ਮੈਂ ਹਿੰਦੀ', 'ਬੈਂਕਾਂ ਕੀ ਲਾਭਪ੍ਰਦਤਾ ਮੈਂ ਹਿੰਦੀ', 'ਮੈਂ ਸਮਧ ਬੋਲ ਰਹਾ ਹਾਂ' ਆਦਿ ਵਿਮਿਨਨ ਵਿ਷ਯਾਂ ਪਰ ਛਪੇ ਲੇਖ ਬਹੁਤ ਹੀ ਰੋਚਕ ਹੈ। ਐਸੇ ਬੇਹਦ ਹੀ ਰੋਚਕ ਏਂਵੇਂ ਜ਼ਾਵਰਧਕ, ਆਲੋਖਾਂ ਤਥਾ ਛਾਧਾਂਕਨ ਦੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੀ ਉਤਸਾਹਵਰਧਨ ਹੁਆ ਹੈ। ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਮੈਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਹਾਨੀ—ਏਹਸਾਸ, ਕਵਿਤਾ— ਹਿੰਦੀ ਮੈਂ ਹੀ ਕਾਸ ਕਰੋ, ਬਾਂਗਲਾ ਲੇਖ—ਹਾਇਲੀ ਸਸ਼ੀਸ਼ਿਅਤ, ਜ਼ਾਰਾ ਸੋਚਿਏ ਆਦਿ ਕੀ ਲਿਏ ਸਭੀ ਲੇਖਕਾਂ ਕੀ ਸਾਧੁਵਾਦ।

ਇਸ ਉਤਕ੃਷ਟ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਕੀ ਸਾਜ—ਸਜ਼ਾ ਏਂਵੇਂ ਵਿ਷ਯ—ਵਰਸ਼ੀ ਦੇ ਚਿਨ ਕੀ ਲਿਏ ਸੰਪਾਦਕ ਮੰਡਲ ਕੀ ਹਾਰਿਂਕ ਬਧਾਈ ਏਂਵੇਂ ਨਵਵਰਧ ਦੀ ਸ਼ੁਭਕਾਸ਼ਨਾਏਂ।

—ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਆਂਚਲਿਕ ਪ੍ਰਬੰਧਕ— ਗੁਰੂਗ੍ਰਾਮ

ਸੰਪਾਦਕੀਯ

ਪ੍ਰਿਯ ਸਾਥਿਯੋ,

'ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅੰਕੁਰ' ਕਾ ਦਿਸੰਬਰ—2021 ਅੰਕ ਆਪਕੇ ਸਮਝ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਹੈ। ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅੰਕੁਰ ਕੇ ਵਿਗਤ ਸਿਤਾਂਬਰ—2021 ਅੰਕ ਕੇ ਲਿਏ ਆਪ ਲੋਗਾਂ ਕੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਤਿਕ੍ਰਿਧਾਏਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਈ ਜਿਸਮੈਂ ਆਪ ਲੋਗਾਂ ਨੇ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਲਿਏ ਅਪਨੀ ਸ਼ੁਭਕਾਮਨਾਏਂ ਦੀ ਹੈ, ਸੰਵਰਥਮ ਇਸਕੇ ਲਿਏ ਆਭਾਰ। ਪਾਠਕਾਂ ਕੀ ਪ੍ਰਤਿਕ੍ਰਿਧਿਆ ਹੀ ਸੰਪਾਦਕ ਮੰਡਲ ਕੋ ਆਗੇ ਕਾਰਧ ਕਰਤੇ ਰਹਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਉਨਕਾ ਉਤਸਾਹਵਰਧਨ ਕਰਤੀ ਹੈ।

ਅਤ੍ਯਂਤ ਹਰਫ ਕਾ ਵਿ਷ਯ ਹੈ ਕਿ ਹਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਬੈਂਕ ਕੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਾਰਧਾਲਿਆਂ ਕੋ ਦਿੱਲੀ ਬੈਂਕ ਨਗਰ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਕਾਰਧਾਨਵਿਧਨ ਸਮਿਤਿ ਦੀਆਂ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਕਾਰਧਾਨਵਿਧਨ ਕੇ ਲਿਏ ਤ੃ਤੀਧ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਿਯਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸਕੇ ਸਾਥ ਹੀ ਆਪਕੀ ਪਤ੍ਰਿਕਾ 'ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅੰਕੁਰ' ਕੋ ਗ੍ਰੇਡ—ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਕੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਮੈਂ ਦਿੱਲੀ ਬੈਂਕ ਨਰਾਕਾਸ ਸੇ ਪ੍ਰੋਟ੍ਸਾਹਨ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਮਿਲਾ ਹੈ ਜਿਸਕੇ ਲਿਏ ਨ ਕੇਵਲ ਬੈਂਕ ਕੋ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਾਰਧਾਲਿਆਂ ਵਰਨ੍ਹ ਬੈਂਕ ਕਾ ਪ੍ਰਤੇਕ ਕਾਰਧਾਲਿਆਂ ਵਿਖੇ ਬਧਾਈ ਕਾ ਪਾਤਰ ਹੈ। ਆਪ ਸਭੀ ਕੇ ਸਨੋਹਪੂਰਵਕ ਦਿਏ ਗਏ ਸਹਹਾਤ ਦੀ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਕਾ ਕਲੇਵਰ ਮਨੋਹਰ ਹੋਤਾ ਜਾ ਰਹਾ ਹੈ।

ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਕੇ ਇਸ ਅੰਕ ਮੈਂ ਆਤਮਨਿਰ्भਰ ਭਾਰਤ, ਭਾਸ਼ਾ ਔਰ ਸੰਵਾਦ ਦੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਲੇਖਾਂ ਕੋ ਸਥਾਨ ਦਿਯਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਥ ਹੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਾਰਧਾਲਿਆਂ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਕੇ ਜਨਮੋਤਸਵ ਪਰ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤਥਾ ਲੰਗਰ ਦੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਛਾਯਾਚਿਤ੍ਰਾਂ ਕੋ ਪ੍ਰਮੁਖਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਿਯਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸਕੇ ਅਤਿਰਿਕਤ ਕਥੋਤੀਧ ਭਾਸ਼ਾ ਕੇ ਅਨੰਤ ਮੂਲ ਤਮਿਲ ਲੇਖ ਔਰ ਤਸਕਾ ਹਿੱਦੀ ਅਨੁਵਾਦ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਮੈਂ ਲਿਯਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਕਾਰਧਾਨਵਿਧਨ ਕੇ ਕਥੋਤ ਮੈਂ ਦਿੱਲੀ ਬੈਂਕ ਨਰਾਕਾਸ ਮੈਂ ਬੈਂਕ ਕੀ ਉਪਲਥਿ ਔਰ ਅਨੱਚ ਅੰਚਲ ਕਾਰਧਾਲਿਆਂ ਕੀ ਉਪਲਥਿਆਂ ਕੋ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਮੈਂ ਸਥਾਨ ਦਿਯਾ ਗਿਆ ਹੈ। 'ਕਾਵਿ—ਮੰਜੂਸ਼ਾ' ਕੇ ਅਨੰਤ ਕਵਿਤਾਏਂ ਤਥਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਤਾਂਬ 'ਜ਼ਰਾ ਸੋਚਿਏ', ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਕੇ ਇਸ ਅੰਕ ਮੈਂ ਸੁਸ਼ੋਭਿਤ ਹੈਂ। ਜਬ ਤਕ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਆਪਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਗੀ, ਨਵਵਰ਷ — 2022 ਦਾ ਆਗਮਨ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੋਗਾ। ਮੈਂ ਈਸ਼ਵਰ ਦੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਤਾ ਹੁੰਨ੍ਹ ਕਿ ਨਵਵਰ਷ ਦੇ ਸਾਥ ਆਪਕਾ ਜੀਵਨ ਨਿਰਨਤਰ ਸਮੁੱਦਾਇ ਕੀ ਓਰ ਅਗ੍ਰਸਰ ਹੋ। ਆਸਾ ਹੈ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਕਾ ਯਹ ਅੰਕ ਆਪਕੋ ਪਸਾਂ ਆਏਗਾ। ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਕੇ ਵਿ਷ਯ ਮੈਂ ਹਮੇਂ ਅਪਨੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵ ਸੁਝਾਵਾਂ ਦੇ ਅਵਸਥ ਅਵਗਤ ਕਰਾਏਂ ਤਾਕਿ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਕੋ ਅਪੇਕ਼ਾਕ੃ਤ ਉਤਕਢ਼ਾਂ ਬਨਾਯਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਲੋਹਡੀ, ਮਕਰ ਸ਼ਕਾਂਤਿ, ਬਿਹੂ, ਪੌਂਗਲ ਤਥਾ ਗਣਤਨਤ ਦਿਵਸ—2022 ਦੀ ਅਸੀਸ ਸ਼ੁਭਕਾਮਨਾਓਂ ਸਹਿਤ!

ਮਨੋਹਰ ਸ਼੍ਰੋਤੀ
(ਕਾਮੇਸ਼ ਸ਼੍ਰੋਤੀ)
ਮਹਾਪ੍ਰਬੰਧਕ ਸਹ
ਮੁਖ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅਧਿਕਾਰੀ

संचार : अवरोध व निवारण

निखिल शर्मा

किसी भी प्रकार के संचार के सफल होने के लिए यह आवश्यक है कि प्राप्तकर्ता संदेश के लिए वही अर्थ बताएं जो संदेश भेजने वाले का इरादा है लेकिन संचार के सभी कार्य पूर्ण या सफल नहीं होते हैं। कभी—कभी कुछ अर्थ खो जाता है क्योंकि संदेश, प्रेषक और प्राप्तकर्ता के बीच के मार्ग के साथ—साथ विभिन्न बाधाओं का सामना करता है। संचार की प्रक्रिया के दौरान संदेश के गुजरने के किसी भी चरण में ऐसी बाधाएं उत्पन्न हो सकती हैं। इसे गलत संचार भी कहा जाता है। संचार को विफलता की ओर ले जाने वाली कुछ सामान्य समस्याएं हैं: भाषा, सांस्कृतिक अंतर, विषय वस्तु की जटिलता, व्यक्तिगत पूर्वाग्रह, अर्थ संबंधी समस्याएं, सामाजिक—मनोवैज्ञानिक बाधाएं इत्यादि। संचार की बाधाओं को संचार प्रक्रिया के उस चरण के आधार पर वर्गीकृत किया जा सकता है जिसके दौरान समस्याएँ उत्पन्न होती हैं:

- ◆ प्रेषक—उन्मुख
 - ◆ प्राप्तकर्ता—उन्मुख
 - ◆ माध्यम—उन्मुख

हम संचार को एक मनो—अर्थपूर्ण प्रक्रिया के रूप में परिभाषित कर सकते हैं। इसलिए, संचार की प्रभावशीलता को प्रभावित करने वाली बाधाएं ज्यादातर सामाजिक—मनोवैज्ञानिक—भाषाई प्रकृति की हैं। ये कारक संचार की प्रक्रिया के किसी भी या सभी तत्वों, अर्थात् प्रेषक या प्राप्तकर्ता या माध्यम पर कार्य कर सकते हैं और प्रेषक और प्राप्तकर्ता दोनों के लिए सामान्य बाधा संदर्भ के एक सामान्य फ्रेम की अनुपस्थिति हो सकती है जो अक्सर एक विशिष्ट स्थिति में संचार को टूटने की ओर ले जाती है। संचार में निम्न बाधाएं होती हैं—

अर्थपूर्ण/भाषा बाधाएं

शब्दार्थ शब्दों के अर्थ का व्यवस्थित अध्ययन है। इस प्रकार, शब्दार्थ बाधाएँ भाषा से संबंधित बाधाएँ हैं। ऐसी बाधाएँ ऐसी समस्याएँ हैं

जो संदेश को क्रमशः शब्दों और विचारों में संकेतीकरण और / या व्याख्या करने की प्रक्रिया के दौरान उत्पन्न होती हैं। मौखिक और लिखित दोनों संचार शब्दों/प्रतीकों पर आधारित होते हैं जो अस्पष्ट प्रकृति के होते हैं। शब्दों/चिन्हों का प्रयोग कई प्रकार से किया जा सकता है और इनके कई अर्थ भी हो सकते हैं। जब तक प्राप्तकर्ता संदर्भ को नहीं जानता, तब तक वह अपनी समझ के स्तर के अनुसार शब्द/प्रतीक की व्याख्या करता है और इस प्रकार संदेश की गलत व्याख्या हो सकती है।

शब्दों की गलत व्याख्या अर्थ संबंधी समस्याएं अक्सर प्रेषक द्वारा इच्छित अर्थ और प्राप्तकर्ता द्वारा समझी गई अर्थ के बीच अंतर के कारण उत्पन्न होती हैं। ऐसा तब होता है जब प्राप्तकर्ता शब्द/प्रतीक को वही अर्थ नहीं देता जैसा प्रेषक ने चाहा था। शब्द अपने उपयोग के आधार पर विभिन्न अर्थों को व्यक्त करने में सक्षम हैं, अर्थात् जिस संदर्भ में उनका उपयोग किया जाता है। शब्द/

ਪ੍ਰਤੀਕ ਔਰ ਉਸੇ ਦਿਏ ਗਏ ਅਰਥ ਕੇ ਬੀਚ ਸੰਬੰਧ ਮਨਮਾਨੀ ਪ੍ਰਕ੃ਤਿ ਕਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਕੇ ਲਿਏ, ਸ਼ਬਦ 'ਪੀਲਾ' ਜਿਵੇਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਕੇ ਰੂਪ ਮੋਂ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਿਯਾ ਜਾਤਾ ਹੈ ਤੋਂ ਇਸਕੇ ਉਪਯੋਗ ਕੇ ਆਧਾਰ ਪਰ ਕਈ ਅਰਥ ਹੋ ਸਕਤੇ ਹਨ। ਸ਼ਬਦਾਂ ਕੇ ਅਰਥ ਕੇ ਦੋ ਸ਼ਤਰ ਹੋਤੇ ਹਨ — ਸ਼ਾਬਦਿਕ (ਵਰਣਨਾਤਮਕ) ਔਰ ਰੂਪਕ (ਗੁਣਾਤਮਕ)। 'ਪੀਲਾ', ਪ੍ਰਾਥਮਿਕ ਰੰਗ ਹੋਨੇ ਕੇ ਅਲਾਵਾ, 'ਤਾਜਗੀ', 'ਸੌਂਦਰ੍ਯ', 'ਬੀਮਾਰੀ', 'ਕਥਾ' ਆਦਿ ਕੇ ਲਿਏ ਭੀ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਇਸਲਿਏ, ਪ੍ਰਾਪਤਕਰਤਾ ਅਪਨੀ ਕਲਪਨਾ ਔਰ ਅਨੁਭਵ ਕੇ ਆਧਾਰ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੋ ਕਿਸੀ ਭੀ ਤਰੀਕੇ ਸੇ ਇਸਕੀ ਵਾਖਾਂ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਸ਼ਵਤੰਤ੍ਰ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਸੰਚਾਰ ਕੇ ਪਰਿਪੂਰਣ ਹੋਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਯਹ ਆਵਥਕ ਹੈ ਕਿ ਵਹ ਉਸਕਾ ਵਹੀ ਅਰਥ ਬਤਾਏ ਜੋ ਸੰਦੇਸ਼ ਕੋ ਕੂਟਬੰਦ ਕਰਤੇ ਸਮਝ ਪ੍ਰੇ਷ਕ ਕੇ ਦਿਮਾਗ ਮੋਂ ਥਾ। ਇਸਲਿਏ, ਸੰਦੇਸ਼ਾਂ ਕੀ ਗਲਤ ਵਾਖਾਂ ਕੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਬਨੀ ਰਹਤੀ ਹੈ। ਅਧਿਕਤਰ, ਐਸੀ ਸਮਸ਼ਾਏਂ ਤਬ ਉਤਪਨਨ ਹੋਤੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰੇ਷ਕ ਸਰਲ ਔਰ ਸਪਣ ਸ਼ਬਦਾਂ ਕਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਨਹੀਂ ਕਰਤਾ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰਾਪਤਕਰਤਾ ਕੋ ਸਟੀਕ ਅਰਥ ਬਤਾ ਸਕਤੇ ਹਨ।

ਅਖ਼ਾਤਾ ਤਬ ਉਤਪਨਨ ਹੋਤੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸੰਦੇਸ਼ ਮੇਜ਼ਨੇ ਵਾਲਾ ਔਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ ਇਕ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਕੇ ਅਲਗ—ਅਲਗ ਅਰਥ ਬਤਾਤਾ ਹੈ ਯਾ ਇਕ ਹੀ ਅਰਥ ਕੇ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਅਲਗ—ਅਲਗ ਸ਼ਬਦਾਂ ਕਾ ਉਪਯੋਗ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਕਈ—ਕਈ, ਗਲਤ ਔਰ ਵਿਕੂਤ ਧਾਰਣਾਏਂ ਭੀ ਅਖ਼ਾਤਾ ਕਾ ਕਾਰਣ ਬਨਤੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੇ਷ਕ ਅਕਸਰ ਯਹ ਮਾਨਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਕੇ ਦਰਸ਼ਕ ਸਥਿਤੀ ਕੇ ਵੈਸਾ ਹੀ ਸਮਝੋਂਗੇ ਜੈਸਾ ਵਹ ਕਰਤਾ ਹੈ ਯਾ ਕਿਸੀ ਸੁਵੇਦੇ ਕੇ ਬਾਰੇ ਮੋਂ ਵਹੀ ਰਾਧ ਰਖਤਾ ਹੈ ਯਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਕੋ ਸਮਝਾਤਾ ਹੈ ਜੈਸਾ ਵਹ ਸਮਝਾਨਾ ਚਾਹਤਾ ਹੈ। ਐਸੀ ਸੰਭਾਵਨਾਏਂ ਗਲਤ ਹੋ ਸਕਤੀ ਹੈਂ ਔਰ ਸੰਚਾਰ ਵਿਫਲਤਾ ਕਾ ਕਾਰਣ ਬਨ ਸਕਤੀ ਹੈਂ।

ਆਵਨਾਤਮਕ ਯਾ ਅਵਧਾਰਣਾਤਮਕ ਬਾਧਾਏਂ

ਆਵਨਾਤਮਕ ਯਾ ਅਵਧਾਰਣਾਤਮਕ ਬਾਧਾਏਂ ਵਿਕਿਗਤ ਬਾਧਾਓਂ ਸੋ ਨਿਕਟਤਾ ਸੇ ਜੁਡੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਵਿਕਿਗਤ ਬਾਧਾਏਂ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਔਰ ਦੁਇਕੋਣਾਂ ਸੋ ਉਤਪਨਨ ਹੋਤੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਯਾ ਅਵਧਾਰਣਾਤਮਕ ਬਾਧਾਓਂ ਮੋਂ ਇਕ ਅਤਿਰਿਕਤ ਆਧਾਰ ਹੋਤਾ ਹੈ ਜਿਸਮੋਂ ਭਾਵਨਾਏਂ ਭੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਤੀ ਹੈਂ। ਯਦਿ ਪ੍ਰਾਪਤਕਰਤਾ ਖੁਲੇ ਦਿਮਾਗ ਸੋ ਜਾਨਕਾਰੀ ਕੋ ਮੂਲਧਾਂਕਨ ਨਹੀਂ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਵਸਤੁਨਿ਷ਟ ਰੂਪ ਸੋ, ਉਸਕਾ ਨਿਰਣਿਆ / ਮੂਲਧਾਂਕਨ ਉਸਕੇ ਪੂਰਵਾਗਰਹਾਂ ਔਰ / ਯਾ ਉਸਕੀ ਭਾਵਨਾਓਂ ਸੋ ਰੰਗ ਹੋਗਾ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਸੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਮੋਂ ਬਹੁਤ ਅਧਿਕ ਪਢਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਿਯਾ ਜਾਏਗਾ। ਯਹ ਸੂਚਨਾ ਕੇ ਸਟੀਕ ਹਸਤਾਂਤਰਣ ਮੋਂ ਹਸਤਕਥੇਪ ਕਰੇਗਾ ਔਰ ਗਲਤ ਵਾਖਾਂ ਕਾ ਕਾਰਣ ਬਨੇਗਾ। ਸੰਦੇਸ਼ ਕੋ ਕੂਟਬੰਦ ਕਰਤੇ ਸਮਝ ਭੀ ਐਸੀ ਬਾਧਾ ਉਤਪਨਨ ਹੋ ਸਕਤੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੇ਷ਕ ਕੀ ਓਰ ਸੋ ਅਤਿ—ਉਤਸਾਹ ਉਸੇ ਅਪਨੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਕੋ ਅਰਥ ਕੇ ਸਾਥ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰ ਸਕਤਾ ਹੈ ਜਿਸਕਾ ਵਾਸਤਵ ਮੋਂ ਉਸਕਾ ਇਨਾਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਤਾ ਹੈ। ਇਸਕੇ ਅਲਾਵਾ, ਸੰਚਾਰ ਕਰਤੇ ਸਮਝ ਪ੍ਰੇ਷ਕ ਯਾ ਪ੍ਰਾਪਤਕਰਤਾ ਕੀ ਓਰ ਸੋ ਬਹੁਤ ਅਧਿਕ

ਆਕਾਮਕਤਾ ਯਾ ਨਿ਷ਿਧਿਤਾ ਭੀ ਸੰਚਾਰ ਕੀ ਸਫਲਤਾ ਪਰ ਪ੍ਰਤਿਕੂਲ ਪ੍ਰਭਾਵ ਭਾਲਤੀ ਹੈ। ਇਸਕੇ ਅਲਾਵਾ, ਬਹੁਤ ਅਧਿਕ ਭਾਵਨਾਏਂ ਤੱਕ ਕੋ ਵਿਫਲ ਕਰ ਦੇਤੀ ਹੈਂ ਔਰ ਕਈ—ਕਈ, ਸੰਚਾਰਕ, ਅਪਨੀ ਭਾਵਨਾਓਂ ਸੋ ਅਂਧਾ ਹੋਕਰ, ਆਵੇਗੀ ਨਿਰਣਿਆ ਯਾ ਅਤਾਰਿਕਕ ਨਿਰਣਿਆ ਲੇਤਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਸੰਚਾਰ ਵਿਵਸਥਾ ਭੀ ਠਪ ਹੋ ਜਾਤੀ ਹੈ।

ਅਕਰਮਣਿਤਾ, ਉਦਾਸੀਨਤਾ ਯਾ ਵਿਲੰਬ ਕਰਨੇ ਕੀ ਪ੍ਰਵ੃ਤਿ, ਯਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇ਷ਕ ਯਾ ਪ੍ਰਾਪਤਕਰਤਾ ਕੀ ਓਰ ਸੋ, ਮਹਤਵਪੂਰਣ ਜਾਨਕਾਰੀ ਕੋ ਰੋਕੇ ਰਖਨੇ ਕੀ ਓਰ ਲੇ ਜਾਤੀ ਹੈ ਔਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਕ ਅਵਰੋਧ ਪੈਦਾ ਕਰਤੀ ਹੈ। ਉਤਸਾਹ, ਉਤਸਾਹ, ਕ੍ਰਾਂਧ, ਤਨਾਵ, ਅਵਸਾਦ ਆਦਿ ਜੈਸੀ ਚਰਮ ਭਾਵਨਾਏਂ ਭੀ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਸੰਚਾਰ ਕੇ ਰਾਸਤੇ ਮੋਂ ਆ ਜਾਤੀ ਹੈਂ। ਯੇ ਸਮੀਕ ਕਾਰਕ ਪ੍ਰੇ਷ਕ ਔਰ / ਯਾ ਪ੍ਰਾਪਤਕਰਤਾ ਕੇ ਮਨ ਮੋਂ ਪੂਰਵਾਗਰਹ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਤੇ ਹਨ। ਇਸਲਿਏ ਪ੍ਰੇ਷ਕ ਔਰ ਪ੍ਰਾਪਤਕਰਤਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਕੋ ਕ੍ਰਮਸ਼: ਅਪਨੀ ਧਾਰਣਾਓਂ, ਪ੃ਛਭੂਮਿ, ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ, ਅਨੁਭਵ ਆਦਿ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਕੇਤੀਕਰਣ ਔਰ ਵਾਖਾਂ ਕਰ ਸਕਤੇ ਹਨ ਔਰ ਇਸਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਔਰ ਪ੍ਰਤਿਕਿਧਿਆ ਕਾ ਇਕ ਅਲਗ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਾ ਆਦਾਨ—ਪ੍ਰਦਾਨ ਭੀ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਵੇ ਵਾਸਤਵਿਕਤਾ ਕੋ ਭ੍ਰਮਿਤ ਕਰਤੇ ਹਨ ਔਰ ਦੇਖਤੇ ਹਨ ਕਿ ਵੇ ਕਿਧੁਕ ਦੇਖਨਾ ਚਾਹਤੇ ਹਨ। ਯਹ ਭੀ ਇਕ ਤਰਹ ਕੀ ਨਿਸ਼ਾਂਦਨ ਹੈ ਜੋ ਸੰਚਾਰ ਪ੍ਰਕਿਧਿਆ ਕੇ ਦੌਰਾਨ ਹੋਤੀ ਹੈ।

ਸਾਮਾਜਿਕ—ਮਨੋਵੈਜਾਨਿਕ ਬਾਧਾਏਂ

ਸਾਮਾਜਿਕ—ਮਨੋਵੈਜਾਨਿਕ ਬਾਧਾਓਂ ਕੀ ਵਿਕਿਗਤ ਬਾਧਾਓਂ ਕੀ ਸ਼ਾਖਾਓਂ ਮੋਂ ਸੇ ਇਕ ਕੇ ਰੂਪ ਮੋਂ ਭੀ ਮਾਨ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਬੋਧਗਮਧ ਬਾਧਾਓਂ ਕੇ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਹਮੇਂ ਇਸੇ ਵਿਕਿਗਤ ਬਾਧਾਓਂ ਕੀ ਇਕ ਉਪਸ਼੍ਰੇਸ਼ੀ ਕੇ ਰੂਪ ਮੋਂ ਮਾਨ ਜਾਤਾ ਹੈ ਕਿਧੋਕਿ ਇਕ ਵਿਕਿ ਕੋ ਦੁਇਕੋਣ ਨ ਕੇਵਲ ਉਸਕੀ ਪ੍ਰਵ੃ਤਿ ਔਰ ਭਾਵਨਾਓਂ ਸੋ, ਬਲਕਿ ਉਸਕੇ ਪ੍ਰਤਿ ਉਸਕੇ ਦੁਇਕੋਣ ਔਰ ਉਸਕੇ ਆਸਪਾਸ ਕੇ ਲੋਗਾਂ ਕੇ ਸਾਥ ਉਸਕੀ ਬਾਤਚੀਤ ਸੋ ਭੀ ਬਨਤਾ ਹੈ ਔਰ ਇਸਲਿਏ ਉਸਕੇ ਬੀਚ ਇਸ ਬਾਰੀਕ ਅੰਤਰ ਕੀ ਆਵਥਕਤਾ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਵਿਕਿਗਤ, ਅਵਧਾਰਣਾਤਮਕ ਔਰ ਸਾਮਾਜਿਕ—ਮਨੋਵੈਜਾਨਿਕ ਬਾਧਾਏਂ। ਆਰੰਭ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ, ਕਿਸੀ ਸੰਗਠਨ ਮੋਂ ਕਿਸੀ ਕੀ ਸਥਿਤੀ ਕੀ ਚੇਤਨਾ ਕਾ ਸੰਚਾਰ ਕੇ ਦੋ—ਤਰਫਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਪਰ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਢਤਾ ਹੈ।

ਇਸਕੇ ਅਲਾਵਾ, ਸੰਚਾਰ ਸਥਿਤੀ ਮੋਂ, ਸੰਚਾਰਕਾਂ ਕੀ ਵਾਸਤਵਿਕਤਾ ਕੇ ਦੋ ਪਹਲੂਆਂ ਸੋ ਨਿਪਟਨਾ ਪਢਤਾ ਹੈ— ਇਕ ਜੈਸਾ ਵੇ ਇਸੇ ਦੇਖਤੇ ਹਨ ਔਰ ਦੂਸਰਾ ਜੈਸਾ ਵੇ ਇਸੇ ਸਮਝਾਤੇ ਹਨ। ਮਨ ਵਿਕਿਗਤ ਧਾਰਣਾ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਦੇਸ਼ ਕੋ ਨਿਸ਼ਾਂਦਨ ਕਰਤਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਸ਼ਬਦ / ਪ੍ਰਤੀਕ / ਸਕੇਤ ਔਰ ਉਨਕੇ ਲਿਏ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਏਂ। ਪ੍ਰਤੇਕ ਵਿਕਿ ਕੋ ਅਪਨਾ ਵਿਸ਼ਿ਷ਟ ਨਿਸ਼ਾਂਦਨ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਉਸਕੇ ਅਨੁਭਵਾਂ, ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਸ਼੍ਰੁਂਗਾਰ, ਜ਼ਾਨ ਔਰ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਸੋ ਬਨਤਾ ਹੈ ਜਿਸੇ ਉਸਨੇ ਸਮਝ ਕੇ ਸਾਥ ਹਾਸਿਲ ਕਿਯਾ ਹੈ। ਧਾਰਣਾਓਂ ਮੋਂ ਇਸ ਅੰਤਰ ਕੇ ਕਾਰਣ, ਅਲਗ—ਅਲਗ ਵਿਕਿ ਸਥਿਤੀ ਕੀ ਅਪਨੀ ਸਮਝ ਕੇ ਆਧਾਰ ਪਰ ਇਕ ਹੀ ਸ਼ਬਦ / ਪ੍ਰਤੀਕ / ਚਿਹਨ ਕੇ ਜਗਾਬ ਦੇਤੇ ਹਨ ਔਰ ਅਪਨੇ ਅਦ੍ਰਿਤੀਯ ਨਿਸ਼ਾਂਦਨ ਕੇ ਆਧਾਰ ਪਰ ਇਸਕਾ ਅਰਥ ਬਤਾਤੇ ਹਨ। ਕਈ

ਬਾਰ ਤੁਸਕੀ ਧਾਰਣਾ ਮੇਂ ਅੰਤਰ ਕੇ ਕਾਰਣ ਸਨੌਰ ਮੇਂ ਸੰਚਾਰ ਅੰਤਰ ਯਾਨੀ ਵਿਕ੃ਤਿ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਆਮਨੇ—ਸਾਮਨੇ ਸੰਚਾਰ ਮੈਂ, ਇਸ ਅੰਤਰ ਕੋ ਆਸਾਨੀ ਸੇ ਸਮਾਜ ਕਿਯਾ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਤਤਕਾਲ ਪ੍ਰਤਿਕਿਧਿਆ ਹੋਤੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਲਿਖਿਤ ਸੰਚਾਰ ਮੈਂ, ਇਹਾਂ ਅਰਥ ਔਰ ਵਾਖਾਂ ਕਿਏ ਗਏ ਅਰਥ ਕੇ ਬੀਚ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਅੰਤਰ ਅੜਾਤ ਰਹਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਤਿਕਿਧਿਆ ਮੈਂ ਦੇਰੀ ਹੋਤੀ ਹੈ ਯਾ ਕਈ—ਕਈ ਕੋਈ ਪ੍ਰਤਿਕਿਧਿਆ ਨਹੀਂ ਹੋਤੀ ਹੈ।

ਇਸਕੇ ਅਲਾਵਾ, ਗਹਰੇ ਪੂਰਵਗ੍ਰਹਿਓਂ ਵਾਲੇ ਵਕਤਿ ਕੇ ਸਾਥ ਸੰਵਾਦ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਮੁਖਿਕਲ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਵਹ ਚੰਚਾ ਯਾ ਨਾਰੇ ਵਿਚਾਰਾਂ, ਸੂਚਨਾਓਂ, ਟ੍ਰਾਫਿਕਾਂ ਔਰ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿ ਉਤਰਦਾਯੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤੁਸਕੀ ਪਾਸ ਇਕ ਬੰਦ ਦਿਮਾਗ ਹੈ ਔਰ ਵਹ ਵਿਰੋਧੀ ਪ੍ਰਤਿਕਿਧਿਆ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੰਚਾਰ ਕੀ ਸਭੀ ਸੰਭਾਵਨਾਓਂ ਕੋ ਖਾਰਿਜ ਕਰ ਦੇਤਾ ਹੈ। ਇਸਲਿਏ, ਇਕ ਅਗਰਹਣਸ਼ੀਲ ਮਨ ਸੰਚਾਰ ਮੈਂ ਇਕ ਬੱਡੀ ਬਾਧਾ ਹੋ ਸਕਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਧਾ ਕੋ ਦੂਰ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਲੋਗਾਂ ਕੋ ਨਾਰੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿ ਗ੍ਰਹਣਸ਼ੀਲ ਹੋਨਾ ਚਾਹਿਏ ਔਰ ਖੁਲ੍ਹੇ ਦਿਮਾਗ ਸੇ, ਧਾਰਨ ਸੇ ਸੁਨਨਾ, ਸੀਖਨਾ ਚਾਹਿਏ। ਇਸਕੇ ਅਲਾਵਾ, ਕਈ—ਕਈ ਸ਼੍ਰੋਤਾ ਸ਼ਾਯਦ ਬਹੁਤ ਅਧਿਕ ਵਿਸਮਿ ਮੈਂ ਹੋ ਯਾ ਵਕਤਾ ਪਰ ਪੂਰੀ ਤਰਹ ਸੇ ਅਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰ ਸਕਤਾ ਹੈ। ਇਨ ਦੋਨੋਂ ਸਥਿਤਿਆਂ ਮੈਂ ਸੰਚਾਰ ਕੇ ਸਫਲ ਹੋਨੇ ਕੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਬਹੁਤ ਕਮ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਇਸਕੇ ਅਲਾਵਾ, ਸੂਚਨਾ ਅਧਿਆਰ ਖਰਾਬ ਅਵਧਾਰਣ ਕੀ ਓਰ ਲੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਔਰ ਸੂਚਨਾ ਛਾਨੀ ਕਾ ਕਾਰਣ ਬਨਤਾ ਹੈ। ਇਸਲਿਏ, ਜਬ ਭੀ ਕੋਈ ਮਹਤਵਪੂਰਨ ਸੂਚਨਾ ਸਾਂਗੇਤਿਕ ਕੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਸੰਚਾਰਕਾਂ ਕੋ ਸੰਚਾਰ ਕੇ ਲਿਖਿਤ ਮਾਧਿਮ ਕਾ ਉਪਯੋਗ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਏ। ਹਮ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਿ਷ਕ ਨਿਕਾਲ ਸਕਤੇ ਹੋਂਕਿ ਸਾਮਾਜਿਕ—ਮਨੋਵੈਜਾਨਿਕ ਕਾਰਕਾਂ ਕੋ ਸੰਚਾਰ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਪਰ ਗਹਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੱਤਾ ਹੈ।

ਸੰਚਾਰ ਕੇ ਲਿਏ ਬਾਧਾਓਂ ਕੋ ਕੈਂਸੇ ਦੂਰ ਕਰੋ

ਊਪਰ ਲਿਖਿਤ ਵਿਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀ ਸੰਚਾਰ ਬਾਧਾਓਂ ਕੇ ਆਧਾਰ ਪਰ ਅਬ ਹਮ ਕੁਛ ਐਸੀ ਰਣਨੀਤਿਆਂ ਕੀ ਗਣਨਾ ਕਰੋ ਜੋ ਇਨ ਬਾਧਾਓਂ ਕੋ ਦੂਰ ਕਰਨੇ ਔਰ ਸੰਚਾਰ ਮੈਂ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨੇ ਮੈਂ ਹਮਾਰੀ ਮਦਦ ਕਰੋਂਗੀ। ਚੂਂਕਿ ਇਕ ਵਾਕਾਵਾਕੀ ਸੰਗਠਨ ਕੀ ਸਫਲਤਾ ਕੇ ਲਿਏ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਸੰਚਾਰ ਆਵਾਅ ਹੈ, ਇਸਲਿਏ ਸੰਚਾਰਕਾਂ ਕੋ ਸੰਚਾਰ ਕੇ ਰਾਸ਼ਟੇ ਮੈਂ ਆਨੇ ਵਾਲੀ ਬਾਧਾਓਂ ਕੋ ਦੂਰ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਧਾਰਾਸੰਭਵ ਸਰੋਤਤਮ ਸੀਮਾ ਤਕ ਧਾਰਨ ਰਖਨਾ ਚਾਹਿਏ।

ਸੰਦੇਸ਼ ਕੇ ਪ੍ਰੇ਷ਕ ਔਰ ਪ੍ਰਾਪਤਕਰਤਾ ਕੇ ਲਿਏ ਕੁਛ ਸਾਮਾਨ੍ਯ ਵਿਦਿਆਨਿਰੰਦ੍ਰਿਆ ਨਿਮਜ਼ਲਿਖਿਤ ਹੈਂ:

ਸੰਦੇਸ਼ ਭੇਜਨੇ ਵਾਲੇ ਕੇ ਲਿਏ: ਸਾਬਕੇ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰੇ਷ਕ ਕੋ ਅਪਨੇ ਸਨੌਰ ਕੇ ਉਦੇਸ਼ ਔਰ ਉਨ ਮਹਤਵਪੂਰਨ ਵਿਧਿਆਂ ਕੋ ਪ੍ਰਕਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਏ ਜਿਨਸੇ ਵਹ ਨਿਪਟੇਗਾ। ਐਸਾ ਕਰਕੇ, ਵਹ ਪ੍ਰਾਪਤਕਰਤਾ ਕੋ ਤੈਤਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੇ ਕਿਥੋਂ ਅਨੁਸਰਣ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਯਹ ਪ੍ਰਾਪਤਕਰਤਾ ਕੋ ਸਨੌਰ ਕੇ ਮੁਖ ਬਿੰਦੂਆਂ

ਕੀ ਪਹਚਾਨ ਕਰਨੇ, ਸਨੌਰ ਮੈਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਮਹਤਵਪੂਰਨ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕੇ ਬੀਚ ਕੀ ਕੱਢੀ ਕੋ ਪਹਚਾਨਨੇ ਔਰ ਤਨ੍ਹੋਂ ਅਪਨੇ ਦਿਮਾਗ ਮੈਂ ਇਕ ਸਾਰਥਕ ਸਾਰਚਨਾ ਮੈਂ ਵਿਵਰਿਥਿਤ ਕਰਨੇ ਮੈਂ ਮਦਦ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਸਨੌਰ ਸੰਕਿਤ ਹੋਨਾ ਚਾਹਿਏ ਔਰ ਪ੍ਰੇ਷ਕ ਕੋ ਕੇਵਲ ਉਨ ਮੁਖ ਵਿਚਾਰਾਂ ਯਾ ਸੂਚਨਾਓਂ ਪਰ ਧਾਰਨ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਏ ਜਿਨ੍ਹੋਂ ਵਹ ਸਾਂਗੇਤਿਕ ਕਰਨਾ ਚਾਹਤਾ ਹੈ। ਇਸੀ ਤਰਹ, ਪ੍ਰੇ਷ਕ ਕੋ ਅਪਨੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕੋ ਇਕ ਉਪਯੁਕਤ ਸੰਦੰਭ ਮੈਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਏ ਤਾਕਿ ਉਨਕਾ ਮੂਲਧਾਰ ਔਰ ਵਾਖਾਂ ਤੁਸੇ ਸਾਮਾਨ੍ਯ ਸੰਦੰਭ ਕੇ ਭੀਤਰ ਕਰ ਸਕੋ ਜਿਸੇ ਪ੍ਰੇ਷ਕ ਨੇ ਸਕਤੇ ਯਾ ਸੁਝਾਵ ਦਿਯਾ ਹੈ।

ਸੰਚਾਰ ਕਰਨੇ ਸਮਿਆਂ, ਪ੍ਰੇ਷ਕ ਕੋ ਸੂਚਿਆਂ, ਚਾਰਟ, ਗ੍ਰਾਫ, ਚਿਤ੍ਰਣ, ਬੱਡੀ ਲੈਂਗਵੇਜ, ਟੋਨ, ਪਿਚ ਇਤਿਆਦਿ ਕੀ ਸਹਾਯਤਾ ਸੇ ਸਨੌਰ ਕੇ ਮਹਤਵਪੂਰਨ ਬਿੰਦੂਆਂ ਪਰ ਹਰ ਸਮਿਆਂ ਜੋਰ ਦੇਨਾ ਚਾਹਿਏ। ਤੁਸੇ ਅੰਤ ਮੈਂ ਤੁਸਕੀ ਪ੍ਰਸਤੁਤਿ ਯਾ ਲੇਖਨ ਕਾ ਇਕ ਸਾਰਾਂਸ਼ ਭੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਏ। ਯਹ ਪ੍ਰਾਪਤਕਰਤਾ ਕੋ ਸਨੌਰ ਕੇ ਸਮਗਰੀ ਅਰਥ ਕੋ ਸਮਝਨੇ ਮੈਂ ਮਦਦ ਕਰੇਗਾ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਮਗਰੀ ਢਾਂਚੇ ਕੇ ਸੰਬੰਧ ਮੈਂ ਵਿਭਿੰਨ ਭਾਗਾਂ, ਯਾਨੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕੋ ਸਮਝਨਾ ਆਸਾਨ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਪ੍ਰੇ਷ਕ ਕੋ ਵਿਚਾਰਾਂ/ਸੂਚਨਾਓਂ ਕੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਿਵਰਿਥਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਏ ਕਿ ਵਹ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਕੇ ਦੂਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਧਾਰਨ ਵਿਖੀਆਂ ਕੋ ਆਕਾਰਿਤ ਕਰ ਸਕੇ। ਲਿਖਿਤ ਸੰਚਾਰ ਮੈਂ, ਲੇਖਕ ਪਾਠਕਾਂ ਕੇ ਧਾਰਨ ਆਕਾਰਿਤ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਆਕਾਰਕ ਖਾਕਾ ਕਾ ਉਪਯੋਗ ਕਰ ਸਕਤਾ ਹੈ। ਮੌਖਿਕ ਰੂਪ ਸੇ ਸੰਚਾਰ ਕਰਨੇ ਸਮਿਆਂ, ਪ੍ਰੇ਷ਕ ਕੋ ਅਪਨੇ ਚੇਹਰੇ ਕੇ ਭਾਵ, ਹਾਵਭਾਵ ਔਰ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਕੇ ਸਾਥ ਆਂਖਾਂ ਕੇ ਸੰਪਰਕ ਪਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਾਰਨ ਦੇਨਾ ਚਾਹਿਏ।

ਸੰਦੇਸ਼ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤਕਰਤਾ ਕੇ ਲਿਏ: ਸੰਚਾਰ ਪ੍ਰਕਿਧਿਆ ਕੇ ਪ੍ਰਾਰੰਭਿਕ ਚਰਣ ਮੈਂ,

ਜਿਸੇਦਾਰੀ ਪੂਰੀ ਤਰਹ ਸੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਮੇਜਨੇ ਵਾਲੇ ਪਰ ਹੋਤੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਬਾਦ ਕੇ ਚਰਣ ਮੌਂ, ਪ੍ਰਾਪਤਕਰਤਾ ਇੱਕ ਸਕਿਧ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਤਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਵਹ ਅਪਨੇ ਦਿਮਾਗ ਮੌਂ ਜਾਨਕਾਰੀ ਕੋ ਅਵਸ਼ੋ਷ਿਤ ਅਤੇ ਸੰਸਾਧਿਤ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ, ਸੰਦੇਸ਼ ਕਾ ਪ੍ਰਾਪਤਕਰਤਾ ਭੀ ਸੰਚਾਰ ਕੇ ਸਫਲ ਸਮਾਪਨ ਮੌਂ ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਸੇ ਮਹਤਵਪੂਰ੍ਣ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਤਾ ਹੈ।

ਸਾਰੀ ਬਾਧਾਏਂ ਪ੍ਰੇ਷ਕ—ਉਨ੍ਮੁਖ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਪ੍ਰਾਪਤਕਰਤਾ ਕੀ ਓਰ ਸੇ ਉਤਪਨਨ ਹੋਨੇ ਵਾਲੀ ਬਾਧਾਓਂ ਕੋ ਪ੍ਰਾਪਤਕਰਤਾ—ਉਨ੍ਮੁਖ ਬਾਧਾਓਂ ਕੇ ਰੂਪ ਮੌਂ ਜਾਨਾ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਪਤਕਰਤਾ ਕੀ ਓਰ ਸੇ ਸਥਾਨੇ ਮਹਤਵਪੂਰ੍ਣ ਬਾਧਾ ਗਲਤ ਅਵਧਾਰਣ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਸੱਤ੍ਰੇ ਕਿਧ ਕਿਆ ਜਾ ਰਹਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਜਾਟਿਲ ਪ੍ਰਕ੃ਤਿ ਕਾ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਵਹ ਉਸ ਸੰਦਰਭ ਕੇ ਸ਼ਤਰ ਖੋ ਸਕਤਾ ਹੈ ਜਿਸਮੌਂ ਪ੍ਰੇ਷ਕ ਨੇ ਸੰਚਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਿਯਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਧਾ ਕੋ ਦੂਰ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ, ਪ੍ਰਾਪਤਕਰਤਾ ਕੋ ਮਹਤਵਪੂਰ੍ਣ ਬਿੰਦੂਓਂ ਕੋ ਨੋਟ ਕਰਨੇ ਕੀ ਆਦਤ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹਿਏ। ਯਦਿ ਪ੍ਰਾਪਤਕਰਤਾ ਕੋ ਸੰਦੇਸ਼ ਪਰ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਕਰਨੇ ਮੌਂ ਕਠਿਨਾਈ ਹੋਤੀ ਹੈ ਯਾ ਯਦਿ ਵਹ ਚੰਚਾ ਕਿਏ ਜਾ ਰਹੇ ਵਿਖਿਆਂ ਮੌਂ ਰੁਚਿ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸਕਾ ਭੀ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਢੰਗ ਸੇ ਸੁਨਨੇ ਕੀ ਉਸਕੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰ ਮੌਂ ਸੀਧਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਢੇਗਾ। ਐਸੀ ਸਿਥਿਤਿਆਂ ਸੇ ਨਿਪਟਨੇ ਕੇ ਲਿਏ, ਪ੍ਰਾਪਤਕਰਤਾ ਕੋ ਅਪਨੇ ਦਿਮਾਗ ਕੋ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀ ਸੂਚਨਾਓਂ ਕੋ ਅਵਸ਼ੋ਷ਿਤ ਕਰਨੇ ਅਤੇ ਆਤਮਸਾਤ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਆਦੀ ਬਨਾਨਾ ਚਾਹਿਏ, ਜੋਕਿ ਕੁਛ ਭੀ ਬਤਾਵਾ ਜਾ ਰਹਾ ਹੈ, ਉਸਮੌਂ ਰੁਚਿ ਪੈਦਾ ਕਰਨੇ ਅਤੇ ਉਸ ਪਰ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਸਚੇਤ ਪ੍ਰਯਾਸ ਕਰੋ। ਜਿਥੇ ਪ੍ਰਾਪਤਕਰਤਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਕੇ ਬਾਰੇ ਮੌਂ ਬਹੁਤ ਅਧਿਕ ਨਿਰਧਾਰ ਲੇਤਾ ਹੈ ਯਾ ਪ੍ਰੇ਷ਕ ਕੀ ਵਿਤਰਣ ਕੀ ਸ਼ੈਲੀ ਕੀ ਬਹੁਤ ਆਲੋਚਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵਹ ਇੱਕ ਬਾਧਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਥੋਂਕਿ ਪ੍ਰਾਪਤਕਰਤਾ ਪੂਰੀ ਤਰਹ ਸੇ ਧਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰੇ਷ਕ ਵਾਸਤਵ ਮੌਂ ਕਿਆ ਸੰਵਾਦ ਕਰਨੇ ਕੀ ਕੋਣਿਕਾ ਕਰ ਰਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ, ਪ੍ਰਾਪਤਕਰਤਾ ਕੋ ਨਿਰਧਾਰ ਲੇਨੇ ਸੇ ਬਚਨਾ ਚਾਹਿਏ ਅਤੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਕੇ ਸਟੀਕ ਸੰਦਰਭ ਸੇ ਅਵਗਤ ਹੁਏ ਬਿਨਾ ਉਸਕਾ ਮੂਲਧਾਰਕ ਕਰਨੇ ਕੀ ਜਲਦੀ ਮੌਂ ਨਹੀਂ ਹੋਨਾ ਚਾਹਿਏ ਜਿਸਮੌਂ ਯਹ ਵਿਕਤ ਕਿਧ ਕਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸੰਦੇਸ਼ ਕੀ ਵਾਖਿਆ ਕਰਤੇ ਸਮਾਨ ਪੂਰਵਾਗ्रਹ ਪ੍ਰਾਪਤਕਰਤਾ ਕੇ ਦਿਮਾਗ ਮੌਂ ਬਾਧਾ ਭੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਤਾ ਹੈ। ਯਦਿ ਪ੍ਰਾਪਤਕਰਤਾ ਉਦਾਸੀਨ ਹੈ ਯਾ ਪ੍ਰੇ਷ਕ ਕੇ ਬਾਰੇ ਮੌਂ ਕੋਈ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ ਯਾ ਵਹ ਕਿਆ ਬਤਾਨੇ ਕੀ ਕੋਣਿਕਾ ਕਰ ਰਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸਕੇ ਪੂਰਵਾਗਰ ਮਾਨਸਿਕ ਅਵਰੋਧ ਪੈਦਾ ਕਰੋਂਗੇ ਅਤੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਕੀ ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਕੀ ਨਿ਷ਕ ਔਤੇ ਵਿਵੇਕਪੂਰ੍ਣ ਮੂਲਧਾਰਕ ਕਰਨੇ ਕੀ ਉਸਕੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰ ਮੌਂ ਹਸਤਕਥਾ ਕਰੋਂਗੇ। ਇਸਸੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਕੀ ਗਲਤ ਵਾਖਿਆ ਹੋਣੀ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰ ਵਿਫਲ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ, ਪ੍ਰਾਪਤਕਰਤਾ ਕੋ ਖੁਲੇ ਦਿਮਾਗ ਸੇ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਾਂ/ਸੂਚਨਾਓਂ ਕੋ ਲੇਨਾ ਚਾਹਿਏ ਅਤੇ ਅਪਨੇ ਪੂਰਵਾਗਰਾਂ ਕੋ ਅਪਨੀ ਧਾਰਣਾ ਅਤੇ ਤਾਰੀਖ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰ ਮੌਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨੇ ਦੇਨਾ ਚਾਹਿਏ। ਗਹਰੇ ਪੂਰਵਾਗਰ ਔਤੇ ਕਠਿਨ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵਾਲੇ ਲੋਗ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕੋ ਪ੍ਰਤੀ ਪ੍ਰਤਿਰੋਧੀ ਹੋਣੇ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰਹ ਕੀ ਅਨਨਤ ਸੁਨਨੇ ਮੌਂ ਬਾਧਾ ਭਾਲੂਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਗਲਤ ਸੰਚਾਰ ਕੀ ਓਰ ਲੇ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸਲਿਏ, ਇਸ ਤਰਹ ਕੀ ਮਨੋਵੈਜਾਨਿਕ ਔਤੇ ਵਿਕਿਗਤ ਬਾਧਾਓਂ ਕੋ ਦੂਰ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਪ੍ਰੇ਷ਕ ਔਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤਕਰਤਾ ਦੋਨੋਂ ਕੋ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕੋ ਪ੍ਰਤੀ ਗੁਹਣਸ਼ੀਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹਿਏ।

ਸੰਕ੍਷ੇਪ ਮੌਂ, ਸੰਚਾਰ ਮੌਂ ਅਧਿਕਾਂਸ਼ ਬਾਧਾਓਂ ਕੋ ਦੂਰ ਕਿਧ ਕਿਆ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ ਯਦਿ ਪ੍ਰੇ਷ਕ ਅਪਨੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਕੋ ਸਪਟ ਔਤੇ ਸਟੀਕ ਤਰੀਕੇ ਸੇ ਵਾਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਗਲਤ ਵਾਖਿਆ ਯਾ ਗਲਤ ਸੰਚਾਰ ਕੇ ਲਿਏ ਕੋਈ ਜਗਹ ਨਹੀਂ ਛੋਡਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਚਿਤ ਅਤੇ ਸਮਾਨ ਪਰ ਪ੍ਰਤਿਕਿਧਿਆ ਦੇਤਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਸੰਚਾਰਕ ਬਾਧਾਓਂ ਕੋ ਪਾਰ ਕਰਨੇ ਮੌਂ ਸਕਣ ਹੋਣੇ ਵਾਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਿਨਾ ਕਿਸੀ ਚੂਕ, ਨਿਸ਼ਚਿਨ ਯਾ ਵਿਰੁਧਾਂ ਕੋ ਅਪਨੇ ਵਿਚਾਰਾਂ/ਰਾਧ/ਸੂਚਨਾਓਂ ਕਾ ਆਦਾਨ—ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨੇ ਮੌਂ ਸਫਲ ਹੋਣੇ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਮਾਨਾ ਜਾਣਗਾ ਕਿ ਸੰਚਾਰ ਨੇ ਅਪਨੇ ਉਦੇਸ਼ ਕੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਾਰਿੱਗਰੀ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ

आत्मनिर्भर भारत के निर्माण में हिंदी और क्षेत्रीय भाषाएं

विकास सिंह

आत्मनिर्भर होने का मतलब है कि आपके पास जो स्वयं का हुनर, कौशल या संसाधन हैं उसके माध्यम से एक छोटे स्तर पर खुद को आगे की ओर बढ़ाना है या फिर बड़े स्तर पर अपने देश के लिए कुछ करना। हर व्यक्ति आत्मनिर्भर बनकर अपने तथा अपने परिवार के साथ—साथ देश के उत्थान में भी पूर्ण सहयोग कर सकता है। भारत प्राचीन काल से ही संसाधनों से परिपूर्ण देश रहा है। पूरे विश्व में केवल भारत ही ऐसा देश है जहाँ सबसे

जो हमारी राष्ट्रीय एकता को और मजबूत करती है तथा देश की उन्नति में समायोजित तथा समूहिक योगदान प्रदान करती है। देश के अलग-अलग प्रदेशों और क्षेत्रों से प्रवाहित होती हुई ये भाषाएं, उपभाषाएं व बोलियां राष्ट्रीय स्तर पर आकर हिंदी का सानिध्य प्राप्त करती हैं।

हिंदी, संस्कृत और संस्कृति की बेटी है। हिंदी में भाव, अर्थ, विन्यास और विकास के साथ—साथ हर बोली और भाषा को खुद में समाहित करने की क्षमता है। जिस अंग्रेजी भाषा को आज महत्व दिया जाता है दरअसल, अंग्रेजी का एक भी अक्षर बिना हिंदी के सहयोग के उच्चारित भी नहीं हो सकता। ए से लेकर जेड तक सभी अक्षरों को बोलकर देंखे तो आप समझ जाएंगे कि हिंदी का अंश मात्र है अंग्रेजी भाषा। सबसे बड़ी बात यह है कि हिंदी ने अनेक बोलियों और भाषाओं को जन्म दिया, अनेक बोलियों और भाषाओं को खुद में समाहित किया। तभी तो संपूर्ण भारतीय संस्कृति भारत माता की तरह ही हिंदी का भी सम्मान करती है। हिंदी वृहद और सहदय बोली है। इस में सागर—सी विशालता है। हिंदी भाषा में केवल

ਵ्यਾਪਾਰ ਔਰ ਵਧਹਾਰ ਨਹੀਂ, ਅਧਿਤੁ ਵਿਸ਼ਵਗੁਰ ਬਨਨੇ ਕੀ ਹਰ ਯੋਗਤਾ ਹੈ। ਹਿੰਦੀ ਕੇ ਅਲਾਵਾ ਭੀ ਭਾਰਤ ਦੇਸ਼ ਕੀ ਕੱਈ ਅਨ੍ਯ ਕ੍਷ੇਤ੍ਰੀਧ ਭਾਸ਼ਾਏਂ ਹੈਂ ਜੋ ਹਿੰਦੀ ਜਿਤਨੀ ਹੀ ਪੁਰਾਨੀ ਔਰ ਸਮ੃ਦ਼ਹ ਹੈਂ। ਹਿੰਦੀ ਸਵਾ—ਸੁਲਭ ਔਰ ਸਹਜ ਗ੍ਰਹਣੀਧ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ, ਅਧਿਕਾਂਥ ਜਨਤਾ ਕੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ, ਇਸਕਾ ਸਵਰੂਪ ਸਮਾਵੇਸ਼ੀ ਹੈ ਔਰ ਇਸਕੀ ਲਿਪਿ ਦੇਵਨਾਗਰੀ, ਵਿਸ਼ ਕੀ ਸਬਸੇ ਪੁਰਾਨੀ ਏਂ ਵੈਝਾਨਿਕ ਲਿਪਿਆਂ ਮੌਜੂਦੇ ਸੇ ਹੈ, ਇਸਕਾ ਸ਼ਬਦ ਭਾਂਡਾਰ ਏਕ ਤਰਫ ਸਾਂਕੂਤ ਸੇ ਤੋ ਦੂਜੀ ਤਰਫ ਅਨ੍ਯ ਅਨੇਕ ਦੇਸ਼ੀ—ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾਓਂ ਕੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਸੇ ਸਮ੃ਦ਼ਹ ਹੁਆ ਹੈ ਧਾਨਿ ਇਸਕੇ ਸ਼ਬਦ ਭਾਂਡਾਰ ਮੌਜੂਦ ਤਤਸਮ, ਤਦਭਵ, ਦੇਸ਼ਜ ਔਰ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਕਾ ਸਮਾਵੇਸ਼ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਿੰਦੀ ਆਧੁਨਿਕ ਭੀ ਹੈ ਔਰ ਪੁਰਾਤਨ ਭੀ ਹੈ। ਹਿੰਦੀ ਕੇ ਧੇ ਹੀ ਗੁਣ ਇਸੇ ਮਾਤਰ ਏਕ ਭਾਸ਼ਾ ਕੇ ਦਰਜ ਸੇ ਊਪਰ ਏਕ ਸਾਂਕੂਤ ਹੋਨੇ ਕਾ ਸਮਾਨ ਦਿਲਾਤੇ ਹੈਂ। ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਕੀ ਧੇ ਸਾਰੀ ਖੂਬਿਆਂ ਇਸੇ ਅਪਨੇ ਆਪ ਮੇ ਸ਼ਵਾਵਲੰਬੀ ਏਂ ਆਤਮਨਿਰਭਰ ਬਨਾਤੀ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਜਾਂਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਲੋਕਤਾਂਤਰਿਕ ਦੇਸ਼ ਮੌਜੂਦ ਸਰਕਾਰ ਦ੍ਰਾਵਾ ਚਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਧੋਜਨਾਓਂ ਕਾ ਲਾਭ, ਦੇਸ਼ ਕੇ ਅੰਤਿਮ ਵਾਤਿ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਭਾਸ਼ਾ ਕਾ ਅਤਿਆਧਿਕ ਮਹਤਵ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਕੀ ਕਲਾਣਕਾਰੀ ਧੋਜਨਾਏਂ ਤਭੀ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਬਨ ਸਕੇਂਗੀ ਜਬ ਆਮ ਜਨਤਾ ਉਨਸੇ ਲਾਭਾਨੁਚਿਤ ਹੋਗੀ। ਇਸਕੇ ਲਿਏ ਆਵਥਕ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਸਨ ਕਾ ਕਾਮ—ਕਾਜ ਆਮ ਜਨਤਾ ਕੀ ਭਾਸ਼ਾ ਮੌਜੂਦ ਕਿਧਾ ਜਾਏ। ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਹਿੰਦੀ ਤਥਾ ਪ੍ਰਾਂਤੀਧ ਭਾਸ਼ਾਓਂ ਕੇ ਮਾਧਿਮ ਸੇ ਦੇਸ਼ ਕੀ ਜਨਤਾ ਕੀ ਸਾਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਏਂ ਸਾਂਕੂਤਿਕ ਸਭੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀ ਅਪੇਕਸ਼ਾਓਂ ਕੋ ਪੂਰਾ ਕਿਧਾ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ। ਅਤ: ਭਾਰਤ ਕੋ ਆਤਮਨਿਰਭਰ ਬਨਾਨੇ ਮੌਜੂਦੀ ਤਥਾ ਪ੍ਰਾਂਤੀਧ ਭਾਸ਼ਾ ਏਕ ਸੀਢੀ ਕੇ ਰੂਪ ਮੌਜੂਦ ਸਹਯੋਗ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਸਕਤੀ ਹੈ। ਯਦਿ ਹਮ ਚਾਹਤੇ ਹੈਂ ਕਿ ਹਮਾਰਾ ਦੇਸ਼ ਨਿਰਟਰ ਪ੍ਰਗਤਿਸ਼ੀਲ ਰਹੇ ਔਰ ਅਧਿਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬਨੇ, ਆਤਮਨਿਰਭਰ ਬਨੇ ਤੋ ਹਮੋਜੂਦ ਕੇ ਕਾਮ—ਕਾਜ ਮੌਜੂਦੀ ਕਾ ਤਥਾ ਰਾਜਿਆਂ ਕੇ ਕਾਮਕਾਜ ਮੌਜੂਦ ਪ੍ਰਾਂਤੀਧ ਭਾਸ਼ਾਓਂ ਕੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਨਾ ਹੋਗਾ। ਹਿੰਦੀ ਕੋ ਕੇਵਲ ਮਨੋਰਂਜਨ ਏਂ ਸਾਹਿਤਿ ਤਕ ਸੀਮਿਤ ਨ ਰਖਾ ਜਾਏ ਅਧਿਤੁ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ, ਜਾਨ—ਵਿਜਾਨ, ਸੂਚਨਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਏਂ ਵਾਣਿਜਿਅ ਮੌਜੂਦੀ ਇਸਕਾ ਅਧਿਕਾਧਿਕ

ਉਪਯੋਗ ਹੋਨਾ ਚਾਹਿਏ। ਹਿੰਦੀ ਕਾ ਵਿਸ਼ਤਾਰ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ, ਜਾਨ—ਵਿਜਾਨ, ਸੂਚਨਾ—ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਏਂ ਵਾਣਿਜਿਅ ਮੌਜੂਦੀ ਅਧਿਕਾਧਿਕ ਹੋਨੇ ਸੇ ਯੁਵਾ ਪੀਡੀ ਕੋ ਵਿਕਾਸ ਕੇ ਬੇਹਤਰ ਅਵਸਰ ਮਿਲ ਸਕੇਂਗੇ। ਹਮਾਰਾ ਯਹ ਪ੍ਰਯਾਸ ਹੋਨਾ ਚਾਹਿਏ ਕਿ ਹਿੰਦੀ ਔਰ ਕ੍਷ੇਤ੍ਰੀਧ ਭਾਸ਼ਾਓਂ ਕੋ ਲੋਗਾਂ ਕੀ ਰੋਜੀ—ਰੋਟੀ ਸੇ ਜੋੜਾ ਜਾਏ ਧਾਨਿ ਅਪਨੀ ਭਾਸ਼ਾਓਂ ਕੇ ਅਧਿਧਨ ਸੇ ਲੋਗਾਂ ਕੋ ਰੋਜਗਾਰ ਕੇ ਅਧਿਕ ਅਵਸਰ ਮਿਲਨੇ ਚਾਹਿਏ।

ਭਾਰਤ ਕੀ ਵਿਕਾਸ ਗਾਥਾ ਮੌਜੂਦੇ ਏਕ ਵੈਖਿਕ ਭਾਸ਼ਾ ਕੇ ਰੂਪ ਮੌਜੂਦੀ ਕਾ ਮਹਤਵ ਸਵਰਗਿਤ ਹੈ। ਪਰਘਟਨ, ਵਿਜਾਨ, ਵਾਣਿਜਿਅ, ਵਾਪਾਰ ਔਰ ਮੀਡਿਆ ਜੈਂਸੇ ਹਰ ਕ੍਷ੇਤ੍ਰ ਮੌਜੂਦੀ ਕਾ ਮਹਤਵ ਬਢ ਰਹਾ ਹੈ। ਸੂਚਨਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਕੇ ਕ੍਷ੇਤ੍ਰ ਮੌਜੂਦੀ ਆਈ ਵਰਤਮਾਨ ਕ੍ਰਾਂਤਿ, ਵਿਸ਼ਾਲ ਬਾਜਾਰਾਂ ਕੀ ਉਪਲਭਤਾ, ਵਾਪਾਰਿਕ ਅਵਰੋਧਾਂ ਕੇ ਸਮਾਪਿਤ, ਪ੍ਰਤਿਕਾ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਆਦਿ ਸੇ ਵੈਖਵੀਕਰਣ ਮੌਜੂਦੀ ਮੌਜੂਦੀ ਤੀਕਰਤਾ ਆਈ ਹੈ। ਮੂਮੰਡਲੀਕਰਣ ਔਰ ਆਰਥਿਕ ਉਦਾਰੀਕਰਣ ਕੇ ਮੌਜੂਦਾ ਦੌਰ ਮੌਜੂਦੀ ਨੇ ਅਪਨੇ ਮਹਤਵ, ਪ੍ਰਾਸ਼ੰਸਿਕਤਾ ਔਰ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯਤਾ ਕੇ ਕਾਰਣ ਅਤੰਰਾ਷ਟੀਧ ਸਤਰ ਪਰ ਅਪਨੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਹਚਾਨ ਬਨਾਈ ਹੈ। ਹਿੰਦੀ ਅਪਨੀ ਵਾਪਕ ਪਹੁੰਚ ਏਂ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯਤਾ ਤਥਾ ਬਾਜਾਰ ਸਮ੍ਮੋਹਨ ਕਸਤਾ ਕੇ ਚਲਤੇ ਏਕ ਸ਼ਕਤਿਸ਼ਾਲੀ ਭਾਸ਼ਾ ਕੇ ਰੂਪ ਮੌਜੂਦ ਸਥਾਪਿਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਬਡੀ—ਬਡੀ ਬਹੁਰਾ਷ਟੀਧ ਕੱਪਨਿਆਂ ਕੇ ਲਿਏ ਭਾਰਤ ਮੌਜੂਦ ਅਪਨਾ ਵਧਵਸਾਧ ਕਾਮਯਾਬ ਬਨਾਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਹਿੰਦੀ ਕਾ ਸਹਾਰਾ ਲੇਨਾ ਵਧਵਸਾਧ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਹੈ। ਬਹੁਰਾ਷ਟੀਧ ਕੱਪਨਿਆਂ ਅਪਨੇ ਵਾਪਾਰਿਕ ਹਿੱਤਾਂ ਕੇ ਲਿਏ ਵੈਖਿਕ ਹਿੰਦੀ ਕੀ ਸਕਲਪਨਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੀਡਿਆ ਏਂ ਵਿਜਾਪਨਾਂ ਸੇ ਭੀ ਹਿੰਦੀ ਕਾ ਬਾਜਾਰੀਕਰਣ ਹੋ ਰਹਾ ਹੈ।

ਆਜ ਭਾਰਤ ਦੁਨਿਆ ਕੀ ਅਗ੍ਰੀ ਅਰਥਵਾਸਥਾਓਂ ਮੌਜੂਦੇ ਏਕ ਬਨਨੇ ਕੀ ਰਾਹ ਪਰ ਅਗ੍ਰਸਰ ਹੈ। ਏਸੇ ਮੌਜੂਦੀ ਦੇਸ਼ਵਾਸਿਆਂ ਕੋ ਅਪਨੇ ਸਪਨਾਵਾਂ ਕੋ ਸਾਕਾਰ ਕਰਨੇ ਔਰ ਦੇਸ਼ ਕੇ ਵਿਕਾਸ ਮੌਜੂਦ ਯੋਗਦਾਨ ਦੇਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਸਹੀ ਦਿਸ਼ਾ ਮੌਜੂਦੀ ਅਪਨੇ ਜਾਨ, ਕੌਸ਼ਲ ਔਰ ਊਰਜਾ ਕੋ ਲਗਾਨਾ ਹੋਗਾ। ਏਸਾ ਹਿੰਦੀ ਔਰ ਕ੍਷ੇਤ੍ਰੀਧ ਭਾਸ਼ਾਓਂ ਕੇ ਅਧਿਕਾਧਿਕ ਪ੍ਰਯੋਗ ਸੇ ਹੀ ਸਾਂਭ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਭੀ ਦੇਸ਼, ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਕੇ ਬੂਤੇ ਪਰ ਪ੍ਰਗਤਿ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਤਾ। ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹਮਾਰੀ ਸਬਸੇ ਬਡੀ, ਸਬਸੇ ਮਜ਼ਬੂਤ, ਸਬਸੇ ਅਧਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਤਥਾ ਅਨਮੋਲ ਧਰੋਹਰ ਹੈ। ਹਮੋਜੂਦ ਅਨਮੋਲ ਧਰੋਹਰ ਕੋ ਆਨੇ ਵਾਲੀ ਪੀਡੀ ਕੋ ਸਮ੃ਦ਼ਹ ਰੂਪ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣਾ ਹੋਗਾ। ਭਾਰਤ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ ਸੇ ਹੀ ਭਾਸ਼ਾ ਕੇ ਕ੍਷ੇਤ੍ਰ ਮੌਜੂਦੀ ਆਤਮਨਿਰਭਰ ਰਹਾ ਹੈ, ਬਸ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਹਿੰਦੀ ਔਰ ਪ੍ਰਾਂਤੀਧ ਭਾਸ਼ਾਓਂ ਕੇ ਅਧਿਕਾਧਿਕ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀ ਤਾਕਿ ਇਨ ਭਾਸ਼ਾਓਂ ਕੇ ਗੈਰਵਸ਼ਾਲੀ ਇਤਿਹਾਸ ਕਾ ਉਪਯੋਗ ਦੇਸ਼ ਕੋ ਆਰਥਿਕ, ਸਾਮਾਜਿਕ, ਵੈਖਾਨਿਕ ਰੂਪ ਸੇ ਆਤਮਨਿਰਭਰ ਬਨਾਨੇ ਸੇ ਕਿਧਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਸਬਸੇ ਪਰੇ ਜਬ ਹਮਾਰੇ ਵਿਚਾਰ—ਵਿਮਰਸ਼, ਸਾਂਵਾਦ, ਸ਼ੋਧ, ਚਿੰਤਨ, ਮਨਨ, ਅਧਿਧਨ ਹਮਾਰੀ ਅਪਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਮੌਜੂਦੀ ਤੋ ਹਮ ਸ਼ਵਧਮੇਵ ਆਤਮਨਿਰਭਰ ਹੋਣੇ ਔਰ ਪਾਣਿਆਮਸ਼ਵਰੂਪ ਹਮਸੇ ਜੁੜਾ ਹਮਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ, ਸਮਾਜ ਤਥਾ ਹਮਾਰਾ ਰਾਸ਼ਟ੍ਰ ਆਤਮਨਿਰਭਰ ਹੋ ਸਕੇਗਾ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਾਰਧਾਲਿਯ ਧੋਜਨਾ ਏਂ ਵਿਕਾਸ ਵਿਭਾਗ

ਬੈਂਕ ਕੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਾਰਾਈਲਾਈ ਮੈਂ

ਪ੍ਰਤੀਵਰ਷ ਦੀ ਭਾਂਤਿ ਇਸ ਵਰ਷ ਭੀ ਬੈਂਕ ਕੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਾਰਾਈਲਾਈ ਮੈਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਜਨਮੋਤਸਵ ਪਰ ਕੀਰਤਨ ਗਾਇਨ ਤਥਾ ਲੰਗਰ ਗਾਇਨ। ਉਲੇਖਨੀਯ ਹੈ ਕਿ ਬੈਂਕ ਮੈਂ ਸਾਂਕੁਤਿਕ ਵਿਰਾਸਤ ਕੋ ਸਮੂਦਾਰ ਕਰਨੇ ਦੇ ਲਿਏ ਪ੍ਰਤੀਵਰ਷ ਗੁਰੂਪਰਵ ਕਾ ਉਤਸਵ ਬੜੇ ਧੂਮਧਾਮ ਦੇ ਮਨਾਵਾ ਜਾਤਾ ਹੈ ਜਿਸਮੈ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਰਵ ਕਾ ਆਯੋਜਨ

ਕਾ ਆਯੋਜਨ ਕਿਯਾ ਗਿਆ। ਹੈਂ। ਸਾਥ ਹੀ ਬੈਂਕ ਕੇ ਵਿਭਿੰਨ ਅੰਚਲ ਕਾਰਧਿਕ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣਾ ਵੀ ਹੈ। ਸਾਥ ਹੀ ਬੈਂਕ ਦੇ ਦੇਵ ਜੀ ਕਾ ਜਨਮੋਤਸਵ ਅਤ੍ਯੰਤ ਉਤਸਾਹ ਦੇ ਨਾਲ ਆਯੋਜਨ ਕਿਯਾ ਗਿਆ। ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਕ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਾਰਧਿਕ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆਯੋਜਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਤਸਵ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

राहुल रंजन

हिंदी अनुवाद के संदर्भ में लोकोत्तिन और मुहावरों की भूमिका

अनुवाद क्या है— किसी भाषा में कही या लिखी गई बात का किसी दूसरी भाषा में सार्थक परिवर्तन अनुवाद कहलाता है। यह अंग्रेजी शब्द ‘Translation’ का हिंदी पर्याय है, जिसका अर्थ होता है ‘पार ले जाना’। संस्कृत के ‘वद्’ धातु में ‘अनु’ उपसर्ग जुड़ने से अनुवाद बना है, जिसका अर्थ है प्राप्त कथन को पुनः कहना। कई विद्वानों ने अनुवाद को प्रक्रिया और परिणाम मानते हुए परिभाषित किया है। संक्षेप में अनुवाद को एक ऐसी प्रक्रिया के रूप में माना जा सकता है, जिसमें एक भाषा (स्रोत भाषा) में उपलब्ध मूल पाठ का रूपांतरण दूसरी भाषा (लक्ष्य भाषा) में किया जाता है। अनुवाद की प्रक्रिया को मुख्य रूप से तीन चरणों में सम्पन्न प्रक्रिया माना जा सकता है। पहला चरण है— मूल पाठ का विषयवस्तु व भाषा के स्तर पर विश्लेषण। दूसरा चरण है— अर्थ ग्रहण करते हुए अंतरण। अंतिम चरण है— लक्ष्य भाषा में पुनर्रचना। अनुवाद के कई प्रकार हो सकते हैं, जैसे— शब्दानुवाद, भावानुवाद, छायानुवाद, सारानुवाद, व्याख्यानुवाद, आशु—अनुवाद आदि। अनुवाद का क्षेत्र काफी व्यापक है। कार्यालय, बैंकिंग, विधि, विज्ञान, शोध—अनुसंधान, जनसंचार, साहित्य व पत्रकारिता आदि सभी क्षेत्रों में अनुवाद की आवश्यकता पड़ती है। इसके माध्यम से दो भाषाओं के बीच की दूरी को काफी हद तक कम किया जा सकता है।

हिंदी अनुवाद में लोकोक्तियों की भूमिका— लोकजीवन में चर्चित लोकोक्तियों को लोगों ने दीर्घकालिक अनुभवों के आधार पर संक्षिप्त सूत्रों में पिरयो है। इनमें किसी समाज और भाषा की लोक संस्कृति की ज्ञांकी देखने को मिलती है। जब किसी भाषा की लोकोक्ति का अनुवाद दूसरी भाषा में करना होता है तो दोनों भाषाओं (स्रोत भाषा एवं लक्ष्य भाषा) की संस्कृति में जमीन—आसमान का अंतर होने की वजह से दुविधा उत्पन्न होती है। अनुवादक को सबसे पहले मुहावरों और लोकोक्तियों के बीच के अंतर का भली—भांति ज्ञान होना चाहिए। जहां मुहावरा पूर्ण वाक्य न होकर वाक्यांश होता है, वहीं लोकोक्ति अंश न होकर वाक्य की तरह होती है, जो पूरे

विचार की अभिव्यक्ति करती है। यदि अनुवादक को दोनों भाषाओं की लोक-संस्कृति का ज्ञान नहीं होगा तो वह अर्थ का अनर्थ प्रस्तुत कर सकता है। लोकोक्ति के अनुवाद में शब्दानुवाद पर जोर न देकर भावानुवाद पर जोर देना चाहिए ताकि समान भाव उत्पन्न करने वाली दूसरी भाषा की लोकोक्ति का प्रयोग अनुवाद के स्थान पर किया जा सके।

भारतीय लोकोक्तियां प्रायः कुटुम्ब-पद्धति तथा पाप-पुण्य के संबंध में समान विचार रखने के कारण भाषाओं में समानता रखती हैं, अतः भारतीय भाषाओं की लोकोक्तियों का हिंदी अनुवाद उतना कठिन काम नहीं होता जितना कि विदेशी भाषाओं की लोकोक्तियों का अनुवाद। अनुवादक के पास लोकोक्तियों का कोश कई बार नहीं होता और अगर होता भी है तो वह बहुत सीमित होता है। अधिकतर लोकोक्तियों का अर्थ कोश में उपलब्ध नहीं होता। इससे अनुवाद की समस्या और भी जटिल हो जाती है। इससे निजात पाने के लिए अनुवादक को व्याख्यात्मक अनुवाद का सहारा लेना पड़ता है। इसमें वह लक्ष्य भाषा में लोकोक्ति का अर्थ व भाव आसानी से संप्रेषित कर पाता है। उदाहरण के लिए हिंदी कहावत “तवा हांडी को काली बताए” का अंग्रेजी अनुवाद कई तरह से किया जा सकता है:

1. The pan calls the pot black.
 2. The kiln calls the oven burnt house.
 3. The kettle calls the pot black.

कई बार दो भाषाओं की लोकोक्तियों में विचार समान होते हैं परन्तु प्रभाव एक जैसा नहीं होता। उदाहरण के लिए "A little pot is soon hot" और "अधजल गगरी छलकत जाए" में विचार समान हैं, परन्तु प्रभाव समान नहीं है। इस प्रकार अपने विवेक और ज्ञान से अनुवादक लोकोक्तियों के अनुवाद को प्रभावी और सरल बना सकते हैं। अनुवादक का यह प्रयास होना चाहिए लोकोक्ति का मूल अर्थ नष्ट न हो पाए और सन्निकट भाव के साथ व्यक्त भी हो जाए।

ਅਰ्थ ਔਰ ਭਾਵ ਕੋ ਸੁਰਕਿਤ ਰਖਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਆਵਸ਼ਕਤਾ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ਬਦਾਨੁਵਾਦ, ਭਾਵਾਨੁਵਾਦ ਯਾ ਵਾਖਾਨੁਵਾਦ ਕੀ ਸਹਾਯਤਾ ਲੀ ਜਾਨੀ ਚਾਹਿਏ। ਲੋਕੋਕਿਧਿਆਂ ਕੇ ਅਨੁਵਾਦ ਮੈਂ ਕੁਛ ਜੋੜਨੇ ਯਾ ਘਟਾਨੇ ਕੀ ਗੁਜ਼ਾਇਸ਼ ਕਮ ਹੀ ਰਹਤੀ ਹੈ ਫਿਰ ਭੀ ਥੋੜੀ ਬਹੁਤ ਛੂਟ ਲੀ ਜਾ ਸਕਤੀ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਕੇ ਲਿਏ 'ਰਾਮਚਰਿਤਮਾਨਸ' ਕੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਨੁਵਾਦ 'ਦਿ ਰਾਮਾਧਨ ਆਫ ਤੁਲਸੀਦਾਸ' ਮੈਂ ਸੁਹਾਵਰਾਂ ਵੱਲ ਲੋਕੋਕਿਧਿਆਂ ਕਾ ਅਨੁਵਾਦ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਹੁਆ ਹੈ—

1. ਸ਼ਬਦਾਨੁਵਾਦ:

ਮੂਲ	: "ਲਿਖਿਤ ਸੁਧਾਕਰ ਗਾ ਲਿਖਿ ਰਾਹੂ। ਬਿਧਗਤਿ ਬਾਮ ਸਦਾ ਸਥ ਕਾਹੂ॥"
ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਨੁਵਾਦ	: "When about to write moon, fate has written eclipse."

2. ਭਾਵਾਨੁਵਾਦ:

ਮੂਲ	: "ਕੋ ਨ ਕੁਸਾਂਗਤਿ ਪਾਈ ਨਸਾਈ। ਰਹਿ ਨ ਨੀਚ ਮਤੋਂ ਚਤੁਰਾਈ॥"
ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਨੁਵਾਦ	: "Evil company always good plan will disrupt"

3. ਵਾਖਾਨੁਵਾਦ:

ਮੂਲ	: "ਜਿਸਿ ਕੋਉ ਕਾਰੈ ਗਰੁਡ ਸੈਂ ਖੇਲਾ। ਡਰਪਾਵੇ ਗਹਿ ਸਵਲਿ ਸਪੇਲਾ॥"
ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਨੁਵਾਦ	: As the someone Garur frightened but showing to him a mere snake."

ਹਿੰਦੀ ਅਨੁਵਾਦ ਮੈਂ ਸੁਹਾਵਰਾਂ ਕੀ ਭੂਮਿਕਾ- ਸੁਹਾਵਰਾ ਵਹ ਵਾਕਧਾਂਸ਼ ਹੈ ਜਿਸਕਾ ਅਰਥ ਸੰਰਚਨਾ ਮੈਂ ਨਿਹਿਤ ਅਰਥ ਦੇ ਮਿੰਨ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਇਸਕਾ ਉਵੇਂ ਵੈਨਿਕ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਕੋ ਸਹਜ ਬਨਾਨਾ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਸੁਹਾਵਰੇ ਭਾ਷ਾ ਕੀ ਅਪਨੀ ਨਿਜੀ ਸੰਪਤੀ ਹੋਤੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਤੇਕ ਭਾ਷ਾ ਕੇ ਸੁਹਾਵਰੇ ਮਿੰਨ ਹੋਤੇ ਹਨ। ਏਕ ਭਾ਷ਾ ਕੇ ਸੁਹਾਵਰੇ ਕਾ ਦੂਜੀ ਭਾ਷ਾ ਮੈਂ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਨਾ ਕਠਿਨ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਸੁਹਾਵਰੇ ਕਿਸੀ ਭਾ਷ਾ ਕੀ ਲੋਕ ਸਾਂਸਕ੃ਤਿ ਅਤੇ ਜੀਵਨ—ਅਨੁਭਵਾਂ ਕਾ ਸਾਰ ਹੋਤੇ ਹਨ। ਸੁਹਾਵਰਾਂ ਕਾ ਅਨੁਵਾਦ ਏਕ ਵਿਸ਼ਿ਷ਟ ਪ੍ਰਕਿਧਿਆ ਮਾਨ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਹਾਂ ਏਕ ਆਂਡ ਅਤੇ ਅਨੁਵਾਦਕ ਸਮਤੁਲਿਆ ਅਰਥ ਦੇਨੇ ਵਾਲੇ ਸੁਹਾਵਰਾਂ ਕੀ ਖੋਜ ਲਕਧ ਭਾ਷ਾ ਮੈਂ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਜੈਂਸੇ— ਹਿੰਦੀ ਮੈਂ 'ਨਾਚ ਨ ਜਾਨੇ ਆਂਗਨ ਟੇਢਾ' ਕੇ ਲਿਏ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਮੈਂ ਵਹ ਸਮਤੁਲਿਆ ਸੁਹਾਵਰਾ ਖੋਜਤਾ ਹੈ— 'Unskilled carpenter quarrels with his tools'। ਦੂਜੀ ਆਂਡ ਅਤੇ ਵਹ ਸੁਹਾਵਰੇ ਕੀ ਅਰਥ ਕੀ ਯਾ ਤੁਸੇਂ ਨਿਹਿਤ ਮੂਲ ਭਾਵ ਕੀ ਕਿਸੀ ਮਿੰਨ ਅਭਿਵਧਤਿ ਯਾ ਵਾਕਧ ਕੇ ਦ੍ਰਾਵਾ ਲਕਧ ਭਾ਷ਾ ਮੈਂ ਦੇਨੇ ਕਾ ਪ੍ਰਯਾਸ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਜੈਂਸੇ ਹਮ ਵਾਖਾਨੁਵਾਦ ਭੀ ਕਹ ਸਕਤੇ ਹਨ। ਸਜਾਤੀਅ ਭਾ਷ਾਓਂ ਮੈਂ ਕਹੀਂ—ਕਹੀਂ

ਕੁਛ ਸਮਾਨਾਰਥੀ ਸੁਹਾਵਰੇ ਭੀ ਉਪਲਬਧ ਹੋਤੇ ਹਨ ਯਾ ਉਸੀ ਆਵਸ਼ਕਤਾ ਕੇ ਪ੍ਰਕਟ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਦੂਜੇ ਸੁਹਾਵਰੇ ਹੋਤੇ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਣ ਕੇ ਲਿਏ ਹਿੰਦੀ ਸੁਹਾਵਰਾਂ ਅਤੇ ਉਨਕੇ ਸਮਤੁਲਿਆ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸੁਹਾਵਰਾਂ ਕੀ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ—

ਮੂਲ : ਮਚ ਜਾਵੇਗੀ ਫਿਰ ਅਂਧੇਰ।

ਅਰਥ : ਅਵਵਕਸਥਾ ਕਾ ਫੈਲ ਜਾਨਾ।

ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਨੁਵਾਦ : It will create anarchic frenzy

ਕਈ ਸੁਹਾਵਰੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਭਾ਷ਾ ਦੇ ਲਿਏ ਗਏ ਹਨ। ਸੰਭਵਤ: ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਇਸਕਾ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਤੇ ਸਮਯ ਹਿੰਦੀ ਮੈਂ ਸਮਤੁਲਿਆ ਅਰਥ ਦੇਨੇ ਵਾਲੇ ਸੁਹਾਵਰਾਂ ਕੀ ਅਨੁਪਸਥਿਤੀ ਮੈਂ ਇਨਕਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਿਯਾ ਗਿਆ ਹੋਗਾ—

1. Fall or collapse like a house of card.

ਤਾਸ਼ ਕੇ ਮਹਲ ਕੀ ਤਰਹ ਡਹ ਜਾਨਾ।

2. Fool's paradise

ਮੂਰੌਂ ਕਾ ਸ਼ਵਾਗ।

3. Put the cart before the horse.

ਘੋੜੇ ਕੇ ਆਗੇ ਗਾਡੀ ਰਖਨਾ।

ਸੁਹਾਵਰੋਂ ਅਤੇ ਲੋਕੋਕਿਧਿਆਂ ਕੇ ਅਨੁਵਾਦ ਦੇ ਸਮਾਂ ਸਾਵਧਾਨਿਧਾਂ— ਅਨੁਵਾਦ ਏਕ ਜਟਿਲ ਭਾਖਿਕ ਰਲਪਾਂਤਰਣ ਕੀ ਪ੍ਰਕਿਧਿਆ ਹੈ ਜਿਸਮੈਂ ਸ਼੍ਰੋਤ ਭਾ਷ਾ ਕੇ ਪਾਠ ਕੇ ਲਕਧ ਭਾ਷ਾ ਮੈਂ ਅਰਥ ਸਹਿਤ ਭਾਖਿਤ ਅਤੰਤਰਣ ਕਿਯਾ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੋਤ ਭਾ਷ਾ ਸਮੁਦਾਯ ਕੀ ਅਨੇਕ ਸਾਂਸਕ੃ਤਿਕ ਅਤੇ ਸਾਮਾਜਿਕ ਪਰਾਂਪਰਾਏਂ ਲਕਧ ਭਾ਷ਾ ਸਮੁਦਾਯ ਮੈਂ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੋਤੀਂ, ਤਥਾਂ ਉਨ ਸਾਂਸਕ੃ਤਿਕ ਪਰਾਂਪਰਾ—ਬੋਧਕ ਸ਼ਬਦਾਂ, ਸੁਹਾਵਰਾਂ ਅਤੇ ਲੋਕੋਕਿਧਿਆਂ ਕੇ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀ ਸਮਸਥਾ ਜਟਿਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਨੁਵਾਦ ਚਾਹੇ ਵਹ ਸਾਹਿਤਿਕ ਪਾਠ ਕਾ ਹੋ ਯਾ ਸਾਹਿਤਿਕ ਪਾਠ ਕਾ ਹੋ, ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਸਥਿਤਿਧਿਆਂ ਮੈਂ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਕ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੁਹਾਵਰਾਂ ਅਤੇ ਲੋਕੋਕਿਧਿਆਂ ਕੇ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀ ਆਵਸ਼ਕਤਾ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਸੁਹਾਵਰਾਂ ਅਤੇ ਲੋਕੋਕਿਧਿਆਂ ਕੇ ਅਨੁਵਾਦ ਦੇ ਸਮਾਂ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਾਵਧਾਨਿਧਾਂ ਬਰਤਨੀ ਚਾਹਿਏ:

1. ਸੁਹਾਵਰਾਂ ਅਤੇ ਲੋਕੋਕਿਧਿਆਂ ਕੇ ਬੀਚ ਕੇ ਅੰਤਰ ਕੋ ਸਮਝਨੇ ਮੈਂ ਭ੍ਰਮ ਕੀ ਸਥਿਤੀ ਮੈਂ ਕਈ ਬਾਰ ਅਨੁਵਾਦ ਗਲਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੋਨੋਂ ਕੋ ਸਮਝਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਸ਼੍ਰੋਤ ਭਾ਷ਾ ਕੀ ਸਾਂਸਕ੃ਤਿਕਤਾ, ਐਤਿਹਾਸਿਕਤਾ, ਪਰਿਵੇਸ਼, ਪੌਰਾਣਿਕਤਾ ਆਦਿ ਕੋ ਸਮਝਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਦੋਨੋਂ ਕਾ ਵਾਕਧਿਆਂ ਮੈਂ ਪ੍ਰਯੋਗ ਭੀ ਮਿੰਨ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਅਤ: ਦੋਨੋਂ ਕਾ ਏਕ ਹੀ ਪਥਿਕ੍ਰਿਧ ਮੈਂ ਅਨੁਵਾਦ ਨਹੀਂ ਕਿਯਾ ਜਾ ਸਕਤਾ।

2. ਸੁਹਾਵਰੇ ਅਤੇ ਲੋਕੋਕਿਧਿਆਂ ਪ੍ਰਾਯ: ਸਹੀ ਭਾ਷ਾਓਂ ਮੈਂ ਅਭਿਵਧਤਿ ਕੀ ਸ਼ਸ਼ਕਤ ਸਾਧਿਅਮ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਅਤ: ਏਕ ਭਾ਷ਾ ਮੈਂ ਪ੍ਰਯੋਗ ਸੁਹਾਵਰਾਂ ਯਾ ਲੋਕੋਕਿਧਿਆਂ ਕੇ ਸਮਾਨ ਅਰਥ ਸਂਪ੍ਰੇ਷ਿਤ ਕਰਨੇ ਵਾਲੀ ਦੂਜੀ ਭਾ਷ਾਓਂ ਮੈਂ ਉਪਲਬਧ ਕਹਾਵਤਾਂ ਕਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਅਨੁਵਾਦ ਦੇ ਸਥਾਨ ਪਰ ਕਰਨਾ ਸ਼ਬਦੇ ਅਚਾਨਕ ਮਾਨਾ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਮੂਲ ਅਰਥ ਦੇ ਸਾਥ

- ਛੇਡ—ਛਾਡ ਹੋਤੇ ਹੁਏ ਭੀ ਭਾਵ ਕੋ ਸੁਰਖਿਤ ਰਖਾ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ।
3. ਯਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਤ ਭਾਸ਼ਾ ਕੀ ਸਭੀ ਕਹਾਵਤਾਂ ਕੇ ਸਮਾਨ ਅਰਥ ਰਖਨੇ ਵਾਲੀ ਕਹਾਵਤੋਂ ਲਕਧ ਭਾਸ਼ਾ ਮੈਂ ਭੀ ਮਿਲ ਜਾਏਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮੁਹਾਵਰੇ ਔਰ ਲੋਕੋਕਿਤਿਆਂ ਕਿਸੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸਮੁਦਾਯ ਕੀ ਨਿਜੀ ਸੰਪਤਿ ਹੋਤੇ ਹਨ। ਐਸੀ ਸਥਿਤੀ ਮੈਂ ਵਾਖਾਨੁਵਾਦ ਕਾ ਸਹਾਰਾ ਲਿਯਾ ਜਾਨਾ ਚਾਹਿਏ। ਐਸੀ ਵਾਖਾਨੁਵਾਦ ਕਾ ਸਹਾਰਾ ਲਿਯਾ ਜਾਨਾ ਚਾਹਿਏ। ਜੋ ਮੂਲ ਅਰਥ ਕੇ ਸਰਵਾਧਿਕ ਨਿਕਟ ਹੋ।
 4. ਯਦਿ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਕੇ ਕਿਸੀ ਮੁਹਾਵਰੇ ਕਾ ਹਿੱਦੀ ਮੈਂ ਸ਼ਬਦਾਨੁਵਾਦ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਤੋ ਉਸਕਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਏ।
 5. ਸ਼ਬਦਾਨੁਵਾਦ ਕਈ ਬਾਰ ਅਰਥ ਕਾ ਅਨਨਥ ਕਰ ਦੇਤਾ ਹੈ। ਅਤ: ਐਸੀ

ਸਥਿਤੀ ਮੈਂ ਭਾਵਾਨੁਵਾਦ ਕਾ ਸਹਾਰਾ ਲੇਨਾ ਚਾਹਿਏ।

6. ਜਹਾਂ ਤਕ ਸੰਭਵ ਹੋ, ਸੁਹਾਵਰਾ ਵ ਲੋਕੋਕਿਤਿ ਕੋਸ਼ ਕਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਿਯਾ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ। ਸਾਂਸਕ੃ਤਿਕ ਸ਼ਬਦਾਵਲਿਆਂ ਕਾ ਅਰਥ ਜਾਨਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਭੀ ਅਲਗ ਸੇ ਕੋਸ਼ ਕਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਿਯਾ ਜਾਨਾ ਚਾਹਿਏ, ਜਿਸਦੇ ਅਨੁਵਾਦ ਮੈਂ ਸੁਵਿਧਾ ਹੋ। ਉਦਾਹਰਣ ਕੇ ਲਿਏ 'ਗੋਦਾਨ' ਕਾ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਨੁਵਾਦ ਯਦਿ 'Gift of cow' ਕਿਯਾ ਜਾਏ, ਤੋ ਸਾਂਸਕ੃ਤਿਕ ਸੰਦਰਭ ਮੈਂ ਯਹ ਅਟਪਟਾ ਲਗੇਗਾ। ਯਦਿ ਪਰਿਪਰਾ ਕੋ ਸਮਝ ਕਰ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਬਨਾਈ ਜਾਏ ਤੋ ਲੋਕੋਕਿਤਿਆਂ ਵ ਮੁਹਾਵਰਾਂ ਕੇ ਅਨੁਵਾਦ ਕੋ ਸਰਲ ਬਨਾਯਾ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ।

ਅੰਚਲ ਕਾਰਾਲਿਅ, ਹੋਸ਼ਿਆਰਪੁਰ

ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਾਰਾਲਿਅ ਸਤੰਬਰ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਕਾਰਾਨਵਿਧਨ ਸਮਿਤੀ ਕੀ ਤਿਮਾਹੀ ਬੈਠਕ

ਦਿਸੰਬਰ—2021 ਕੋ ਸਮਾਪਤ ਹੋਨੇ ਵਾਲੀ ਤਿਮਾਹੀ ਕੇ ਲਿਏ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਾਰਾਲਿਅ ਸਤੰਬਰ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਕਾਰਾਨਵਿਧਨ ਸਮਿਤੀ ਕੀ ਤਿਮਾਹੀ ਬੈਠਕ ਕਾ ਆਯੋਜਨ ਦਿਨਾਂਕ 15.12.2021 ਕੋ ਕਿਯਾ ਗਿਆ। ਬੈਠਕ ਮੈਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਾਰਾਲਿਅ ਕੇ ਸਮਸਤ ਉਚਵਾਧਿਕਾਰੀ ਉਪਸਥਿਤ ਰਹੇ। ਇਸ ਬੈਠਕ ਮੈਂ ਬੈਂਕ ਕੀ ਤਿਮਾਹੀ ਹਿੰਦੀ ਗ੍ਰੂ—ਪਤ੍ਰਿਕਾ 'ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅੰਕੁਰ' ਕੇ ਸਿਤਾਂਬਰ—2021 ਅੰਕ ਕਾ ਭੀ ਵਿਸ਼ੇਚਨ ਕਿਯਾ ਗਿਆ। ਪ੍ਰਥਮ ਛਾਧਾਰਿਤ ਮੈਂ ਬੈਠਕ ਕੀ ਕਾਰਧਸੂਚੀ ਪਰ ਵਿਚਾਰ—ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਤੇ ਹੁਏ ਕਾਰਧਕਾਰੀ ਨਿਦੇਸ਼ਕ ਮਹੋਦਾਵ ਤਥਾ ਅਨ੍ਯ ਉਚਵਾਧਿਕਾਰੀਗਣ। ਦੂਜੇ ਛਾਧਾਰਿਤ ਮੈਂ 'ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅੰਕੁਰ' ਕੇ ਸਿਤਾਂਬਰ—2021 ਅੰਕ ਕੇ ਸਾਥ ਬੈਂਕ ਕੇ ਉਚਵਾਧਿਕਾਰੀਗਣ।

ਧਾਰਾ ਦੇਵੀ

ਆਤਮਨਿਰ्भਰ ਭਾਰਤ ਔਰ ਬੈਂਕ

ਆਤਮਨਿਰਭਰ ਭਾਰਤ ਅਭਿਯਾਨ ਕੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਭਾਰਤ ਕੇ ਪ੍ਰਧਾਨਮੰਤ੍ਰੀ ਨਾਨੋਂ ਮੌਦੀ ਨੇ ਕੋਰੋਨਾ ਸੱਕਟ ਕੇ ਦੌਰ ਮੋਂ ਭਾਰਤ ਕੀ ਅਰਥਵਾਅਕਸਥਾ ਕੋ ਸੁਧਾਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਕੀ ਥੀ। ਇਸ ਅਭਿਯਾਨ ਕੇ ਦ੍ਰਾਵਾ ਭਾਰਤ ਮੋਂ ਲੋਗਾਂ ਕੋ ਕਾਮਕਾਜ ਕਰਨੇ ਕੀ ਸੁਵਿਧਾ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਈ ਜਾਏਗੀ ਔਰ ਯਹ ਪ੍ਰਯੱਤਲ ਕਿਯਾ ਜਾਏਗਾ ਕਿ ਅਗਲੇ ਕੁਛ ਸਾਲਾਂ ਮੋਂ ਭਾਰਤ ਅਪਨੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਕੀ ਅਧਿਕਤਰ ਵਸਤੂਏਂ ਅਪਨੇ ਦੇਸ਼ ਮੋਂ ਹੀ ਤੈਤਾਰ ਕਰੇ ਅਰਥਾਤ ਆਤਮਨਿਰਭਰ ਬਨ ਜਾਏ। ਪ੍ਰਧਾਨਮੰਤ੍ਰੀ ਨੇ ਕੋਵਿਡ-19 ਮਹਾਮਾਰੀ ਸੇ ਪਹਲੇ ਤਥਾ ਬਾਦ ਕੀ ਦੁਨਿਆ ਕੇ ਬਾਰੇ ਮੋਂ ਬਾਤ ਕਰਤੇ ਹੁਏ ਕਹਾ ਕਿ 21ਵੀਂ ਸਦੀ ਕੇ ਭਾਰਤ ਕੇ ਸਪਨੇ ਕੋ ਸਾਕਾਰ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਦੇਸ਼ ਕੋ ਆਤਮਨਿਰਭਰ ਬਨਾਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਵਰਤਮਾਨ ਵੈਖਿਕਰਣ ਕੇ ਯੁਗ ਮੋਂ ਆਤਮਨਿਰਭਰ ਕੀ ਪਰਿਆਸਾ ਮੋਂ ਬਦਲਾਵ ਆਇਆ ਹੈ। ਆਤਮਨਿਰਭਰਤਾ, ਆਤਮ-ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਸੇ ਅਲਗ ਹੈ।

ਭਾਰਤ "ਵਸੁਧੈਵ ਕੁਟੁੰਬਕਮ" ਕੀ ਸੱਕਲਪਨਾ ਮੋਂ ਵਿਖਾਸ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਚੁੱਕਿ ਭਾਰਤ ਦੁਨਿਆ ਕਾ ਹੀ ਏਕ ਹਿੱਸਾ, ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਪ੍ਰਗਤਿ ਕਰਤਾ ਹੈ ਤੋ ਐਸਾ ਕਰਕੇ ਵਹ ਦੁਨਿਆ ਕੀ ਪ੍ਰਗਤਿ ਮੋਂ ਭੀ ਯੋਗਦਾਨ ਦੇਤਾ ਹੈ। ਬੈਂਕਾਂ ਮੋਂ ਕੁਝ ਯੋਜਨਾਏਂ ਆਈ ਤਾਕਿ ਭਾਰਤ ਕੋ ਆਤਮਨਿਰਭਰ ਬਨਾਨੇ ਮੋਂ ਸਹਹਾਅ ਦਿਯਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਕੋਰੋਨਾ ਵਾਧਰਸ ਕੇ ਬਢਤੇ ਸੱਕਟ ਕੇ ਇਸ ਦੌਰ ਮੋਂ ਸਬਸੇ ਬਡੀ ਮਾਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਪਰ ਪਡੀ ਹੈ। ਇਸ ਹਿਸਾਬ ਸੇ ਆਤਮਨਿਰਭਰ ਭਾਰਤ ਅਭਿਯਾਨ ਮੋਂ ਤੀਨ ਕਰੋੜ ਕਿਸਾਨਾਂ ਕੋ ₹4.22 ਲਾਖ ਕਰੋੜ ਕਾ ਕ੃਷ਿ ਋ਣ ਦਿਯਾ ਗਿਆ। ਇਸਮੋਂ 3 ਮਹੀਨੇ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਨ ਵਾਪਸ ਕਰਨੇ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਥੀ। ਇਸਕੇ ਸਾਥ ਹੀ ਇੰਟਰੇਸਟ ਸਬਵੇਂਸ਼ਨ ਔਰ ਤੁਰੰਤ ਋ਣ ਚੁਕਾਨੇ ਕੇ ਇੰਸੈਟਿਵ ਕੇ ਰੂਪ ਮੋਂ ਮਿਲਨੇ ਵਾਲੀ ਸੁਵਿਧਾ ਕੀ ਸਮਝ ਭੀ ਬਢਾ ਦਿਯਾ ਗਿਆ ਥਾ। ਆਤਮਨਿਰਭਰ ਭਾਰਤ ਅਭਿਯਾਨ ਮੋਂ ਮੌਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਔਰ ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਅਰਥਵਾਅਕਸਥਾ ਕੇ ਹਾਥ ਮੋਂ ਅਧਿਕ ਪੈਸੇ ਪਹੁੰਚਾਨੇ ਕੀ ਕੋਣਿਆ ਕੀ ਹੈ।

ਬੈਂਕ ਨੇ ਸ਼ਹਰੀ ਗਰੀਬ ਕੋ ਆਤਮਨਿਰਭਰ ਬਨਾਨੇ ਮੋਂ ਭੀ ਕਾਫੀ ਸਹਹਾਅ ਦਿਯਾ ਹੈ। ਅਥ ਤਕ ਆਤਮਨਿਰਭਰ ਭਾਰਤ ਕੀ 2 ਫੇਸ ਪ੍ਰਵਰਿਤ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਅਥ ਸਰਕਾਰ ਦ੍ਰਾਵਾ ਆਤਮਨਿਰਭਰ ਭਾਰਤ ਅਭਿਯਾਨ ਕੀ ਤੀਸਰੀ ਫੇਸ ਪ੍ਰਵਰਿਤ ਕੀ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸਕੋ ਆਤਮਨਿਰਭਰ ਭਾਰਤ ਅਭਿਯਾਨ 3.0 ਕੇ ਨਾਮ ਸੇ ਜਾਨਾ ਜਾਏਗਾ। ਤੀਸਰੀ ਫੇਸ ਕੇ ਅਨੰਤਾਂ 12 ਨਈ ਯੋਜਨਾਏਂ ਆਰੰਭ ਸੇ ਜਾਨਾ ਜਾਏਗਾ।

ਕੀ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸਕੇ ਅਨੰਤਾਂ ਨੌਕਰੀ ਸੇ ਲੋਕਰ ਵਿਵਸਾਧ ਤਕ ਸਾਭੀ ਕ੍ਸੋਤ੍ਰਾਂ ਕੋ ਕਵਰ ਕਿਯਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਤਮਨਿਰਭਰ ਭਾਰਤ ਅਭਿਯਾਨ ਕੇ 5 ਰਤਨਾਂ ਹੈ:

- ◆ **ਅਰਥਵਾਅਕਸਥਾ:** ਜੋ ਵ੃ਦਿਸ਼ੀਲ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕੇ ਸਥਾਨ ਪਰ ਬਡੀ ਤਛਾਲ ਪਰ ਆਧਾਰਿਤ ਹੋ।
- ◆ **ਅਵਸਾਂਦਰਚਨਾ:** ਐਸੀ ਅਵਸਾਂਦਰਚਨਾ ਜੋ ਆਧੁਨਿਕ ਭਾਰਤ ਕੀ ਪਹਚਾਨ ਬਣੇ।
- ◆ **ਪ੍ਰੋਈਗਿਕੀ ਸੰਚਾਲਿਤ ਪ੍ਰਣਾਲੀ:** 21ਵੀਂ ਸਦੀ ਪ੍ਰੋਈਗਿਕੀ ਸੰਚਾਲਿਤ ਵਿਵਸਥਾ ਪਰ ਆਧਾਰਿਤ ਪ੍ਰਣਾਲੀ।
- ◆ **ਵਾਇਬੈਂਟ ਡੇਮੋਗ੍ਰਾਫੀ:** ਜੋ ਆਤਮਨਿਰਭਰ ਭਾਰਤ ਕੇ ਲਿਏ ਊਰਾ ਕਾ ਸ਼੍ਰੋਤ ਹੈ।
- ◆ **ਮਾਂਗ:** ਭਾਰਤ ਕੀ ਮਾਂਗ ਔਰ ਆਪੂਰਤੀ ਸ਼੍ਰੂਂਖਲਾ ਕੀ ਪੂਰੀ ਕਸਤਾ ਕਾ ਉਪਯੋਗ ਕਿਯਾ ਜਾਨਾ ਚਾਹਿਏ।

ਮਿਸ਼ਨ ਕੇ ਚਾਰਣ- ਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਚਾਰਣਾਂ ਮੋਂ ਲਾਗੂ ਕਿਯਾ ਜਾਏਗਾ:

- ◆ **ਪ੍ਰਥਮ ਚਾਰਣ-** ਇਸਮੋਂ ਚਿਕਿਤਸਾ, ਵਸਤ੍ਰ, ਇਲੋਕਟ੍ਰੋਨਿਕਸ, ਪਲਾਸਟਿਕ,

खिलौने जैसे क्षेत्रों को प्रोत्साहित किया जाएगा ताकि स्थानीय विनिर्माण और निर्यात को बढ़ावा दिया जा सके।

- ◆ द्वितीय चरण— इस चरण में रत्न एवं आभूषण, फार्मा, स्टील जैसे क्षेत्रों को प्रोत्साहित किया जाएगा।

आत्मनिर्भर भारत का उद्देश्य

इस अभियान के तहत लोगों में जागरूकता आएगी और लाभार्थी को आर्थिक मदद दी जाएगी जिससे गरीब लोगों को किसी के आगे झुकना न पड़े। इस योजना का उद्देश्य है कि कोरोना काल में लॉकडाउन के कारण जितने भी मजदूरों और किसानों को इस संकट काल में नुकसान हुआ है उनकी भरपाई की जाएगी और उन्हें लाभ पहुंचाया जाएगा। जो भी लाभार्थी इस योजना में आवेदन करेंगे केंद्र सरकार द्वारा उनके खाते में राशि पहुंचा दी जाएगी। अत्मनिर्भर भारत अभियान 3.0 का उद्देश्य की बात करें तो जैसे कि आप सभी लोग जानते हैं कोरोना वायरस के संक्रमण के चलते देश में लॉकडाउन था। इस स्थिति में देश के नागरिकों की आर्थिक स्थिति बहुत खराब हो गई थी। इस आर्थिक स्थिति को सुधारने के लिए सरकार द्वारा आत्मनिर्भर भारत अभियान का आरंभ किया गया था। आत्मनिर्भर भारत अभियान के माध्यम से अलग-अलग प्रकार की योजनाएं देश के नागरिकों के लिए आरंभ की गई थी जिससे कि देश की आर्थिक स्थिति सुधार सकें। आत्मनिर्भर भारत अभियान का मुख्य उद्देश्य देश की आर्थिक स्थिति को सुधारना है जिससे कि देश की अर्थव्यवस्था वापस पहले जैसी हो सके।

आत्मनिर्भर भारत अभियान योजना के भाग

इस योजना के तीन भाग हैं:

- ◆ पहले भाग में उत्तर पूर्वी क्षेत्र आता है जिसके लिए ₹200 करोड़ आबंटित किए गए हैं। असम को वहां की जनसंख्या तथा भौगोलिक क्षेत्र को देखते हुए ₹450 करोड़ आबंटित किए गए। दूसरे भाग में वह सभी राज्य आते हैं जो पहले भाग में नहीं आते हैं।
 - ◆ दूसरे भाग के लिए सरकार द्वारा ₹7500 करोड़ की राशि आबंटित की गई। इस योजना के तीसरे भाग के अंतर्गत ₹2000 करोड़ आबंटित किए गए।
 - ◆ तीसरे भाग की राशि केवल उन्हीं राज्यों को प्रदान की जाएगी जो सरकार द्वारा बताए गए चार सुधारों में से कम से कम तीन सुधार राज्यों में लागू करें। यह चार रिफॉर्म: वन राशन कार्ड, इज ऑफ ड्रूइंग रिफॉर्म, अर्बन लोकल बॉडीज / युटिलिटी

रिफॉर्म तथा पावर सेक्टर रिफॉर्म है।

बैंकों में उपर्युक्त योजना के अन्तर्गत इमरजेंसी क्रेडिट लाइन गारंटी स्कीम को लागू किया गया था जिससे कि ज्यादा से ज्यादा लोग इस योजना का लाभ उठा पाए। इस योजना के अंतर्गत कॉलेटरल फ्री लोन प्रदान किया गया। मनरेगा में आबंटन भी बढ़ा है जिसे बैंकों द्वारा ही लाभार्थियों तक पहुँचाया गया। कोरोना वायरस के बढ़ते संक्रमण को रोकने के लिए किए गए लॉकडाउन के इस दौर में प्रवासी मजदूर अपने घर वापस जा रहे थे। उन्हें उनके घर पर ही काम मिल सके इसके लिए सरकार ने मनरेगा के माध्यम से बड़ी पहल की है। ‘सूक्ष्म, लघु एवं मध्यम उद्योग’ के लिए क्रेडिट गारंटी भी आत्मनिर्भर भारत अभियान के तहत आता है।

क्रेडिट गारंटी- बैंकों द्वारा एमएसएमई को दिए जाने वाले अधिकतर ऋण एमएसएमई की परिसंपत्तियों के आधार पर दिया जाता है लेकिन किसी संकट के समय संपत्ति की कीमतों में गिरावट हो सकती है तथा इससे एमएसएमई की ऋण लेने की क्षमता बाधित हो सकती है। अर्थात् किसी संकट के समय परिसंपत्तियों की कीमतों में गिरावट होने से बैंक इन उद्यमों को ऋण देना कम कर देते हैं। सरकार द्वारा इस संबंध में बैंकों में बैंकों को क्रेडिट गारंटी दी जाती है कि यदि एमएसएमई उद्यम ऋण चुकाने में सक्षम नहीं होते हैं तो ऋण सरकार द्वारा चुकाया जाएगा। उदाहरणतया यदि सरकार द्वारा एक फर्म को ₹1 करोड़ तक के ऋण पर 100% क्रेडिट गारंटी दी जाती है तो इसका मतलब है कि बैंक उस फर्म को ₹1 करोड़ उधार दे सकता है। यदि फर्म वापस भुगतान करने में विफल रहती है, तो सरकार ₹1 करोड़ का भुगतान बैंकों को करेगी।

आत्मनिर्भर भारत अभियान इसलिए महत्वपूर्ण है क्योंकि कोरोना संकट का सामना करने के लिए सरकार दिन प्रतिदिन कुछ न कुछ योजनाओं का शुभारंभ कर रही है ताकि हमारा देश विकास की ओर बढ़े और विभिन्न वर्गों को साथ जोड़ा जाये और देश को विकास की गति मिल सके। आत्मनिर्भर भारत अभियान का महत्व इस बात से भी जाना जा सकता है कि इस अभियान के दौरान सरकार द्वारा काफी योजनाएं लागू की गई ताकि समाज की छोटे से छोटे व्यापारी से लेकर अन्य वर्ग भी लाभान्वित हो सके। आत्मनिर्भर भारत के लिए आर्थिक प्रोत्साहन भी सरकार द्वारा बैंकों के माध्यम से दिया गया ताकि कोविड-19 के समय महामारी के दौरान सामान्य जन की मदद की जा सके। प्रधानमंत्री ने आत्मनिर्भर भारत निर्माण की दिशा में विशेष आर्थिक पैकेज की घोषणा की है। यह पैकेज कोविड-19 महामारी की दिशा में सरकार द्वारा की गई पूर्व घोषणाओं तथा भारतीय रिजर्व बैंक द्वारा लिए गए निर्णयों को मिलाकर

ਪੈਕੇਜ ₹20 ਲਾਖ ਕਰੋડ ਕਾ ਹੈ ਜੋ ਭਾਰਤ ਕੀ ਸਕਲ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦ ਕੇ ਲਗਭਗ 10% ਕੇ ਬਾਬਾਰ ਹੈ। ਪੈਕੇਜ ਮੌਜੂਦਾ, ਅਸਾਂ, ਤਰਲਤਾ ਔਰ ਕਾਨੂੰਨੋਂ ਪਰ ਧਾਰਾ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਕਿਯਾ ਜਾਏਗਾ। ਸਰਕਾਰ ਵਾਰਾ ਪੈਕੇਜ ਕੇ ਤਹਤ ਧੋ਷ਿਤ ਪ੍ਰਤੀਕਥ ਉਪਾਂਧਾਂ ਮੌਜੂਦੀ, ਪ੍ਰਤੀਕਥ ਲਾਭ ਹਸਤਾਂਤਰਣ, ਵੇਤਨ ਕਾ ਭੁਗਤਾਨ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਤੇ ਹਨ ਜਿਸਕਾ ਲਾਭ ਵਾਸਤਵਿਕ ਲਾਭਾਰ੍ਥੀ ਕੋ ਸੀਧੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਤਾ ਹੈ।

ਆਤਮਨਿਰ्भਰ ਭਾਰਤ-ਦਵਤਨਤ੍ਰ ਭਾਰਤ ਕਾ ਸਂਕਲਪ

ਆਤਮਨਿਰਭਰ ਭਾਰਤ ਕੇ ਸਂਕਲਪ ਕੋ ਸਿੱਢਾ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ, ਸਰਕਾਰ ਕੇ ਆਰਥਿਕ ਪੈਕੇਜ ਮੌਜੂਦਾ, ਤਰਲਤਾ, ਮਜ਼ਦੂਰ ਔਰ ਕਾਨੂੰਨ ਸਭੀ ਪਰ ਜੋਰ ਦਿਯਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਯੇ ਆਰਥਿਕ ਪੈਕੇਜ ਤਨ ਸ਼ਾਮਿਕਾਂ ਕੇ ਲਿਏ ਹੈ ਜੋ ਹਰ ਸਿਥਿਤੀ, ਹਰ ਸੌਸਮ ਮੌਜੂਦਾ ਦੇਸ਼ ਕੇ ਮਧਿਮ ਵਰਗ ਕੇ ਲਿਏ ਹੈ ਜੋ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਕੇ ਸਾਥ ਕਾਮ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਯੋਜਨਾ ਕੇ ਅਤੇਗਰਤ ਲਘੁ ਕੁਟੀਰ ਉਦਯੋਗ, ਮਜ਼ਦੂਰ, ਕਿਸਾਨ ਆਦਿ ਪਰ ਵਿਸ਼ੇ਷ ਧਾਰਾ ਦਿਯਾ ਜਾਏਗਾ ਔਰ ਤਨ੍ਹੋਂ ਆਜੀਵਿਕਾ ਕੇ ਲਿਏ ਆਧਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਗਾ।

ਬੈਂਕ ਅਰਥਵਾਕਥਾ ਕੀ ਰੀਡੇ ਹੈ। ਯਹ ਲੋਗਾਂ ਕੀ ਅਰਥਿਕ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਕੋ ਪੂਰਾ ਕਰਨੇ ਔਰ ਪਹਲਾਂ ਕੋ ਕਾਰਗਰ ਬਨਾਨੇ ਕੀ ਦਿਆ ਸਾਰੇ ਸਾਰੇ ਕੇ ਪ੍ਰਮੁਖ ਬੈਂਕ ਸਟੇਟ ਬੈਂਕ ਨੇ ਯੋਨੋ ਡਿਜਿਟਲ ਮੰਚ ਪਰ ਕਿਸਾਨ ਈ-ਸਟੋਰ ਖੋਲਾ ਹੈ, ਜਾਹਿੰਦਾਰਾਂ ਕੇ ਲਿਏ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਈ ਉਤਪਾਦ ਅੱਨਲਾਇਨ ਏਂਵੇਂ ਸਸ਼ਤੀ ਦਰ ਪਰ ਉਪਲਬਧ ਹਨ। ਮੰਡੀ ਕੇ ਅਤੇਗਰਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਕੀ ਗੈਰ-ਬੈਂਕਿੰਗ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਕੋ ਪੂਰਾ ਕਿਯਾ ਜਾ ਰਹਾ ਹੈ ਤਥਾ ਤਨ੍ਹੋਂ ਬਾਜ਼ਾਰ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਵਾ ਜਾ ਰਹਾ ਹੈ, ਜਾਹਿੰਦਾਰਾਂ ਕੇ ਲਿਏ ਬੈਂਕ ਬਿਚੌਲਿਅਤ ਕੇ ਲੇਨ-ਦੇਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਬੈਂਕ ਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਕੋ ਅਨ੍ਯ ਫੋਰਮ ਭੀ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਵਾ ਹੈ, ਜਿਸਕੇ ਤਹਤ ਵੇਂ ਬੀਜ, ਤਰਵਰਕ, ਕ੃ਧਿ ਉਤਪਾਦ ਆਦਿ ਸਸ਼ਤੀ ਦਰਾਂ ਪਰ ਖਰੀਦ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸਸੇ ਯੂਡੇ ਕਿਸਾਨ ਇਨਕੀ ਖਰੀਦਦਾਰੀ ਕੇ ਲਿਏ ਬੈਂਕ ਸੇ ਋ਣ ਭੀ ਲੇ ਸਕਤੇ ਹਨ। ਯਹ ਮੰਚ ਰਿਯਲ ਟਾਇਸ਼ ਬੇਸਿਸ ਪਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਕੋ ਬਾਜ਼ਾਰ ਮੌਜੂਦਾ ਫਸਲਾਂ ਕੇ ਭਾਵ, ਫਸਲ ਪ੍ਰਬੰਧਨ, ਫਸਲ ਬੀਮਾ, ਕ੃ਧਿ ਤਕਨੀਕੀ ਸਮਸਥਾਓਂ ਕੋ ਸਮਾਧਾਨ, ਕੋਲਡ-ਸਟੋਰੇਜ ਆਦਿ ਕੀ ਜਾਨਕਾਰਿਆਂ ਭੀ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾ ਰਹਾ ਹੈ। ਅਨ੍ਯ ਮੰਚਾਂ ਕੇ ਜ਼ਰੀਏ ਕਿਸਾਨ ਕ੃ਧਿ ਉਪਕਰਣ ਖਰੀਦ ਰਹੇ ਹਨ। ਏਗ੍ਰੋਸਟਾਰ ਭਾਰਤ ਕੋ ਪਹਲਾ ਤਕਨੀਕੀ ਸਟਾਰਟਅਪ ਹੈ ਜੋ ਕ੃ਧਿ ਸੇ ਯੂਡੀ ਸਮਸਥਾਓਂ ਕੋ ਸਮਾਧਾਨ ਪੇਸ਼ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਰ ਮਿਸ਼ਡਕਾਲ ਯਾ ਐਪ ਕੇ ਜ਼ਰੀਏ ਕਿਸਾਨ ਅਪਨੀ ਸਮਸਥਾਓਂ ਕੋ ਸਮਾਧਾਨ ਪਾ ਸਕਤੇ ਹਨ। ਇਨਕੇ ਅਲਾਵਾ ਸੌਸਮ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਨਕਾਰਿਆਂ ਕੋ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਸ਼ਾਕਾਈ ਮੰਚ ਉਪਲਬਧ ਹੈ। ਬੈਂਕ ਛੋਟੇ ਔਰ ਮਜ਼ਹੜੇ ਕਾਰੋਬਾਰਿਆਂ ਕੋ ਸੰਪਤਿ ਕੇ ਏਵਜ ਮੌਜੂਦਾ, ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਕੋਡ ਮੌਜੂਦਾ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਭੀ ਅਨ੍ਯ ਡੀਲਰਾਂ ਏਵਾਂ ਅਨ੍ਯ ਡੀਲਰਾਂ ਕੋ ਋ਣ, ਵੇਤਰਾਹਾਉਸ ਰਿਸਿਟ ਪਰ ਋ਣ ਅਧੀਨ ਵੇਤਰਾਹਾਉਸ ਮੌਜੂਦਾ ਅਨਾਜ ਕੇ ਬਦਲੇ ਋ਣ, ਦਾਲ, ਚਾਵਲ, ਚੀਨੀ, ਕਪਡਾ ਆਦਿ ਮਿਲਾਂ ਕੇ ਲਿਏ ਋ਣ, ਸ਼ਿਕਾ ਋ਣ, ਦੈਨਿਕ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਕੋ ਪੂਰਾ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਵੈਧਕਿਕ ਋ਣ, ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਕੋਡ ਮੌਜੂਦਾ ਕਿਲਨਿਕ ਖੋਲਨੇ

ਕੇ ਲਿਏ ਡਾਕਟਰ ਪਲਸ ਋ਣ, ਸ਼ਕੂਲ ਯਾ ਮਹਾਵਿਦਾਲਾਲ ਖੋਲਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਋ਣ ਆਦਿ ਭੀ ਸੁਹੈਲਾ ਕਰਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਕੋਡ ਰਿਸਿਟ ਟਾਈ-ਅਪ ਕੇ ਜ਼ਰੀਏ ਅਪਨੀ ਫਸਲਾਂ ਯਾ ਕ੃ਧਿ ਉਤਪਾਦਾਂ ਕੋ ਸੀਧੇ ਕੋਡ ਰਿਸਿਟ ਕੋ ਬੇਚ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਸਸੇ ਤਨ੍ਹੋਂ ਸ਼ਾਨੀਅ ਮੰਡੀ ਜਾਨੇ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਤਨ੍ਹੋਂ ਬਿਚੌਲਿਅਤ ਸੇ ਭੀ ਛੁਟਕਾਰਾ ਮਿਲ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਇਸਸੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਕੋ ਦੁਲਾਈ ਔਰ ਭਾਡੇ ਪਰ ਹੋਨੇ ਵਾਲੇ ਖਰੰਚ ਬੱਚ ਰਹੇ ਹਨ। ਬੈਂਕ ਕਿਸਾਨਾਂ ਕੋ ਜੰਮੀਨ ਖਰੀਦਨੇ, ਏਗ੍ਰੀ ਕਿਲੀਨਿਕ ਖੋਲਨੇ, ਪੱਲੀ ਹਾਉਸ ਬਨਾਨੇ, ਕੰਬਾਇਂਡ ਹਾਰਵੇਸਟਰ ਖਰੀਦਨੇ, ਪਾਣੀ ਪਾਲਨ, ਮਛਲੀ ਪਾਲਨ, ਮਸ਼ਰੂਮ ਕੀ ਖੇਤੀ ਕਰਨੇ, ਕੁਕਕਟ ਪਾਲਨ, ਸੁਅਰ ਪਾਲਨ, ਹਾਰਟੀਕਲਚਰ, ਬਕਰੀ ਪਾਲਨ, ਸੇਰੀਕਲਚਰ, ਮੇਡ ਪਾਲਨ, ਮਧੁਮਕਖੀ ਪਾਲਨ, ਟ੍ਰੈਕਟਰ, ਪੰਸੇਟ ਵ ਪਾਇਪਲਾਇਨ ਖਰੀਦਨੇ ਆਦਿ ਕੇ ਲਿਏ ਭੀ ਋ਣ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸਮਝ ਨੇ ਹਮੇਂ ਸਿਖਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਲ ਕੋ ਹਮੇਂ ਅਪਨਾ ਜੀਵਨ ਮੰਤ੍ਰ ਬਨਾਨਾ ਹੀ ਹੋਗਾ। 21ਵੀਂ ਸੰਦੀ, ਭਾਰਤ ਕੀ ਸੰਦੀ ਬਨਾਨੇ ਕਾ ਹਮਾਰਾ ਦਾਇਤਿਵ, ਆਤਮਨਿਰਭਰ ਭਾਰਤ ਕੇ ਪ੍ਰਣ ਸੇ ਹੀ ਪੂਰਾ ਹੋਗਾ। ਹਮੇਂ ਅਪਨਾ ਹੌਸਲਾ ਬੁਲੰਦ ਰਖਨਾ ਹੋਗਾ, ਹਮ ਯੇ ਕਰ ਸਕਤੇ ਹਨ। ਹਮ ਆਤਮਨਿਰਭਰ ਭਾਰਤ ਬਨਾ ਸਕਤੇ ਹਨ। ਕੋਰੋਨਾ ਕਾਲ ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨਮੰਤ੍ਰੀ ਸੁਦੂਰ ਲੋਨ ਯੋਜਨਾ ਸੇ ਅਧਿਕ ਸੇ ਅਧਿਕ ਲੋਗ ਲਾਭਾਨੁਚਿਤ ਹੁਏ। ਇਸਕੇ ਤਹਤ ਤੀਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੇ ਋ਣ ਯਥਾ ਸ਼ਿਸ਼ੂ, ਕਿਸ਼ੋਰ ਔਰ ਤਰੁਣ ਦਿਯੇ ਜਾਤੇ ਹਨ। ਕਿਸ਼ੋਰ ਯੋਜਨਾ ਕੇ ਤਹਤ ਸ਼ਵਰੋਜਗਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਵਾਕਿਅਤ ਕੋ ਪਚਾਸ ਹਜ਼ਾਰ ਰੂਪਧੇ ਸੇ ਪੱਚ ਲਾਖ ਰੂਪਧੇ ਤਕ ਋ਣ ਦਿਯਾ ਜਾਤਾ ਹੈ ਔਰ ਤਰੁਣ ਯੋਜਨਾ ਕੇ ਤਹਤ ਕਾਰੋਬਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਪੱਚ ਲਾਖ ਸੇ ਦਸ ਲਾਖ ਰੂਪਧੇ ਤਕ ਕਾ ਋ਣ ਜ਼ਰੂਰਤਮੰਦ ਕੋ ਦਿਯਾ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਰਾ਷ਟ੍ਰੀਅ ਪ੍ਰਤਿਦਰਸ਼ ਸਰੋਕਾਰ ਕਾਰਾਈਲਾਲ (ਸਾਂਖਿਕੀ ਮੰਤ੍ਰਾਲਾਲ) ਕੇ 2018 ਮੌਜੂਦਾ ਸਰੋਕਾਰ ਰਿਪੋਰਟ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਦੇਸ਼ ਮੌਜੂਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਲਘੁ ਉਦਯੋਗ ਹੈ ਜਿਨਮੈ 12 ਕਰੋਡ ਸੇ ਅਧਿਕ ਲੋਗ ਕਾਰਾਈਰਤ ਹਨ।

ਗ੍ਰਾਮੀਣਾਂ ਕੋ ਬੈਂਕ ਸੇ ਜੋਡਨੇ, ਮਹਿਲਾਓਂ ਕੋ ਸ਼ਸਤੀਕਰਣ ਕਰਨੇ, ਪ੍ਰਤੀਕਥ ਲਾਭ ਹਸਤਾਂਤਰਣ ਯਾ ਸਰਕਾਰੀ ਯੋਜਨਾਓਂ ਕੋ ਲਾਭ ਸੀਧੇ ਗ੍ਰਾਮੀਣਾਂ ਕੇ ਖਾਤੇ ਮੌਜੂਦਾਨੇ, ਡਿਜਿਟਲ ਲੇਨ-ਦੇਨ ਕੋ ਬਢਾਵਾ ਦੇਕਰ ਗ੍ਰਾਮੀਣਾਂ ਕੀ ਪਹੁੰਚ ਦੁਨਿਆ ਕੋ ਬਾਜ਼ਾਰ ਤਕ ਕਰਨੇ, ਬਿਚੌਲਿਅਤ ਕੋ ਭੂਮਿਕਾ ਕੋ ਖਤਮ ਕਰਨੇ ਆਦਿ ਕਾ ਕਾਮ ਭੀ ਸ਼ਾਸਨ ਵਾਰਾ ਕਿਯਾ ਜਾ ਰਹਾ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਮੌਜੂਦਾ ਲਗਭਗ ₹1.30 ਲਾਖ ਸੇ ਅਧਿਕ ਬੈਂਕ ਸ਼ਾਖਾਵਾਂ ਕੋ ਨੇਟਵਰਕ ਹੈ। ਪ੍ਰਧਾਨਮੰਤ੍ਰੀ ਜਨ-ਧਨ ਯੋਜਨਾ ਕੀ ਮਦਦ ਸੇ ਲਗਭਗ 40 ਕਰੋਡ ਲੋਗ ਬੈਂਕ ਸੇ ਜੁਡੇ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਜ਼ਹ ਸੇ ਬੈਂਕ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਿਸਾਨਾਂ ਔਰ ਲਘੁ, ਛੋਟੇ ਏਵਾਂ ਮਧਿਮ ਕਾਰੋਬਾਰਿਆਂ ਕੋ ਋ਣ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਬੈਂਕ, ਗ੍ਰਾਮੀਣਾਂ ਕੋ ਵਿਤੀਅ ਰੂਪ ਸੇ ਸਾਕ਼ਰ ਭੀ ਬਨਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਬੈਂਕ ਦੇਸ਼ ਕੋ ਆਤਮਨਿਰਭਰ ਬਨਾਨੇ ਕੀ ਕੋਣਿਕਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਆਤਮਨਿਰਭਰ ਭਾਰਤ ਕੀ ਭਾਵ ਸਮਾਜ ਮੌਜੂਦਾ ਭੀ ਉਤਪਨਨ ਹੋਨਾ ਚਾਹਿਏ ਕਿ ਆਤਮਨਿਰਭਰ ਭਾਰਤ ਕੇ ਨਿਰਮਾਣ ਕੇ ਲਿਏ ਸਰਕਾਰ ਕੇ ਸਾਥ ਸਮਾਜ ਕੋ ਸਭੀ ਵਾਗੀਂ ਕੋ ਸਹਯੋਗ ਆਵਾਜ਼ਕ ਹੈ।

ਅੰਚਲ ਕਾਰਾਈਲਾਲ ਭੋਪਾਲ

ਗ੍ਰਾਹਕ ਕੇ ਮੁਖ ਦੋਹਰੀ

ਵਰਤਮਾਨ ਯੁਗ ਮੌਜੂਦਾ ਬੈਂਕਿੰਗ ਦੀ ਜੀਵਨ ਕੀਤੀ ਕਲਪਨਾ ਤਕ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬੈਂਕਿੰਗ ਹਮਾਰੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਇੱਕ ਅਭਿੰਨ ਅਂਗ ਬਣ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਵੈਂਥੇ ਤੋਂ ਬੈਂਕਿੰਗ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਨੇ ਸਮਾਂ ਦੀ ਹੈ ਹਮਾਰੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਦਸਤਕ ਦੇ ਚੁਕੀ ਥੀ ਕਿਨ੍ਤੂ ਇਸ ਸਮਾਂ ਵਿੱਚ ਬੈਂਕਿੰਗ ਕ੍ਸੋਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਕਈ ਨਾਲ ਆਯਾਮ ਸਥਾਪਿਤ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਬੈਂਕਿੰਗ ਕ੍ਸੋਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਤਕਨੀਕੀ ਕਾਂ ਪ੍ਰਯੋਗ ਇਤਨਾ ਬਢ ਚੁਕਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਗਾਂ ਦੀਆਂ ਬੈਂਕ ਵਿੱਚ ਜਾਨੇ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਕਤ ਥਾਂ ਜਾਂ ਬੈਂਕ ਵਿੱਚ ਗਿਨੇ—ਚੁਨੇ ਥੇ ਅਤੇ ਗ੍ਰਾਹਕ ਵੀ ਸੀਮਿਤ। ਉਸ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਲੋਗ ਬੈਂਕ ਵਿੱਚ ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਰੂਪ ਦੀ ਅਪਨਾ ਜੁਡਾਵ ਮਹਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਰਿਤੁ ਅਗਗਵਾਲ

ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਰਿਤੁ ਅਗਗਵਾਲ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਨ 2005 ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਏਣਡ ਸਿੰਘ ਬੈਂਕ ਦੀ ਸ਼ਾਖਾ ਪੀਲੀਭੀਤ ਵਿੱਚ ਜੁਡੀ ਹੁੰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹਾਂ। ਸੀਸੀ ਲਿਮਿਟ ਸੰਬੰਧੀ ਖਾਤੇ ਦੀ ਮਾਧਿਅਤ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਏਣਡ ਸਿੰਘ ਬੈਂਕ ਦੀ ਸੌਭਾਗਿਤ ਮਿਲਾ। ਹਮਾਰੀ ਪੰਜਾਬ ਏਣਡ ਸਿੰਘ ਬੈਂਕ ਦੀ ਸਹਾਯੋਗ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਏਗ੍ਰੀਬਿਜਨੇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਫਰਮ ਮੇਸਰਸ ਗੋਪਾਲ ਰਾਇਸ ਏਣਡ ਜਨਰਲ ਇੰਡਸਟ੍ਰੀਜ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਜੋ ਸਨ 1975 ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀ ਗਈ ਥੀ ਅਤੇ ਆਜ ਤਕ ਸਕੁਲਰ ਕਾਰ੍ਯਾਤਮਕ ਹੈ। ਯਹ ਮੇਰਾ ਸੌਭਾਗਿਤ ਅਤੇ ਪੂਰਵਜੀਓਂ ਦੀ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਵਿੱਚ ਕਾਂ ਸਹਾਯੋਗ ਦੀ ਕਾਰ੍ਯ ਸਫਲ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਏਣਡ ਸਿੰਘ ਬੈਂਕ ਦੀ ਸ਼ਾਖਾ ਪੀਲੀਭੀਤ ਦੀ ਸਟਾਫ ਸੰਦਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਚਲ ਸਾਮਨਜ਼ਿਸ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਸਟਾਫ ਸੰਦਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਬੈਂਕਿੰਗ ਸੇਵਾ ਦੀ ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਨੇ ਅਤੇ ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਦੀ ਸਮਾਜਾਂਤਰ ਸੁਵਿਧਾਏਂ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਨੇ ਦੀ ਹਰਸੰਭਵ ਪ੍ਰਯਾਸ ਵਿੱਚ ਨਿਰਾਂਤਰ ਜੁਟੇ ਰਹਾਂ ਹਨ, ਯਹ ਇੱਕ ਅਚਲੀ ਬਾਤ ਹੈ। ਕਿਸੀ ਵੀ ਸੰਥਾ ਯਾਂ ਸਾਂਗਠਨ ਦੀ ਉਨੱਤਿ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਤਿ ਦੀ ਯਹੀ ਇੱਕ ਆਧਾਰ ਹੈ ਕਿ ਉਸਕੇ ਸਟਾਫ ਸੰਦਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਮਿਲਜੁਲ ਕਰ ਗ੍ਰਾਹਕ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀ ਲਿਏ ਸੰਭਾਵਿਤ ਉਦ੍ਦੇਸ਼ ਕਰੇਂ ਜੋ ਹਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਏਣਡ ਸਿੰਘ ਬੈਂਕ ਦੀ ਸ਼ਾਖਾ ਪੀਲੀਭੀਤ ਵਿੱਚ ਦੇਖਨੇ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਹੈ। ਸ਼ਾਖਾ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀ ਸਟਾਫ ਸੰਦਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਦੀ ਵਿਵਹਾਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਚਲ ਅਤੇ ਬੇਹਤਰ ਹੈ। ਏਗ੍ਰੀਬਿਜਨੇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਮੇਰੀ ਅਨ੍ਯ ਕਈ ਫਰਮ ਵਿੱਚ ਕਾਰ੍ਯਾਤਮਕ ਹਨ ਅਤੇ ਬੈਂਕ ਦੀ ਸਹਾਯੋਗ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਤਨਾਵ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਅਭੀ ਹਾਲ ਹੀ ਮਾਹ ਅਕਟੂਬਰ—2021 ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਾਹਕ ਮਿਲਨ ਸਮਾਰੋਹ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਏਣਡ ਸਿੰਘ ਬੈਂਕ ਦੀ ਅਂਚਲ ਪ੍ਰਮੁਖ ਸ਼੍ਰੀ ਵਿਜਯ ਕੁਮਾਰ ਨਿਰਾਂਜਨ ਦੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮੁਲਾਕਾਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਚੰਗਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਅਂਚਲ ਦੀ ਵਿਵਸਾਇਤ ਨਾਲ ਆਯਾਮ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰ ਰਹਾ ਹੈ।

ਬੈਂਕ ਦੀ ਸਟਾਫ ਸੰਦਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨੇ ਦੀ ਕਾਰ੍ਯਸ਼ੈਲੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੂਰਾ ਪ੍ਰਯਾਸ ਕਰਾਵਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਦ੍ਰਾਵਾ ਅਧਿਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕ ਗ੍ਰਾਹਕ ਵਿੱਚ ਬੈਂਕ ਦੀ ਸਾਥ ਜੁਡੇ ਅਤੇ ਬੇਹਤਰ ਬੈਂਕਿੰਗ ਸੇਵਾ ਦੀ ਲਾਭ ਉਠਾਏ। ਬੈਂਕ ਦੀ ਲਿਏ ਮੇਰਾ ਯਹ ਸੁਝਾਵ ਹੈ ਕਿ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਬੈਂਕਿੰਗ ਰਿਥਤਿ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਤੇਜੀ ਦੀ ਕਾਰ੍ਯ ਕਰਨੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਕਤਿ ਬਨਾਏ ਜਿਸਾਂ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਾਹਕ ਸੁਵਿਧਾ ਵਿੱਚ ਸੁਗਮਤਾ ਹੋ ਸਕੇ ਅਤੇ ਗ੍ਰਾਹਕ ਆਧਾਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵੱਡੀ ਹੋ ਸਕੇ। ਮੈਂ, ਰਿਤੁ ਅਗਗਵਾਲ, ਪੰਜਾਬ ਏਣਡ ਸਿੰਘ ਬੈਂਕ ਦੀ ਭਵਿਤਵ ਵਿੱਚ ਨਿਰਾਂਜਨ ਦੀ ਆਯਾਮ ਅਤੇ ਨਵੀਂ ਊਂਚਾਈਆਂ ਦੀ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨੇ ਦੀ ਲਿਏ ਸ਼ੁਭਕਾਮਨਾਏਂ ਦੇਤੀ ਹਾਂ।

ਮੇਸਰਸ ਗੋਪਾਲ ਰਾਇਸ ਏਣਡ ਜਨਰਲ ਇੰਡਸਟ੍ਰੀਜ
– ਪੀਲੀਭੀਤ

ਸੁਨੀਲ ਸੁਥਾਰ

ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਨਤਾ ਵ ਮਨੋਰੰਜਨ – ਮਾਨਵ ਜੀਵਨ ਕੀ ਮਹੱਤੀ ਆਵਸ਼ਿਕਤਾ

ਧਨ, ਮੂਲੀ, ਘਰ, ਵਸਤੂ, ਮੌਜੂਦਾ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਕੀ ਭੱਤਿ ਮਨੁ਷ਾ ਜੀਵਨ ਮੈਂ ਔਰ ਏਕ ਵਸਤੂ ਹੈ ਜਿਸਕੀ ਆਵਸ਼ਿਕਤਾ ਕੋ ਅਨਦੇਖਾ ਨਹੀਂ ਕਿਯਾ ਜਾ ਸਕਦਾ – ਵੋ ਹੈ ਮਨੋਰੰਜਨ। ਵਰਤਮਾਨ ਸਮਾਂ ਮੈਂ, ਸਮਾਂ ਕੇ ਅਭਾਵ ਮੈਂ, ਮਨੁ਷ਾ ਜੀਵਨ ਮਨੋਰੰਜਨ ਕੇ ਅਭਾਵ ਮੈਂ ਨੀਰਸ ਔਰ ਸ਼ੁ਷ਕ ਬਨਦਾ ਜਾ ਰਹਾ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਮੈਂ ਨਈ ਸ਼ਫੂਰਤਾ, ਨਿਯਮ ਉਤਸਾਹ ਔਰ ਨਈ ਸ਼ਕਤਿ ਕੇ ਸੰਚਾਰ ਕੇ ਲਿਏ ਕੁਛ ਨ ਕੁਛ ਮਨੋਰੰਜਨ ਨਿਤਾਂਤ ਆਵਸ਼ਿਕ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇੱਤਾਜਾ ਕਾ ਮਨ ਹੀ ਸਮਸ਼ਟ ਸ਼ਕਤਿਆਂ ਕਾ ਕੇਨਦ੍ਰ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਕੇ ਕੁਣਿਤ ਔਰ ਕਲਾਂਤ ਰਹਨੇ ਕੇ ਕਾਰਣ ਉਸਕੀ ਸ਼ਕਤਿ ਭੀ ਬਿਧਿਲਿ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਾਤਰ ਮਨੋਰੰਜਨ ਹੀ ਏਕਮਾਤਰ ਜ਼ਰੀਯਾ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਮਨ ਕੀ ਕੁਣਠਾ ਔਰ ਕਲਾਂਤਿ ਦੂਰ ਹੋਂਦੀ ਹੈ ਵ ਮਨੁ਷ਾ ਜੀਵਨ ਮੈਂ ਨਈ ਊਰਜਾ ਕਾ ਸੰਚਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦਿਨ ਭਰ ਕੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪਥਚਾਰ ਯਦਿ ਸ਼ਾਮ ਕੇ ਵਕਤ ਥੋੜਾ–ਸਾ ਮਨੋਰੰਜਨ ਹੋ ਜਾਏ ਤੋਂ ਆਨੇ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਕੇ ਲਿਏ ਮਨ ਫਿਰ ਤਾਜਗੀ ਔਰ ਸ਼ਫੂਰਤਾ ਦੇ ਭਰ ਜਾਏਗਾ ਔਰ ਕਾਮ ਮੈਂ ਪੂਰੀ ਰੂਚਿ ਬਨੀ ਰਹੇਗੀ। ਵਰਤਮਾਨ ਸਮਾਂ ਮੈਂ ਅਧਿਕਤਰ ਲੋਗ ਜੀਵਿਕਾ ਅੰਗ ਹੇਠਾਂ ਏਕ ਜੈਸਾ ਹੀ ਕਾਰਘ ਨਿਰਾਂਤਰ ਕਰਦੇ ਰਹਦੇ ਹਨ।

ਆਜੀਵਿਕਾ ਅੰਗ ਕੀ ਇਸ ਨਿਰਾਂਤਰ ਪ੍ਰਕਿਧਾ ਮੈਂ ਮਨੁ਷ਾ ਕੇ ਮਨ ਮੈਂ ਉਦਾਸੀਨਤਾ ਕੇ ਭਾਵ ਪਨਪਨੇ ਲਗਦੇ ਹਨ ਜਿਸਦੇ ਕਾਰਘ ਕੀ ਗਤਿ ਕਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਔਰ ਮਨੁ਷ਾ ਕੀ ਕਾਰਘ–ਦਕਖਤਾ ਪਰ ਵਿਪਰੀਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਢਨੇ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੀ ਕਾਰਣ ਹਰ ਤਰਫ ਕੀ ਨੌਕਰੀ, ਵਿਆਹਾਂ ਵ ਕਾਰੋਬਾਰ ਮੈਂ ਸਪਾਹਾਂਤ ਮੈਂ ਏਕ ਧਾਰੀ ਦੋ ਦਿਨ ਕੀ ਛੁਡੀ ਅਨਿਵਾਰਧ ਕੀ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਅਵਕਾਸ ਕਾ ਏਕਮਾਤਰ ਉਦੇਸ਼ ਯਹੀ ਹੈ ਕਿ ਨਿਰਾਂਤਰ 5 ਯਾ 6 ਦਿਨ ਕਾਮ ਕੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪਥਚਾਰ ਸੇ ਜੋ ਉਦਾਸੀਨਤਾ ਵ ਨੀਰਸਤਾ ਮਨ ਮੈਂ ਪਨਪੀ ਹੈ ਸਥਾਨ ਅਵਕਾਸ ਕੇ ਦੌਰਾਨ ਑ਫਿਸ ਵ ਕਾਮ ਕੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪਥਚਾਰ ਸੇ ਦੂਰ ਕੁਛ ਸਮਾਂ ਅਪਨੇ ਲਿਏ, ਅਪਨੇ ਪਰਿਵਾਰ ਕੇ ਸਾਥ ਬਿਤਾਏਂ ਔਰ ਉਨਕਾ ਕੁਛ ਮਨੋਰੰਜਨ ਹੋ ਜਿਸਦੇ ਸਪਾਹਾਂਤ ਭਰ ਕੇ ਲਿਏ ਫਿਰ ਸੇ ਉਨਕੇ ਅੰਦਰ ਨਈ ਸ਼ਫੂਰਤਾ ਭਰ ਜਾਏ। ਜੀਵਨ ਕੋ ਤਰੋਤਾਜਾ, ਰੁਚਿਕਰ ਔਰ ਪ੍ਰਖਰ ਬਨਾਏ ਰਖਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਮਨੋਰੰਜਨ ਹੀ ਏਕਮਾਤਰ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਮਨੋਰੰਜਨ ਸੇ ਮਨ ਕੋ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਨਤਾ ਕਾ ਅਨੁਭਵ ਹੋਂਦਾ ਹੈ ਔਰ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਨਤਾ ਏਕ ਦੈਵੀਧ ਵਰਦਾਨ ਸਾਬਿਤ ਹੋਂਦਾ ਹੈ। ਮਨੋਰੰਜਨ ਸੇ ਇੱਤਾਜਾ ਕੀ ਜੀਵਨ ਸ਼ਵਾਖ ਔਰ ਨਿਰੋਗੀ ਬਨਦਾ ਹੈ। ਜੀਵਨ

ਮੈਂ ਵਿਵੇਕ ਕੀ ਵ੃ਦਿ ਹੋਂਦੀ ਹੈ ਔਰ ਵਿਵੇਕ ਦੇ ਤੁੰਨ ਬਢਦੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸਿੰਦ ਵਿਦਾਨ ਔਰ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕਾਂ ਕੇ ਮਤਾਨੁਸਾਰ ਇੱਤਾਜਾ ਕੋ ਅਪਨੇ ਜੀਵਨ ਮੈਂ ਜਿਥੇ ਭੀ ਸ਼ਬਦ ਹੋ ਹੁੱਸਨਾ ਔਰ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਨ ਰਹਨਾ ਚਾਹਿਏ, ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਨਤਾ ਏਕ ਸਵੰਧਸੁਲਭ, ਸੁਨਦਰ ਔਰ ਸਫਲ ਔ਷ਧਿ ਹੈ ਜੋ ਜੀਵਨ ਕੇ ਅਨੇਕ ਰੋਗਾਂ ਔਰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਕੇ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਭੀ ਕੋਈ ਵਾਕਿ ਹੁੱਸਤਾ, ਮੁਸ਼ਕੁਰਾਤਾ ਹੈ ਤੋ ਉਸਕੇ ਜੀਵਨ ਮੈਂ ਵ੃ਦਿ ਹੋਂਦੀ ਰਹਦੀ ਹੈ। ਵਿਵੇਕ ਪ੍ਰਸਿੰਦ ਚਿਕਿਤਸਾ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਡ੉. ਸੇਮਪਸਨ ਨੇ ਅਪਨਾ ਏਕ ਅਨੁਭਵ ਬਤਲਾਤੇ ਹੁਏ ਏਕ ਸਥਾਨ ਪਰ ਲਿਖਾ ਹੈ— “ਏਕ ਰੋਗੀ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਲਾਯਾ ਗਿਆ। ਉਸਕੀ ਸਥਿਤਿ ਚਿੰਤਾਜਨਕ ਰੂਪ ਦੇ ਗਮੀਂ ਥੀ, ਉਸਕੇ ਬਚਨੇ ਦੀ ਤਮੀਦ ਛੋਡੀ ਜਾ ਚੁਕੀ ਥੀ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਨਿਰਾਸ ਨ ਥਾ। ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਯਹ ਜਾਨਨੇ ਕਾ ਏਕ ਸਫਲ ਪ੍ਰਯੋਗ ਥਾ ਕਿ ਯਹ ਰੋਗੀ ਬਚ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਥਵਾ ਨਹੀਂ। ਮੈਂਨੇ ਉਸਦੇ ਵਿਨੋਦਪੂਰ੍ਣ ਢੰਗ ਦੇ ਹਾਲ ਪ੍ਰਥਮ ਪ੍ਰਾਰੰਭ ਕਿਯਾ। ਮੇਰੇ ਵਿਨੋਦ ਦੇ ਉਸਕੇ ਮੁਖ ਪਰ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਨਤਾਪੂਰ੍ਣ ਮੁਸ਼ਕੁਰਾਹਟ ਕੀ ਰੇਖਾਂ ਤੋਂ ਉਭਰ ਆਈ। ਬਸ ਮੁੜੇ ਵਿਵੇਕਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਮੂਤ੍ਝੂ ਅਭੀ ਇਸਕਾ ਕੁਛ ਬਿਗਾਡੇ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਮੈਂਨੇ ਉਸਕੇ ਸਾਥ ਆਏ ਚਿੰਤਿਤ ਸਾਗੇ–ਸਾਂਬਂਧਿਕਾਂ ਕੋ ਗਾਰਾਂਟੀ ਕੀ

ਸਾਥ ਬਤਲਾ ਦਿਯਾ ਥਾ ਕਿ ਚਿੰਤਾ ਕਰਨੇ ਕੀ ਕੋਈ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਪਕਾ ਰੋਗੀ ਅਵਸ਼ਯ ਬਚ ਜਾਯੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਮੇ ਅਮੀਰੀ ਭੀ ਹੱਸਨੇ, ਮੁਸ਼ਕੁਨਾਨੇ ਕੀ ਕਥਮਤਾ ਸ਼ੋ਷ ਹੈ ਔਰ ਨਿਸ਼ਚਿ ਹੀ ਕੁਛ ਸਮਾਂ ਕੀ ਚਿਕਿਤਸਾ ਕੇ ਬਾਦ ਵਹ ਪੂਰੀ ਤਰਫ਼ ਸ਼ਵਸਥ ਹੋ ਭੀ ਗਿਆ।

“ਪ੍ਰਸਨਨਤਾ” ਮੋ ਅਨੱਤ ਜੀਵਨ—ਸ਼ਕਤਿ ਕਾ ਨਿਵਾਸ ਹੈ। ਸਦੈਵ ਪ੍ਰਸਨਨ ਰਹਨੇ ਵਾਲਾ ਵਧਤਿ ਕਿਸੀ ਅਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੋਤਾ। ਸੰਸਾਰ ਕੇ ਕਿਸੀ ਭੀ ਮਹਾਪੁਰੁ਷ ਕੇ ਜੀਵਨ ਕੋ ਯਦਿ ਕਰੀਬ ਸੇ ਦੇਖਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਨਕੇ ਅਨ੍ਯ ਗੁਣਾਂ ਕੇ ਸਾਥ “ਪ੍ਰਸਨਨਤਾ” ਕਾ ਗੁਣ ਮੁਖਾਂ ਰੂਪ ਸੇ ਜੁੜਾ ਹੁਆ ਮਿਲੇਗਾ। ਜੀਵਨ ਕੀ ਹਰ ਪਰਿਵਿਤੀ ਮੋ ਏਕ ਰਸ, ਪ੍ਰਸਨਨ ਰਹਨਾ ਮਹਾਪੁਰੁ਷ਾਂ ਕੀ ਸਫਲਤਾ ਕਾ ਸਬਸੇ ਬੜਾ ਰਹਸ਼ਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਸਨਨਤਾ ਮਨੁ਷ਾਂ ਕੀ ਕਾਰ੍ਯ ਕਥਮਤਾ ਕੋ ਭੀ ਕਈ ਗੁਨਾ ਬੜਾ ਦੇਤੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਸਨਨ ਮਨ ਸੇ ਏਕ ਵਧਤਿ ਏਕ ਘਟੇ ਮੋ ਜਿਤਨਾ ਕਾਮ ਕਰ ਲੇਤਾ ਹੈ, ਖਿੰਨ ਮਨ ਔਰ ਵਧਗ ਮਸ਼ਿਤਾਕ ਵਾਲਾ ਵਧਤਿ ਉਤਨਾ ਕਾਮ ਏਕ ਦਿਨ ਮੋ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਪਾਤਾ। ਇਸਕੇ ਅਤਿਰਿਕ ਪ੍ਰਸਨਨਤਾ ਕੀ ਸਿਥਤਿ ਮੋ ਜੋ ਕਾਰ੍ਯਕੁਸ਼ਲਤਾ ਆਤੀ ਹੈ, ਵਹ ਸ਼ਿਥਿਲ ਮਨ: ਸਿਥਤਿ ਮੋ ਨਹੀਂ ਆਤੀ। ਜੋ ਕਾਰ੍ਯ ਪ੍ਰਸਨਨਤਾਪੂਰ੍ਣ ਉਤਸਾਹ ਕੇ ਸਾਥ ਪ੍ਰਾਰਮਭ ਕਿਯਾ ਜਾਤਾ ਹੈ ਵਹ ਅਵਸ਼ਯ ਹੀ ਪੂਰ੍ਣ ਔਰ ਸਫਲ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਾਰ੍ਯ ਕੇ ਆਰਮਭ ਮੋ ਹੀ ਪ੍ਰਸਨਨਤਾ ਕੇ ਭਾਵ ਸਮਾਹਿਤ ਹੋਤੇ ਹੈਂ ਵਹ ਉਸ ਕਾਰ੍ਯ ਕੀ ਸਫਲਤਾ ਕੀ ਪੂਰ੍ਵ ਸੂਚਨਾ ਹੈ। ਜੋ ਕਾਮ ਰੋਤੇ, ਝਿੜਕਤੇ ਔਰ ਖਿੰਨ—ਮਨ ਸੇ ਪ੍ਰਾਰਮਭ ਕਿਯਾ ਜਾਤਾ ਹੈ, ਉਸਕਾ ਪੂਰ੍ਣ ਤਥਾ ਸਫਲ ਹੋਨੇ ਮੋ ਸਦੈਵ ਸਾਂਦਿਗੀਤਾ ਹੀ ਬਨੀ ਰਹਤੀ ਹੈ। ਐਸੀ ਸਿਥਤਿ ਮੋ ਕਿਏ ਹੁਏ ਕਾਮ ਬਹੁਧਾ ਅਸਫਲ ਹੀ ਰਹਤੇ ਹੈਂ।

“ਪ੍ਰਸਨਨਤਾ” ਕਾ ਸਥਾਨ ਜੀਵਨ ਮੋ ਅਮ੃ਤ ਕੇ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਅਥ ਵਿਚਾਰਣੀਧ ਵਿ਷ਯ ਯੇ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵਨ ਕੀ ਇਸ ਅਨਿਵਾਰੀ ਆਵਸ਼ਯਕਤਾ ਕੀ ਪੂਰ੍ਤਿ ਹਮ ਕਹਾਂ ਸੇ ਵ ਕਹਾਂ ਤਕ ਕਰਤੇ ਹੈਂ? ਭੋਜਨ, ਵਾਤਰ ਤਥਾ ਘਰ ਗ੍ਰਹਣੀ ਕੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਮੋ ਤੋ ਹਮ ਦਿਨ—ਰਾਤ ਨਿਰਾਂਤਰ ਲਗੇ ਰਹਤੇ ਹੈਂ ਕਿਨ੍ਤੁ ਹਮਾਰੀ ਇਸ ਮਾਨਸਿਕ ਆਵਸ਼ਯਕਤਾ ਕੀ ਪੂਰ੍ਤਿ ਕੇ ਲਿਏ ਹਮ ਕਿਤਨਾ ਔਰ ਕਿਆ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਤੇ ਹੈਂ? ਅੱਖੀ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਵਧਤਿਆਂ ਕੇ ਪਾਸ ਇਸਕਾ ਉਤਰ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਹੀ ਹੋਗਾ। ਐਸਾ ਕਿਥੋਂ ਹੈ? ਐਸਾ ਇਸਲਿਏ ਕਿਉਂਕਿ ਹਮ ਸਥਾਨ ਜੀਵਨ ਮੋ ਮਨੋਰਾਜਨ ਤਥਾ ਪ੍ਰਸਨਨਤਾ ਕੀ ਮਹਤਵ ਨਹੀਂ ਸਮਝਾਤੇ। ਬਲਿਕ ਹਮ ਯੇ ਧਾਰਣਾ ਬਨਾਏ ਬੈਠੇ ਹੈਂ ਕਿ ਹੱਸਨਾ—ਖੇਲਨਾ, ਮਨੋਰਾਜਨ ਔਰ ਮਨੋਵਿਨੋਦ ਬੜੇ ਯਾ ਧਨ ਸਮਾਨ ਲੋਗਾਂ ਕੇ ਚੋਚਲੇ ਹੈਂ। ਪ੍ਰਸਨਨਤਾ ਵ ਮਨੋਰਾਜਨ ਮਾਨਵ

ਜੀਵਨ ਕੀ ਮਹਤੀ ਆਵਸ਼ਯਕਤਾ ਹੈ, ਯੇ ਸੋਚ ਕਰ ਖੇਦ ਹੋਤਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਗਾਂ ਕੀ ਧਾਰਣਾ ਇਸਕੇ ਕਿਤਨੀ ਵਿਪਰੀਤ ਹੈ। ਹਮ ਸ਼ਵਾਂ ਹੀ ਅਪਨੀ ਪ੍ਰਸਨਨਤਾ ਕੀ ਨਿਸਾਰ ਸਿੰਘ ਅਧਿਕਾਰ ਅਖੀਕੂਤ ਕਰ ਦੇਤੇ ਹੈਂ ਜਾਕਿ ਮਨੋਰਾਜਨ, ਮਨੋਵਿਨੋਦ ਤਥਾ ਹੱਸੀ—ਖੁਸ਼ੀ ਪਰ ਨ ਤੋ ਅਮੀਰਾਂ ਕੀ ਏਕਾਧਿਕਾਰ ਹੈ ਔਰ ਨ ਹੀ ਧਨ—ਸ਼ਾਂਤਿ ਅਥਵਾ ਸਾਧਨ ਸਾਂਚਨਤਾ ਪਰ ਹੀ ਇਸਕੀ ਨਿਰਭਰਤਾ ਹੈ। ਪਥੁ—ਪਕੀ ਜੋ ਖੁਲੇ ਮੈਦਾਨਾਂ ਔਰ ਵਿਸ਼ਵੂ ਆਕਾਸ਼ ਮੋ ਉਛਲ—ਕੂਦ, ਤੁਡੇ ਔਰ ਗਾਤੇ—ਚਹਚਾਤੇ ਫਿਰਤੇ ਹੈਂ, ਤਰਹ—ਤਰਹ ਕੀ ਕ੍ਰੀਡਾਏਂ ਔਰ ਕੌਤੁਕ ਕਰਤੇ ਹੈਂ, ਅਮੀਰ ਔਰ ਤਾਲੇਵਰ ਨਹੀਂ ਹੋਤੇ ਔਰ ਨ ਇਨਕੇ ਬੱਡੇ—ਬੱਡੇ ਮਿਲ ਚਲਤੇ ਹੈਂ, ਨ ਵੋ ਬੱਡੀ—ਬੱਡੀ ਫਰਮੀ ਯਾ ਕਾਂਪਨਿਯਾਂ ਕੀ ਮਾਲਿਕ ਹੈਂ। ਨ ਹੀ ਉਨਕੀ ਤਿਜੋਰੀਹਾਂ ਹੋਤੀ ਹੈਂ ਔਰ ਨ ਹੀ ਬੈਂਕਾਂ ਮੋ ਬੱਡੇ—ਬੱਡੇ ਖਾਤੇ। ਇਤਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਉਨਕੇ ਪਾਸ ਮਨੋਰਾਜਨ ਤਥਾ ਮਨੋਵਿਨੋਦ ਕੀ ਵੈਸੇ ਸਾਧਨ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋਤੇ ਜੈਸੇ ਕਿ ਮਨੁ਷ਾਂ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈਂ, ਤਥਾ ਭੀ ਵੇ ਮਨੋਵਿਨੋਦ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਔਰ ਪ੍ਰਸਨਨ ਰਹਤੇ ਹੈਂ। ਕਿਆ ਮਨੁ਷ਾਂ ਇਨਸੇ ਭੀ ਗਿਆ—ਗੁਜ਼ਰਾ ਹੈ ਜੋ ਜੀਵਨ ਮੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀ ਨਿਰਾਸਾ ਤਥਾ ਉਦਾਸੀਨਤਾ ਕੀ ਭਾਵਨਾ ਤਥਾ ਧਾਰਣਾ ਬਨਾਏ ਬੈਠਾ ਹੈ।

ਜੀਵਨ ਮੋ ਨੀਰਸਤਾ, ਸ਼ੁ਷ਕਤਾ ਤਥਾ ਕੁਠਾਓਾਂ ਕੀ ਬਹੁਤਾਯਤ ਹੋਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਦਿਨ ਭਰ ਵਧਤਾ ਵ ਭਾਗ ਦੌਡ ਭਰੀ ਜਿਂਦਗੀ ਕੇ ਚਲਤੇ ਹਮ ਚਿੰਤਾਓਾਂ ਔਰ ਕੁਠਾਓਾਂ ਸੇ ਧਿਰਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹੈਂ। ਸ਼ਾਰੀਰਿਕ ਔਰ ਮਾਨਸਿਕ ਸਾਂਤੁਲਨ ਪੂਰਨਤਾ ਬਿਗਡ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਕਾਰ੍ਯਕਸਤਾ ਨਿਰਾਂਤਰ ਕੀਣ ਹੋਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਮੋ ਉਦਾਸੀਨਤਾ ਕੀ ਘਨਾ ਅਂਧੇਰਾ ਛਾ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਐਸੇ ਮੋ ਸਿੰਘ ਏਕ ਪ੍ਰਸਨਨਤਾ ਯਾ ਮਨੋਰਾਜਨ ਹੀ ਏਕਮਾਤਰ ਉਪਾਧ ਹੈ, ਇਨ ਸਥਾਨ ਸੇ ਨਿਕਲਨੇ ਕਾ, ਜੋ ਹਮੋਂ ਪੁਨ: ਜੀਵਨ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿ ਮਾਂਗਲਿਕ ਰੁਚਿ ਕਾ ਏਹਸਾਸ ਕਰਵਾ ਸਕਤਾ ਹੈ। ਹਮੋਂ ਸ਼ਵਾਂ ਭੀ ਪ੍ਰਸਨਨ ਰਹਨਾ ਹੋਗਾ ਔਰ ਪੂਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਕੀ ਭੀ ਪ੍ਰਸਨਨ ਰਹਨੇ ਕੇ ਅਵਸਰ ਦੇਨਾ ਹੋਗਾ। ਯਦਿ ਆਜ ਔਰ ਅਮੀਰ ਸੇ ਹੀ ਹਮ ਔਰ ਹਮਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਨਿਯਮਿਤ ਰੂਪ ਸੇ ਪ੍ਰਸਨਨ ਰਹਨੇ ਲਗੇ ਤੋ ਕਲ ਸੇ ਹੀ ਉਸਮੇ ਕ੍ਰਾਨਿਕਾਰੀ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦਿਖਾਈ ਦੇਨੇ ਲਗੇਂਗੇ। ਜੋ ਸਿੰਘਾਂ ਕੁਣਿਤ ਔਰ ਨਿਸ਼ਤੇਜ ਰਹਤੀ ਹੈਂ, ਉਨਕੇ ਚੇਹਰੇ ਖਿੰਨ ਤਢੇਂਗੇ, ਉਨਕੀ ਮਨ: ਸਿਥਤਿ ਸਾਰਸ ਔਰ ਮਧੁਰ ਹੋ ਜਾਏਗੀ। ਨੀਰਸਤਾ ਵ ਖਿੰਨਤਾ ਕੇ ਕਾਰਣ ਉਨਕੇ ਜੀਵਨ ਮੋ ਸਮਾਵੇਸ਼ਿਤ ਪਾਰਸਪਾਰਿਕ ਕਲਹ ਦੂਰ ਹੋਨੇ ਲਗੇਂਗੇ ਔਰ ਉਨਕੇ ਕਕਸ਼ ਸਵਾਹ ਮੋ ਸਰਸਤਾ ਕੇ ਸਮਾਵੇਸ਼ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਘਰ ਮੋ ਹਰ ਔਰ ਸੁਨਦਰਤਾ ਤਥਾ ਸ਼ਵਸਥ ਕੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਬਨ ਜਾਏਗਾ। ਪਰਿਵਾਰ ਕੇ ਪ੍ਰਸਨਨਤਾ ਦੇਖਕਰ ਐਸਾ ਕੌਨ ਹੋਗਾ, ਜੋ ਖੁਦ ਭੀ ਪ੍ਰਸਨਨ ਨ ਹੋ ਔਰ ਜਿਸਕੀ ਮਾਨਸਿਕ ਕਟੁਤਾ ਅਥਵਾ ਕੁਣਠਾ ਕਮ ਨ ਹੋ। ਪ੍ਰਸਨਨ ਰਹਨਾ ਔਰ ਪੂਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਕੇ ਪ੍ਰਸਨਨ ਰਖਨਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਗ੍ਰਹਸ਼ ਕੇ ਪਰਮ ਕਰਤਵਾਂ ਹੈ, ਜਿਸੇ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਹੀ ਚਾਹਿਏ।

ਪ੍ਰਸਨਨ ਰਹਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਕਿਨ੍ਹੀਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਾਧਨਾਂ ਕੀ ਆਵਸ਼ਯਕਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਤੀ ਔਰ ਨ ਅਧਿਕ ਧਨ—ਸ਼ਾਂਤਿ ਕੀ। ਪਰਿਵਾਰ ਕੇ ਲਿਏ ਥੋੜਾ—ਸਾ ਮਨੋਰਾਜਨ ਜੁਟਾ ਦੇਨਾ ਹੀ ਕਾਫੀ ਹੋਗਾ। ਇਸ ਮਨੋਰਾਜਨ ਕੇ ਸਾਧਨ ਕੇ ਰੂਪ ਮੋ ਕੋਈ ਛੋਟਾ—ਸਾ ਵਾਦ ਧਨ ਪ੍ਰਯੋਗ ਮੋ ਲਾਯਾ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ ਜੈਸੇ

ਵੀਣਾ, ਸਿਤਾਰ, ਢੋਲ, ਫਲੀ ਕੁਛ ਭੀ ਹੋ ਸਕਤਾ ਹੈ ਬਸ਼ਤੇ ਕਿ ਉਸਕੋ ਬਜਾਨੇ ਕੀ ਧੋਗਤਾ ਕਿਸੀ ਮੌਹਿਮ ਵਿੱਚ ਹੋ। ਸਾਂਧਕਾਲ ਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਕਾਮੋਂ ਦੇ ਨਿਪਟਕਾਰ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਇੱਕ ਸਥਾਨ ਪਰ ਬੈਠੇ ਔਰ ਬਜਾਨੇ ਵਾਲਾ ਵਾਦੀ ਬਜਾਏ ਔਰ ਸਾਰੇ ਲੋਗ ਭਜਨ ਕੀਤਾ ਕੇ ਸਾਥ ਉਸਕੀ ਸੰਗਤ ਕਰੋ। ਪ੍ਰਤਿਦਿਨ ਕੀ ਇਸ ਏਕ ਘੰਟੇ ਕੀ ਪ੍ਰਕਿਧਾ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਮਨੋਰਾਜਨ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਔਰ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਤਾਜਾ ਤਥਾ ਸ਼ਫੂਰਿਤਵਾਨ ਬਨ ਜਾਏਗਾ। ਦਿਨ ਭਰ ਕੇ ਕਾਮ ਕੀ ਥਕਾਨ ਔਰ ਮਾਨਸਿਕ ਤਨਾਵ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਗਹਰੀ ਨੀਂਦ ਆਏਗੀ ਤਥਾ ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਕਾਮ ਮੌਹਿਮ ਖੂਬ ਮਨ ਲਗੇਗਾ। ਯਦਿ ਕੋਈ ਬਜਾਨੇ ਵਾਲਾ ਨ ਹੋ ਤੋ ਭੀ ਕੋਈ ਹੁੰਦੀ ਨਹੀਂ ਬਿਨਾ ਵਾਦੀ ਕੀ ਭਜਨ—ਕੀਤਾ ਅਥਵਾ ਸੁਨਦਰ ਕਵਿਤਾ ਕਾ ਪਾਠ ਕਿਧਾ ਸਕਤਾ ਹੈ। ਬਚ੍ਚੇ ਕੀ ਧਾਰਾ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਕੋਈ ਕਵਿਤਾ ਅਥਵਾ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਸਮਿਲਿਤ ਰੂਪ ਦੇ ਭੀ ਗਾ ਸਕਤੇ ਹੈਂ ਔਰ ਅਲਗ—ਅਲਗ ਭੀ। ਭਜਨ ਕੀਤਾ ਕੇ ਅਤਿਰਿਕਤ ਪਠਨ—ਪਾਠਨ ਕਾ ਭੀ ਕਾਰ੍ਯਕ੍ਰਮ ਚਲਾਯਾ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ। ਕਿਸੀ ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਸ਼ਟਕ ਜੈਂਸੇ ਗੀਤਾ, ਰਾਮਾਯਣ, ਮਹਾਭਾਰਤ, ਭਾਗਵਤ, ਗੁਰੂਵਾਣੀ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਕੋ ਪਢਾ—ਸੁਨਾ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ। ਕਹਾਨੀ ਅਥਵਾ ਪਹੇਲੀ ਬੁੜੀਆਂ ਦੇ ਭੀ ਮਨੋਰਾਜਨ ਹੋ ਸਕਤਾ ਹੈ।

ਛੁਫ਼ੀ ਕੇ ਦਿਨ ਅਥਵਾ ਅਵਕਾਸ ਦੇ ਸਮਾਂ ਬਾਹਰ ਕਿਸੀ ਬਾਗ—ਬਗੀਚੇ ਮੌਜੂਦਾ ਜਾਕਰ ਪ੍ਰਾਕ੃ਤਿਕ ਸੰਸਾਰ ਮੌਜੂਦਾ ਮਨੋਰਾਜਨ ਕਿਧਾ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ। ਗਰਮੀ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਮੌਜੂਦੀ—ਤਾਲਾਬ, ਜਲ—ਕ੍ਰੀਡਾ ਕੇਂਦ੍ਰ ਮੌਜੂਦਾ ਸਨਾਨ ਔਰ ਜਾਡੀਆਂ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਮੌਜੂਦੀ—ਧੂਪ—ਸਨਾਨ ਦੇ ਲਿਏ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਜਾਨਾ ਭੀ ਕਮ ਮਨੋਰਾਜਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਰਸਾਤ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਦਿਨ ਹਰੇ—ਭਰੇ ਮੈਦਾਨ ਮੌਜੂਦਾ ਧੂਮਨਾ ਔਰ ਬਰਸਤੇ ਪਾਨੀ ਮੌਜੂਦਾ ਨਹਾਨਾ, ਖੇਲਨਾ ਔਰ ਸੌਜ ਮਨਾਨਾ ਭੀ ਅਚਛਾ ਮਨੋਰਾਜਨ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀ ਨ ਜਾਨੇ ਛੋਟੇ—ਛੋਟੇ ਕਿਤਨੇ ਕਾਰ੍ਯਕ੍ਰਮ ਹੋ ਸਕਤੇ ਹੈਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਹਾ ਪੂਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਮਨੋਰਾਜਨ ਦੇ ਆਨਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਤਾ ਹੈ। ਵਰਤਮਾਨ ਸਮਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਮਨੋਰਾਜਨ ਦੇ ਲਿਏ ਮੌਜੂਦਾ ਸੰਸਾਧਨਾਂ ਜੈਂਸੇ ਬੜੇ—ਬੜੇ ਮੱਲ ਧੂਮਨੇ ਵਿੱਚ ਸਿਨੇਮਾ ਦੇਖਨੇ ਜਾਤੇ ਹੈਂ ਜੋਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖੰਚੀਲੇ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵ ਹੋ ਸਕਤੇ ਹੈਂ, ਬਾਜਾਅ ਇਸਕੇ ਯਦਿ ਪ੍ਰਾਕ੃ਤਿਕ ਮਨੋਰਾਜਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਅਪਨਾਏ ਜਾਏ ਤੋ ਵੇਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣੀ ਹੋਣਗੇ। ਇਸਕੇ ਸਥਾਨ ਪਰ ਯਦਿ ਪੈਸਾ ਬਚਾਕਰ ਕਿਸੀ—ਕਿਸੀ ਦਿਨ ਘਰ ਮੌਜੂਦਾ ਮੰਗਲ—ਦਿਵਸ ਆਯੋਜਿਤ ਕਿਧਾ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ, ਵੈਂਸੇ ਭੀ ਭਾਰਤੀਧ ਸੰਸਕ੍ਰਤੀ ਮੌਜੂਦਾ ਨਿਤਿ ਹੈ।

ਕੋਈ ਨ ਕੋਈ ਪਰਵ—ਤ੍ਯੌਹਾਰ ਰਹਤਾ ਹੈ ਰਹਤਾ ਹੈ। ਕੁਛ ਲੋਗਾਂ ਦੇ ਲਿਏ ਮਨੋਰਾਜਨ ਸ਼ਾਬਾਦ, ਭਾਂਗ, ਠੰਡਾਈ ਯਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਲੇ ਪਦਾਰਥ ਦੇ ਸੇਵਨ ਦੇ ਹੋਤਾ ਹੈ ਤੋ ਯੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘਾਤਕ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀ ਮਨੋਰਾਜਨ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਅਪਨੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਲਿਏ ਵਿਨਾਸ਼ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਤੈਤਾਰ ਕਰਤੇ ਹੋਣੇ।

ਅਵਕਾਸ ਦੇ ਸਮਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਪੁਸ਼ਟਕਾਲਾਵਾਨ ਅਥਵਾ ਵਾਚਨਾਲਾਵਾਨ ਜਾਕਰ ਸਮਾਚਾਰ ਤਥਾ ਪੜ੍ਹ—ਪਤ੍ਰਿਕਾਓਂ ਦੇ ਆਨਾਂ ਉਠਾਵਾ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ। ਮੋਹਲ੍ਹੇ—ਬਹੁਤੀ ਦੇ ਪਢੇ—ਲਿਖੇ ਲੋਗਾਂ ਦੇ ਸਾਥ ਵਾਰਤਾ, ਵਾਦ—ਵਿਵਾਦ ਯਾ ਵਿਚਾਰ—ਵਿਸ਼ਾ ਦੇ ਕਾਰ੍ਯਕ੍ਰਮ ਚਲਾ ਸਕਤੇ ਹੈਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨਪਢ੍ਹ ਲੋਗ ਭੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਕਰ ਮਨੋਰਾਜਨ ਤਥਾ ਜਾਨ ਪਾ ਸਕਤੇ ਹੈਂ। ਐਸੀ ਹੀ ਗੋਛਿਆਂ ਦੇ ਸਮਾਚਾਰ—ਪੜ੍ਹਨੇ ਔਰ ਸੁਨਾਨੇ ਦੇ ਲਿਏ ਬਨਾਈ ਜਾ ਸਕਤੀ ਹੈਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਾਚਾਰ—ਪੜ੍ਹਨੇ ਦੇ ਪਦਨਾ ਔਰ ਸਮਾਚਾਰਾਂ ਦੀ ਵਿਵੇਚਨਾ ਦੀ ਜਾ ਸਕਤੀ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਲੋਗਾਂ ਦੇ ਮਨੋਰਾਜਨ ਤੋ ਹੋਗਾ ਹੀ ਸਾਥ ਹੀ ਵਿਸ਼ਵ ਚੇਤਨਾ ਦੀ ਭੀ ਵ੃ਦਧਿ ਹੋਗੀ। ਤਾਤ੍ਪਰਾ ਯਹ ਹੈ ਕਿ ਦੈਨਿਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਾਮਾਨਾਵਾਂ ਦੇ ਅਤੇ ਅਲਗ ਅਲਗ ਕਾਰ੍ਯਕ੍ਰਮ ਦੇ ਵਾਹਾ ਪੂਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਮਨੋਰਾਜਨ ਦੇ ਆਨਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਲਿਏ ਚਿੰਤਾਓਂ ਦੇ ਮੁੱਕ ਰਹਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਮਨੋਰਾਜਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੋਤਾ ਹੈ — ਇੱਕ ਸ਼ਾਰੀਰਿਕ ਔਰ ਦੂਜਾ ਮਾਨਸਿਕ। ਸ਼ਾਰੀਰਿਕ ਸ਼ਰਮ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ—ਮਜ਼ਾਦੂਰ, ਕਿਸਾਨ, ਦੁਕਾਨਦਾਰ, ਕਾਰੀਗਰ, ਫੇਰੀ ਵਾਲੇ ਆਦਿ ਲੋਗਾਂ ਦੇ ਮਨੋਰਾਜਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਏ ਔਰ ਬੈਠ ਕਰ ਲਿਖਨੇ—ਪਢ੍ਹਨੇ, ਕਲਕੀ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਅਥਵਾ ਕੋਈ ਔਰ ਬੌਦਧਿਕ ਸ਼ਰਮ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾਂ ਦੇ ਲਿਏ ਸ਼ਾਰੀਰਿਕ ਮਨੋਰਾਜਨ ਠੀਕ ਰਹੇਗਾ। ਐਸੇ ਲੋਗ ਕੋਈ ਭੀ ਹੱਕੀ, ਫੁਟਬਾਲ, ਬੱਲੀਬੱਲ, ਕ੍ਰਿਕੇਟ, ਬੈਡਮਿੰਟਨ ਖੇਲ ਸਕਤੇ ਹੈਂ। ਨਿਤ ਪ੍ਰਤਿ ਧੂਮਨੇ ਜਾ ਸਕਤੇ ਹੈਂ। ਨਦੀ—ਤਾਲਾਬ ਦੇ ਯਦਿ ਤੈਰ ਸਕੇ ਤੋ ਤੈਰਾ ਭੀ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ। ਮਨੋਰਾਜਨ ਜੀਵਨ ਦੀ ਇੱਕ ਅਨਿਵਾਰੀ ਆਵਸ਼ਯਕਤਾ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਪੂਰੀ ਕਰਨੇ ਦੇ ਜੀਵਨ ਮੌਜੂਦਾ, ਸ਼ੁ਷ਕਤਾ ਤਥਾ ਕੁਣਠਾਏ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਾਰੀਰਿਕ ਔਰ ਮਾਨਸਿਕ ਸ਼ਵਾਸਥਾ ਦੇ ਸਾਥ ਆਧੂ ਮੌਜੂਦਾ ਵੀ ਵ੃ਦਧਿ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਕਾਰ੍ਯਕਸਤਾ ਬਢੀ ਹੈ ਔਰ ਜੀਵਨ ਮੌਜੂਦਾ ਨਿਤ ਉਸਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਰ ਹੋਣਾ ਹੈ।

ਅੰਚਲ ਕਾਰ੍ਯਾਲਾਵਾਨ— ਬਠਿੰਡਾ

ਬੈਂਕ ਦੀ ਅਧਿਕਤਾ ਮੌਜੂਦਾ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਕਾਰ੍ਯਾਵਿਧਾਨ ਸਮਿਤਿ ਮੌਜੂਦਾ ਕੀ ਛਮਾਹੀ ਬੈਠਕ ਦੀ ਆਯੋਜਨ

दिल्ली बैंक नगर राजभाषा कार्यविधयन समिति में बैंक की उपलब्धियां

दिल्ली बैंक नगर राजभाषा कार्यान्वयन समिति द्वारा वर्ष 2020-21 के दौरान राजभाषा के उत्कृष्ट कार्यान्वयन हेतु सदस्य कार्यालयों के लिए आयोजित राजभाषा शील्ड तथा गृह-पत्रिका प्रतियोगिता में बैंक को पुरस्कृत किया गया।

राजभाषा कार्यान्वयन शील्ड प्रतियोगिता में प्रधान कार्यालय को तृतीय स्थान प्राप्त हुआ तथा बैंक की गृह-पत्रिका राजभाषा अंकुर को गृह-पत्रिका श्रेणी में प्रोत्साहन पुरस्कार प्रदान किया गया। साथ ही दिल्ली बैंक नराकास की छमाही पत्रिका बैंक भारती के 24वें अंक में प्रकाशित श्रेष्ठ रचनाओं के लिए अन्य विषयक लेख की श्रेणी में श्री विनय कुमार मेहरोत्रा, महाप्रबंधक के लेख को द्वितीय पुरस्कार दिया गया।

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ, ਗ੍ਰਹ ਮੰਤਰਾਲਯ, ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਦ੍ਰਾਦਾ ਮਧਿ ਕ੍ਸੋਨ੍ਰ ਕੇ ਲਿਏ 'ਕ' ਕ੍ਸੋਨ੍ਰ ਮੌਂ
ਬੈਂਕਾਂ ਕੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਕੇ ਅੰਤਰਗਤ ਦ੍ਰਿਤੀਧ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ

ਬੈਂਕ ਕੇ ਅੰਚਲ ਕਾਰਧਿਲਾਈ ਭੋਪਾਲ ਕੋ ਵਰ਷ 2017–18 ਕੇ ਦੌਰਾਨ ਸੰਘ ਕੀ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਨੀਤੀ ਕੇ ਸ਼੍ਰੇ਷਼ਟ ਨਿ਷ਾਦਨ ਕੇ ਲਿਏ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ, ਗ੍ਰਹ ਮੰਤਰਾਲਯ, ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਦ੍ਰਾਦਾ ਮਧਿ ਕ੍ਸੋਨ੍ਰ ਕੇ ਲਿਏ 'ਕ' ਕ੍ਸੋਨ੍ਰ ਮੌਂ ਬੈਂਕਾਂ ਕੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਕੇ ਅੰਤਰਗਤ ਦ੍ਰਿਤੀਧ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਿਯਾ ਗਿਆ। ਯਹ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਦਿਨਾਂਕ 22 ਅਕਤੂਬਰ, 2021 ਕੋ ਗੋਵਾ ਮੌਂ ਆਯੋਜਿਤ ਪਥਿੱਚਮ ਏਂ ਮਧਿ ਕ੍ਸੋਨ੍ਰਾਂ ਕੇ ਸਹੂਕੀ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਸਮੇਲਨ ਮੌਂ ਮਾਨਨੀਧ ਗ੍ਰਹ ਰਾਜਿ ਮੰਤ੍ਰੀ ਸ਼੍ਰੀ ਅਜਿ ਕੁਮਾਰ ਮਿਸ਼ਾ ਤਥਾ ਮਾਨਨੀਧ ਪਰਿਵਰਤਨ ਰਾਜਿ ਮੰਤ੍ਰੀ ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼੍ਰੀਪਾਦ ਯੇਸੋ ਨਾਈਕ ਕੇ ਕਰ ਕਮਲਾਂ ਸੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਿਯਾ ਗਿਆ। ਬੈਂਕ ਕੀ ਓਰ ਸੇ ਆੱਚਲਿਕ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਭੋਪਾਲ ਸ਼੍ਰੀ ਮਨੋਜ ਸਿੰਹ ਤਥਾ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸੁਵ੍ਰਿ ਨੈਸੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਨੇ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਵ ਪ੍ਰਮਾਣ—ਪਤਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਿਏ।

ਨਾਕਾਸ ਤਪਲਵਿਧਿਆਂ

ਫਾਜਿਲਕਾ ਨਗਰ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਕਾਰਾਂਚਿਧਨ ਸਮਿਤੀ ਦੇਖਾ ਆਯੋਜਿਤ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਸ਼ੀਲਡ ਪ੍ਰਤਿਯੋਗਿਤਾ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਬੈਂਕ ਦੀ ਫਾਜਿਲਕਾ ਸ਼ਾਖਾ ਕੋ ਪ੍ਰਥਮ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁਏ। ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨੇ ਦੇ ਲਿਏ ਸ਼ਾਖਾ ਪ੍ਰਭਾਰੀ ਫਾਜਿਲਕਾ ਤਥਾ ਅੰਚਲ ਕਾਰਾਂਲਾਯ ਫਰੀਦਕੋਟ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸ਼੍ਰੀ ਅਨਿਕ ਸ਼ੁਕਲਾ ਉਪਸਥਿਤ ਰਹੇ।

ਨਗਰ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਕਾਰਾਂਚਿਧਨ ਸਮਿਤੀ, ਰੂਪਨਗਰ (ਪੰਜਾਬ) ਦੇਖਾ ਆਯੋਜਿਤ ਵਾਰ਷ਿਕ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਸ਼ੀਲਡ ਪ੍ਰਤਿਯੋਗਿਤਾ 2019–20 ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਬੈਂਕ ਦੀ ਰੂਪਨਗਰ ਸ਼ਾਖਾ (ਪੰਜਾਬ) ਕੋ ਪ੍ਰਥਮ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁਏ। ਬੈਂਕ ਦੀ ਓਰੋ ਸ਼ਾਖਾ ਪ੍ਰਸੁਖ ਸ਼੍ਰੀ ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਹ ਨੇ ਯਹ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਿਯਾ।

ਵਿਤੀਅ ਵਰ්਷ 2020–21 ਦੇ ਲਿਏ ਨਾਕਾਸ ਮੋਗਾ ਦੇਖਾ ਆਯੋਜਿਤ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਸ਼ੀਲਡ ਪ੍ਰਤਿਯੋਗਿਤਾ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਬੈਂਕ ਦੀ ਸ਼ਾਖਾ ਮੋਗਾ ਕੋ ਦ੍ਰਿਤੀਅ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁਏ। ਯਹ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ 07 ਦਿੱਤੰਬਰ, 2021 ਦੇ ਆਯੋਜਿਤ ਨਾਕਾਸ ਦੀ ਛਮਾਹੀ ਬੈਠਕ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਸ਼ਾਖਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕੋ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਿਯਾ ਗਿਆ।

ਨਾਕਾਸ ਤਪਲਵਿਧਿਆਂ

ਨਗਰ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਕਾਰਾਨਵਿਧਨ ਸਮਿਤਿ (ਬੈਂਕ), ਵਾਰਾਣਸੀ ਦੌਰਾਨ ਹਮਾਰੇ ਬੈਂਕ ਕੀ ਸ਼ਾਖਾ ਲਹੂਰਾਵੀਰ ਵਾਰਾਣਸੀ ਕੋ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਕਾਰਾਨਵਿਧਨ ਕੇ ਕ੍ਸ਼ੇਤਰ ਮੈਂ ਉਤਕ੃਷ਟ ਕਾਰਘ-ਨਿ਷ਾਦਨ ਕੇ ਲਿਏ ਤ੍ਰੀਤੀ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਿਯਾ ਗਿਆ। ਨਾਕਾਸ ਕੀ 20ਵੀਂ ਛਮਾਹੀ ਬੈਠਕ ਮੈਂ ਸ਼ਾਖਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਿਵਸ ਕੁਮਾਰ ਪਟੇਲ ਕੋ ਸ਼੍ਰੀ ਨਰੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੇਹਰਾ, ਉਪ ਨਿਦੇਸ਼ਕ (ਕਾਰਾਨਵਿਧਨ), ਗ੍ਰਹ ਮੰਤ੍ਰਾਲਾਯ, ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਿਯਾ।

ਬੈਂਕ ਕੇ ਅੰਚਲ ਕਾਰਾਲਾਲ ਨੋਏਡਾ ਕੋ ਵਿਤੀਅ ਵਰ਷ 2020-21 ਕੇ ਦੌਰਾਨ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਮੈਂ ਉਤਕ੃਷ਟ ਕਾਰਘ-ਨਿ਷ਾਦਨ ਕੇ ਲਿਏ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਸ਼ੀਲਡ ਪ੍ਰਤਿਯੋਗਿਤਾ 2020-21 ਮੈਂ ਤ੍ਰੀਤੀ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਿਯਾ ਗਿਆ। ਛਾਯਾਚਿਤ੍ਰ ਮੈਂ ਨਗਰ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਕਾਰਾਨਵਿਧਨ ਸਮਿਤਿ (ਬੈਂਕ), ਨੋਏਡਾ ਕੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸੇ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਤੇ ਹੋਏ ਆੱਚਲਿਕ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਨੋਏਡਾ ਸ਼੍ਰੀ ਵਿਨੋਦ ਕੁਮਾਰ ਪਾਣਡੇਧ ਤਥਾ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਿਵਸ਼ਾਰਣ ਕੁਮਾਰ 'ਸ਼ਿਵ'।

ਬੈਂਕ ਨਗਰ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਕਾਰਾਨਵਿਧਨ ਸਮਿਤਿ, ਮੁੰਬਈ ਕੋ ਉਨਕੀ ਗਤਿਵਿਧਿਆਂ/ਕਾਰਘਕਮਾਂ ਮੈਂ ਸਕਿਧ ਸਹਯੋਗ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਹਮਾਰੇ ਬੈਂਕ ਕੇ ਅੰਚਲ ਕਾਰਾਲਾਲ ਮੁੰਬਈ ਕੋ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਸਮਾਨ ਚਿਹਨ 2021 ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਿਯਾ ਗਿਆ। ਛਾਯਾਚਿਤ੍ਰ ਮੈਂ ਬੈਂਕ ਨਾਕਾਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕੇ ਕਰ ਕਮਲਾਂ ਸੇ ਸਸਮਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਤੇ ਹੋਏ ਅੰਚਲ ਕਾਰਾਲਾਲ ਮੁੰਬਈ ਕੋ ਮੁਖ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਸ਼੍ਰੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕੌਰਧਰੀ।

ਦਾਫ ਪ੍ਰਸ਼ਿਕਣ ਮਹਾਵਿਦ्यਾਲਾਨ ਰੋਹਿਣੀ, ਦਿੱਲੀ ਮੈਂ ਸਤਕਤਾ ਜਾਗਰੂਕਤਾ

ਸਪਤਾਹ 2021 ਦੌਰਾਨ ਸਾਂਕ੍ਰਤਿਕ ਗਤਿਵਿਧਿਆਂ ਦਾ ਆਯੋਜਨ

ਸੰਜੀਵ ਕੁਮਾਰ

ਨੀਲੀ ਆਹ!

ਅਰੇ..... ਓ.... ਰਾਮ ਸ਼ਾਰਣ!

ਰਾਮ ਸ਼ਾਰਣ ਯਾਨਿ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਕਾ ਡਾਕਿਆ! ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਕਾ ਨੌਕ...ਰ..ਰ, ਗੱਵ ਵਾਲੇ ਯਹੀ ਤੋ ਬੁਲਾਤੇ ਹਨ।

ਪਗਡਾਂਡਿਆਂ ਪੇ ਤੇਜੀ ਸੇ ਬਢਤਾ ਰਾਮ ਸ਼ਾਰਣ, ਸੁਖਨੀ ਫੁਆ ਕੀ ਲਡਖਡਾਤੀ ਆਵਾਜ਼ ਕੋ ਸੁਨ ਕੇ ਰੁਕ ਗਿਆ। ਸੁਖਨੀ ਫੁਆ ਲਾਠੀ ਕੇ ਸਹਾਰੇ ਇਕ ਹਾਥ ਘੁਟਨੇ ਪੇ ਟਿਕਾਏ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਥੀ। ਬੇਚਾਰੀ ਸੁਖਨੀ ਫੁਆ ਭੀ ਕਿਸਮਤ ਕੀ ਮਾਰੀ ਹੈ, ਇਸ ਤੁਲੋ ਮੌਲ ਮੌਲ ਕਿਤਨੇ ਦੁਖ ਉਤਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੀਂਝ ਸ਼ਰੀਰ, ਲਾਠੀ ਕੇ ਸਹਾਰੇ ਕਿਸੀ ਤਰਹ ਖੰਚੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਕਿਸੀ ਨੇ ਕੁਛ ਖਾਨੇ ਕੋ ਦੇ ਦਿਧਾ, ਤੋ ਖਾ ਲੀ, ਨਹੀਂ ਤੋ ਐਸੇ ਹੀ ਭਗਵਾਨ ਭਰੋਸੇ। ਬ੍ਰਿਜਨਾਂਦਨ ਹੀ ਤੋ ਏਕ ਮਾਤਰ ਸਹਾਰਾ ਹੈ ਔਰ ਵੋ ਭੀ.....ਰਾਮ ਸ਼ਾਰਣ ਕੁਛ ਯਾਦ ਕਰਤੇ—ਕਰਤੇ, ਨਿਰਭਰ ਮੌਲ ਖੋ ਸਾ ਗਿਆ।

ਅਰੇ ਓ ਰਾਮ ਸ਼ਾਰਣ, ਮੇਰਾ ਬਿਰਜੂ ਕਾ ਕੋਈ ਖਬਰ?

ਨਹੀਂ ਫੁਆ, ਕੋਈ ਖਬਰ ਨਹੀਂ !

ਚਿੰਤਾ ਨ ਕਰੋ ਫੁਆ, ਬ੍ਰਿਜਨਾਂਦਨ ਖੁਦ ਆ ਜਾਏਗਾ।

ਵੋ ਕੋਈ ਦੂਧ ਪਿਤਾ ਬਚਚਾ ਥੋਡੇ ਹੀ ਨ ਹੈ ! ਜਬ ਕੁਛ ਪਤਾ ਚਲੇਗਾ ਤੋ ਮੈਂ ਖੁਦ ਹੀ ਬਤਾ ਦੁੰਗਾ। ਰੋਜ਼ ਰੋਜ਼ ਤੋ..... ਰਾਮ ਸ਼ਾਰਣ ਖੀਜਤੇ ਹ੍ਰਾਏ ਬੋਲਾ।

ਰਸੀ ਸੇ ਬੰਧੀ, ਟੂਟੀ ਚਖਮੋਂ ਕੇ ਅੰਦਰ ਸੇ ਝੋਕਤੀ ਹੁਈ ਵੋ ਬੂਢੀ ਔਰ ਲਾਚਾਰ ਆੱਖੋਂ ਪੇ ਰਾਮ ਸ਼ਾਰਣ ਕੀ ਨਜ਼ਰ ਗਈ ਤੋ ਉਸੇ ਅਪਨੀ ਗਲਤੀ ਕਾ ਅਹਸਾਸ ਹੁਆ! ਅਪਨੀ ਆਵਾਜ਼ ਕੋ ਧੀਮੇ ਕਰਤੇ ਹੁਆ ਬੋਲਾ “ਫੁਆ, ਬ੍ਰਿਜਨਾਂਦਨ ਮੇਰਾ ਭੀ ਦੋਸਤ ਹੈ, ਮੁझੇ ਭੀ ਉਸਕੀ ਚਿੰਤਾ ਹੈ, ਜਬ ਖਬਰ ਲਗੇਗੀ ਤੋ ਬਤਾ ਦੁੰਗਾ।”

“ਅਰੇ ਬਬੁਆ.....! ਉਸੇ ਭੀ ਕਿਸੀ ਕੀ ਚਿੰਤਾ ਹੈ ਕਿਆ? ਬੁਝਿਆ ਮਰੇ ਚਾਹੇ ਜਿਏ..... ਨ ਉਸਕੇ ਆਗੇ ਨਾਥ, ਨ ਪੀਛੇ ਪਗਹਾ! ਉਸਕੇ ਅਪਨੇ ਮੱ—ਬਾਪ ਹੋਤੇ ਤੋ, ਮੁझੇ ਯੇ ਦੇਣ ਤੋ ਨਾ ਦੇਖਨੇ ਪਡਤੇ ! ਮੱਕੀ ਕੋ ਤੋ ਹੈਜਾ ਨੇ ਨਿਗਲ ਲਿਆ! ਬਿਰਜੂ ਪੱਚ ਬਰਸ ਕਾ ਥਾ ਤੋ ਇਸਕੇ ਬਾਪ ਇਸੇ ਮੇਰੇ ਗੋਦ ਮੌਲ ਭਾਲ ਗਿਆ ਥਾ, ਬੋਲਾ ਦੀਦੀ! ਯਹੁੰ ਮਜੂਰੀ ਸੇ ਪੇਟ ਨਹੀਂ ਭਰਤਾ, ਨੀਲ

ਕੀ ਖੇਤੀ ਨੇ ਜਮੀਨ ਭੀ ਖਰਾਬ ਕਰ ਦੀ ਹੈ! ਕਲਕਤਾ ਜਾ ਰਹਾ ਹੁੱਂ, ਦੋ ਚਾਰ ਪੈਸੇ ਹੋ ਜਾਏਂਗੇ ਤੋ ਨਿਲਹੇ ਸਾਹਿਬ (ਨੀਲ ਕੀ ਖੇਤੀ ਕਰਾਨੇ ਵਾਲੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼) ਕੇ ਕਰਜੇ ਭੀ ਉਤਾਰ ਦ੍ਰੁਗਾ!”

ਬੇਟਾ, ਆਜ ਤੀਸ ਬਰਸ ਹੋ ਗਏ ਅਥ ਯੇ ਬਿਰਜੂ ਭੀ! ਸੁਖਨੀ ਫੁਆ ਕਾ ਗਲਾ ਭਰ ਆਯਾ ਥਾ !

ਬੇਟਾ ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਤੋ ਘਰ ਕਾ ਨੂਨ ਰੋਟੀ ਚਲਾ ਰਹੇ ਹੋ, ਯੇ ਬਿਰਜੂ ਭੀ ਤੋ ਪੱਚ ਜਮਾਤ ਪਢਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਧੋ ਕਰਮ....ਜ....

ਸੁਖਨੀ ਫੁਆ, ਬਿਰਜੂ ਕੋ ਕੋਸਤੇ ਹ੍ਰਾਏ, ਅਪਨੇ ਮੌਲ ਬੁਲਾਤੇ ਹੁਏ ਲੌਟ ਜਾਤੀ ਹੈ।

ਬਿਰਜੂ ਉਫ ਬ੍ਰਿਜਨਾਂਦਨ ਪ੍ਰਸਾਦ, ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਸੇ ਫਰਾਰ ਹੈ ! ਨੀਲ ਕੀ ਖੇਤੀ ਕਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨੇ ਕੇ ਕਾਰਣ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਕਾ ਗਿਰਪਤਾਰੀ ਵਾਰਾਂਟ ਹੈ। ਬਿਰਜੂ ਚੰਪਾਰਣ ਕੇ ਯੁਵਾ ਕਿਸਾਨਾਂ ਕਾ ਅਗੁਆਈ ਕਰ ਰਹਾ ਹੈ, ਨੀਲ ਕੀ ਖੇਤੀ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਕੋ ਇੰਸਾਫ ਦਿਲਾਨੇ ਕੇ ਲਿਏ। ਨਿਲਹੇ ਗੋਰੇ ਸਾਹਿਬਾਂ ਕੇ ਜੁਲਮਾਂ ਸੇ ਸੁਕਿਤ ਕੇ ਲਿਏ।

ਈਨ੍ਟ ਇੰਡੀਆ ਕਿੱਧੀ ਜਾਬ ਭਾਰਤ ਆਈ ਤੋ ਉਨਕਾ ਮੁਖ ਵਾਪਾਰ ਕੀ ਵਸਤੁ ਨੀਲ ਥੀ। ਔਦ੍ਯੋਗਿਕ ਕ੍ਰਾਂਤਿ ਨੇ ਨੀਲ ਕੀ ਮਾਂਗ ਕੀ ਦਿਨ ਦੂਨੀ ਰਾਤ ਚੌਗੁਨੀ ਬਢਾ ਦਿਯਾ ਥਾ। ਨੀਲ ਤੋ ਜੈਂਸੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਮੈਂ ਅਨਮੋਲ ਵਸਤੁ ਬਨ ਗਈ ਥੀ। ਪ੍ਰਾਰੰਭ ਮੈਂ ਕਿੱਧੀ ਨੇ ਸਥਾਨੀਧ ਕਿਸਾਨਾਂ, ਜੰਮੰਦਾਰਾਂ ਕੀ ਠੀਕ ਠਾਕ ਰਕਮ ਦੇਕਰ ਨੀਲ ਕੀ ਖੇਤੀ ਕੀ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਿਯਾ, ਜਿਧਾ ਫਸਲ ਲੇਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਜੰਮੰਦਾਰਾਂ ਔਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਕੀ ਫੇਰ ਸਾਰਾ ਕਰਜ ਭੀ ਦਿਯਾ। ਭਾਰਤ ਮੈਂ ਉਤਪਾਦਿਤ ਨੀਲ ਕੀ ਮਾਂਗ ਬਢੀ ਗਈ ਲੇਕਿਨ ਅਗਲੇ ਕੁਛ ਵਰ්਷ਾਂ ਮੈਂ ਨੀਲ ਕੀ ਖੇਤੀ ਕੀ ਗਲਤ ਪ੍ਰਮਾਵ ਮਿਟੀ ਪਰ ਦਿਖਨੇ ਲਗਾ, ਜੰਮੀਨੇ ਬੰਜਰ ਹੋਨੇ ਲਗੀ ਥੀ। ਦੂਸਰੀ ਓਰ ਕਰਜ ਕੀ ਕੁਚਕ ਨੇ ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਕੀ ਭੂਮਿਹੀਨ ਕਰ ਦਿਯਾ ਥਾ, ਵੋ ਅਥ ਅਪਨੇ ਹੀ ਖੇਤ ਮੈਂ ਮਜਦੂਰੀ ਕੀ ਵਿਵਸਥ ਥੇ। ਅਥ ਇਨ ਜੰਮੀਨਾਂ ਪਰ ਗੋਰਾਂ ਕੀ ਕਬਜ਼ਾ ਹੋਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਥਾ। ਨੀਲ ਤੋ ਖਾਨੇ ਕੀ ਵਸਤੁ ਥੀ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਹੀ ਕਿਸਾਨ ਅਪਨੀ ਪਸਾਂਦ ਕੀ ਫਸਲ ਬੋ ਸਕਤੇ ਥੇ, ਜਿਸਦੇ ਭੁਖਮਰੀ ਕੀ ਸਮਸਥਾ ਵਿਕਰਾਲ ਹੋ ਗਿਆ ਥਾ। ਖਾਨੇ ਕੇ ਅੰਨ ਕੇ ਲਿਏ ਭੀ ਨਿਲਹੇ ਸਾਹਬ ਪਰ ਆਖਿਤ ਹੋਨਾ ਪਢ ਗਿਆ ਥਾ। ਕਿਸਾਨਾਂ, ਮਜਦੂਰਾਂ ਮੈਂ ਗਹਰਾ ਅਸਾਂਤੋ਷ ਭਰ ਗਿਆ ਥਾ। ਆਏ ਦਿਨ ਵਿਰੋਧ ਕੀ ਦਬਾਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਗੋਰਾਂ ਕੀ ਦਮਨਕਾਰੀ ਕਾਰਘ ਜੋਰਾਂ ਪਰ ਥਾ। ਕਿਈ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਜਾਨ ਗਵਾਈ ਤੋ ਕਿਈ ਪਲਾਇਨ ਕੀ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਸਾਂਤੋ਷ ਕੀ ਕਮ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਅੰਗੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਤੀਨਕਠਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਲਾਗੂ ਕਿਯਾ ਜਿਸਦੇ ਏਕ ਬੀਧਾ ਜੰਮੀਨ ਕੀ ਤੀਨ ਕਢੇ ਹਿੱਸਿਆਂ (15% ਹਿੱਸਿਆਂ) ਪਰ ਹੀ ਨੀਲ ਕੀ ਖੇਤੀ ਕੀ ਨਿਧਮ ਥਾ ਲੇਕਿਨ ਯੇ ਸਿੱਫ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਪਰ ਹੀ ਥਾ। ਨਿਲਹੇ ਸਾਹਬਾਂ ਪਰ ਕਿਸੀ ਕੀ ਜੋਰ ਨਹੀਂ ਥਾ, ਸਿਪਾਹੀ ਤਸਕੇ, ਜਜ ਤਸਕੇ। ਬਿਰਜੂ ਕੀ ਬਾਪ ਭੀ ਜੁਲਮ ਨ ਸਹ ਸਕਾ ਥਾ ਔਰ ਖੇਤੀ—ਬਾਡੀ ਛੋਡ ਕਲਕਤਾ ਭਾਗ ਗਿਆ।

ਬਿਰਜੂ ਕੀ ਨੀਲ ਕੀ ਏਕ ਪੌਥਾ ਭੀ ਬੋਨਾ ਮੰਜੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਸੀ ਕੀ ਕਹਨੇ ਸੇ ਨਹੀਂ, ਅਪਨੇ ਬਾਪ ਕੀ ਭੀ ਕਹਨੇ ਸੇ ਨਹੀਂ। ਬਦਲੇ ਮੈਂ ਚਾਹੇ, ਗਲਾ ਕਿਥੋਂ ਨ ਕਾਟ ਦੇ। ਬਿਰਜੂ ਗੱਵ—ਗੱਵ, ਸ਼ਹਰ—ਸ਼ਹਰ ਜਾ ਕੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਕੀ ਵਿਦ੍ਰੋਹ ਕੇ ਲਿਏ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਬਿਰਜੂ ਕੀ ਯੁਵਾਓਂ ਕੀ ਤੋ ਸਾਥ ਮਿਲਤਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਬਡੇ—ਬੂਡੇ ਲੋਗਾਂ ਕੀ ਤਸਕਾ ਯੇ ਤਰੀਕਾ ਪਸਾਂਦ ਨਹੀਂ, ਲੋਗ ਅਪਨਾ ਘਰ ਚਲਾਵੇ ਯਾ ਗੋਰਾਂ ਸੇ ਲੋਹਾ ਲੇ। ਰਾਤ ਕੀ ਕਰੀਬ ਬਾਰਾਹ ਬਜ ਰਹੇ ਹੈਂ, ਚੰਪਾਰਣ ਸੇ ਦਸ ਕੋਸ ਦੂਰ ਏਕ ਗੁਮਨਾਸ ਜਗਹ ਮੈਂ ਕੁਛ ਯੁਵਾ ਕਿਸਾਨਾਂ ਕੀ ਕ੍ਰਾਂਤਿ ਸਭਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਕੁਛ ਯੁਵਾ ਬੰਗਾਲ ਸੇ ਭੀ ਆਏ ਹੈਂ।

ਮਿਤ੍ਰਾਂ! ਹਮ ਸਰ ਜਾਏਂਗੇ ਲੇਕਿਨ ਯੇ ਨੀਲ ਕੀ ਖੇਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਨੇ ਦੇਂਗੇ। ਏਸਾ ਕਿਉਂ ਨੀਲ ਕੀ ਗਾਂਠ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਹਮਾਰੇ ਖੂਨ ਸੇ ਨ ਰੰਗ ਹੋ। ਯੇ ਗੋਰਾਂ ਕੀ ਕਪਡੇ ਮੈਂ ਚਮਕ ਨੀਲ ਕੀ ਨਹੀਂ, ਹਮਾਰੇ ਖੂਨ ਕੀ ਰੰਗ ਕੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਹਰ ਹਾਲ ਮੈਂ ਰੋਕਨਾ ਹੋਗਾ ਔਰ ਅਥ ਯਾਚਨਾ ਸੇ ਕਾਮ ਨਹੀਂ ਚਲੇਗਾ...ਬਿਰਜੂ ਗੰਮਜ਼ੋਸ਼ੀ ਸੇ ਹੁਕਾਰ ਭਰਤੇ ਹੁਏ।

"ਲੇਕਿਨ ਹਮੇਂ ਤੋ ਜਿਧਾ ਸਮਰਥਨ ਭੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਹਮਾਰੇ ਕਿਸਾਨ ਭਾਈ ਚੁਪ—ਚਾਪ ਜੁਲਮ ਸਹੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹੈਂ।" ਏਕ ਯੁਵਾ ਕ੍ਰਾਂਤਿਕਾਰੀ ਚਿੰਤਾ ਜਾਹਿਰ

ਕਰਤੇ ਹੁਏ।

"ਹਮੇਂ ਇਨਕੋ ਜਗਾਨਾ ਹੋਗਾ। ਗੋਰੇ ਜਾਬ ਚਾਹੇਂ, ਹਮਾਰੀ ਸੰਪਤੀ ਕੁਕ ਕਰ ਦੇ, ਹਮੇਂ ਜੇਲ ਮੈਂ ਡਾਲ ਦੇ.... ਫਸਲ ਖਰਾਬ ਹੋ, ਇਸਕੀ ਭੀ ਜਿਸ਼ੇਦਾਰੀ ਹਮਾਰੀ। ਇਨ ਬੰਜਰ ਹੋਤੀ ਜੰਮੀਨਾਂ ਮੈਂ ਹਮਾਰੇ ਬਚਵਾਂ ਕੀ ਕਿਆ ਹੋਗਾ? ਲੋਗਾਂ ਕੀ ਜਾਗਨਾ ਹੀ ਹੋਗਾ ਨਹੀਂ ਤੋ ਹਮਾਰੇ ਭਾਗ ਮੈਂ ਸਿੱਫ ਅਂਧੇਰਾ ਰਹ ਜਾਏਗਾ।" ਦੂਸਰਾ ਕ੍ਰਾਂਤਿਕਾਰੀ ਬਿਰਜੂ ਕੀ ਬਾਤ ਕੀ ਆਗੇ ਬਢਾਤੇ ਹੁਏ ਬੋਲਾ।

"ਦੋਸਤਾਂ, ਹਮ ਲੋਗ ਅਪਨੇ ਮੇਹਨਤ ਸੇ ਤੁਗਾਏ ਹੁਏ ਨੀਲ ਬਾਹਰ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਨੇ ਦੇਂਗੇ, ਗੋਰਾਂ ਕੀ ਲਗਾਏ ਇਸ ਚੰਪਾਰਣ ਨੀਲ ਕੀ ਫੇਕਟਰੀ ਕੀ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦੇਂਗੇ, ਜਾਬ ਤਕ ਧਮਾਕਾ ਨਹੀਂ ਹੋਗਾ, ਯੇ ਬਹਰੇ ਔਰ ਜੁਲਮੀ ਲੋਗ ਨਹੀਂ ਸੁਨੋਂਗੇ। ਬਹੁਤ ਹੋ ਚੁਕਾ ਵਿਰੋਧ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਔਰ ਯਾਚਨਾ। 31 ਦਿਸ਼ਾਬ ਕੀ ਰਾਤ ਜਾਬ ਗੋਰੇ ਨਾਲ ਕੀ ਜਸ਼ਨ ਮੈਂ ਡੂਬੇ ਹੋਂਗੇ, ਯੇ ਸਥਾਵ ਸਹੀ ਸਮਝ ਰਹੇਗਾ.... ਜਾਬ ਤਕ ਇਨਕੋ ਇਸੀ ਕੀ ਭਾਸ਼ਾ ਮੈਂ ਜਬਾਬ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ, ਯੇ ਜੁਲਮ ਹੋਤਾ ਰਹੇਗਾ...." ਬਿਰਜੂ ਅਪਨਾ ਯੋਜਨਾ ਵਿਸ਼ਤਾਰ ਸੇ ਸਮਝਾਤੇ ਹੁਏ ਬੋਲਾ।

ਹਮ ਲੋਗ ਤੈਤਾਰ ਹੈਂ, ਅਪਨੀ ਮਿਟੀ ਕੇ ਲਿਏ ਹਮ ਅਪਨਾ ਜਾਨ ਭੀ ਦੇ ਦੇਂਗੇ। ਭਾਰਤ ਮਾਤਾ ਕੀ ਯਾਹ! ਉਤਸਾਹਪੂਰ੍ਣ ਉਦਘੋਸ਼ ਸੇ ਸਾਰਾ ਮਾਹੌਲ ਕ੍ਰਾਂਤਿਸਥ ਹੋ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਨਾਲ ਸਾਲ ਕੀ ਪਹਲੀ ਪੌ ਫਟਨੇ ਮੈਂ ਅਭੀ ਕੁਛ ਘੰਟੇ ਬਚੇ ਥੇ। ਬਿਰਜੂ ਸਹਿਤ ਚਾਰ ਕ੍ਰਾਂਤਿਕਾਰੀ ਚੰਪਾਰਣ ਕੀ ਨੀਲ ਕੀ ਫੇਕਟਰੀ ਮੈਂ ਘੁਸਤੇ ਹੈਂ। ਯਹੁੰਹ ਚਿਰ ਸ਼ਾਂਤਿ ਥੀ। ਚਾਰੋਂ ਤਰਫ ਨੀਲ ਹੀ ਨੀਲ ਬਿਖਰੇ ਪਡੇ ਥੇ। ਬਡੀ—ਬੁਡੀ ਜੰਮੀਨਾਂ ਕੀ ਸਾਮਨੇ ਨੀਲ ਕੀ ਫੇਰ, ਤੈਤਾਰ ਨੀਲ ਕੀ ਪੈਕੇਟ ਅਲਗ ਸੇ ਰਖੇ ਪਡੇ ਥੇ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਕੀ ਮੇਹਨਤ ਕੀ ਨੀਲ... ਜੁਲਮਾਂ ਕੀ ਨੀਲ.... ਸਾਭੀ ਇਧਰ—ਉਧਰ ਆਖਰੀ ਸੇ ਦੇਖੇ ਜਾ ਰਹੇ ਥੇ।

ਤਾਮੀ..... ਠਾਏ..... ਠਾਏ..... ਠਾਏ..... ਠਾਏ..... ਗੋਲੀ ਚਲਨੇ ਕੀ ਆਵਾਜ਼।

ਪੌ ਫਟ ਚੁਕੀ ਥੀ। ਸੂਰਜ ਕੀ ਕਿਰਣੇ ਧੀਰੇ—ਧੀਰੇ ਆਸਮਾਨ ਪਰ ਨੀਲਾ ਰੰਗ ਚੜਾ ਰਹਾ ਥਾ। ਰਾਮ ਸ਼ਾਰਣ ਬਦਵਾਸ ਗੱਵ ਕੀ ਓਰ ਭਾਗੇ ਜਾ ਰਹਾ ਥਾ। ਫੁਆ.... ਬਿਰਜੂ... ਬਿਰਜੂ... ਆਵਾਜ਼ ਹਲਕ ਸੇ ਪੂਰੀ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਆਪਾ ਰਹੀ ਥੀ।

ਗੱਵ ਵਾਲੇ ਜਮਾ ਹੋ ਗਏ ਥੇ। ਲੋਗ ਫੁਆ ਔਰ ਰਾਮ ਸ਼ਾਰਣ ਕੀ ਸਾਥ ਫੈਕਟਰੀ ਕੀ ਓਰ ਬਢਾਤੇ ਹੈਂ। ਸੁਖਨੀ ਫੁਆ ਪਛਾਡੇ ਖਾ ਕਰ ਗਿਰ ਜਾਤੀ ਹੈ। ਬਿਰਜੂ ਸਹਿਤ ਚਾਰੋਂ ਕ੍ਰਾਂਤਿਕਾਰੀ ਨੀਲ ਕੀ ਫੇਰ ਪਰ ਖੂਨ ਸੇ ਲਥਪਥ ਬਿਲਕੁਲ ਸ਼ਾਂਤ ਪਡੇ ਥੇ। ਖੂਨ ਕੀ ਰੰਗ ਨੀਲਾ ਪਡੇ ਗਿਆ ਥਾ ਯਾ ਰਾਗੋਂ ਮੈਂ ਨੀਲ ਭਰਾ ਥਾ। ਬਿਲਕੁਲ ਏਕ ਜੈਸਾ। ਲੋਗ ਬਸ ਆਹ ਭਰ ਰਹੇ ਥੇ। ਇਸ ਨੀਲੇ ਆਕਾਸ਼ ਕੀ ਨੀਂਚੇ ਸਥ ਕੁਛ ਨੀਲਾ ਥਾ, ਗਾਢਾ ਨੀਲਾ ਲੇਕਿਨ ਸੁਖਨੀ ਫੁਆ ਕੀ ਆਗੇ ਅਂਧੇਰਾ ਥਾ, ਘੋਰ ਅਂਧੇਰਾ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਾਰਧਾਲਿਯ ਸਤਰਕਤਾ ਵਿਭਾਗ

ਕਾਵਿ-ਮੰਜੂਸ਼ਾ

ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਕਾ ਸਚ

ਸੁਭਾਸ ਸ਼ਰ्मਾ

ਮਿਧਾਂ—ਬੀਬੀ ਦੋਨੋਂ ਮਿਲ ਖੂਬ ਕਮਾਤੇ ਹਨ
ਤੀਸ ਲਾਖ ਕਾ ਪੈਕੇਜ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਪਾਤੇ ਹਨ।
ਸੁਥਰ ਆਠ ਬਜੇ ਨੌਕਰਿਆਂ ਪਰ ਜਾਤੇ ਹਨ
ਰਾਤ ਗ਼ਾਰਹ ਤਕ ਹੀ ਵਾਪਿਸ ਆਤੇ ਹਨ।
ਅਪਨੇ ਪਰਿਵਾਰਿਕ ਰਿਸ਼ਤਾਂ ਸੇ ਕਤਰਾਤੇ ਹਨ
ਅਕੇਲੇ ਰਹ ਕਰ ਵਹ ਕੈਨਿਯਰ ਬਨਾਤੇ ਹਨ।
ਕੋਈ ਕੁਛ ਮਾਂਗ ਨ ਲੇ, ਤੋ ਸੁਹੂ ਛੁਪਾਤੇ ਹਨ
ਭੀਡ ਮੌਜੂਦ ਰਹਕਰ ਭੀ ਅਕੇਲੇ ਰਹ ਜਾਤੇ ਹਨ।
ਮੋਟੇ ਵੇਤਨ ਕੀ ਨੌਕਰੀ ਛੋਡ ਨਹੀਂ ਪਾਤੇ ਹਨ
ਅਪਨੇ ਨਨ੍ਹੇ ਮੁੱਲੇ ਕੋ ਪਾਲ ਨਹੀਂ ਪਾਤੇ ਹਨ।

ਫੁਲ ਟਾਇਮ ਕੀ ਮੇਡ ਐਜੰਸੀ ਸੇ ਲਾਤੇ ਹਨ
ਉਸੀ ਕੇ ਜਿਸੇ ਵੋ ਬਚਾ ਛੋਡ ਜਾਤੇ ਹਨ।
ਪਰਿਵਾਰ ਕੀ ਉਨਕਾ ਬਚਾ, ਨਹੀਂ ਜਾਨਤਾ ਹੈ
ਕੇਵਲ 'ਆਧਾ ਆਂਟੀ' ਕੀ ਹੀ ਪਹਚਾਨਤਾ ਹੈ।
ਦਾਦਾ—ਦਾਦੀ, ਨਾਨਾ—ਨਾਨੀ ਯੇ ਕੌਨ ਹੋਤੇ ਹਨ ?
ਅਨਜਾਨ ਹੈ ਸਾਬਦੇ, ਕਿਸੀ ਕੀ ਨ ਮਾਨਤਾ ਹੈ।
ਆਧਾ ਹੀ ਨਹਲਾਤੀ ਹੈ ਆਧਾ ਹੀ ਖਿਲਾਤੀ ਹੈ
ਟਿਫਿਨ ਭੀ ਰੋਜ—ਰੋਜ ਆਧਾ ਹੀ ਬਨਾਤੀ ਹੈ।
ਯੂਨਿਫਾਰਮ ਪਹਨਾ ਕੇ ਸਕੂਲ ਕੈਬ ਮੌਜੂਦ ਕਿਵਾਂ ਹੈ
ਛੁਫ਼ੀ ਕੇ ਬਾਦ ਕੈਬ ਸੇ ਆਧਾ ਹੀ ਘਰ ਲਾਤੀ ਹੈ।
ਨੀਦ ਜਬ ਆਤੀ ਹੈ ਤੋ ਆਧਾ ਹੀ ਸੁਲਾਤੀ ਹੈ
ਜੈਸੀ ਭੀ ਉਸਕੇ ਆਤੀ ਹੈ ਲੋਰੀ ਸੁਨਾਤੀ ਹੈ।
ਉਸੇ ਸੁਲਾਨੇ ਮੌਜੂਦ ਅਕਸਰ ਵੋ ਭੀ ਸੋ ਜਾਤੀ ਹੈ
ਕਿਭੀ ਜਬ ਮਚਲਤਾ ਹੈ ਤੋ ਟੀਵੀ ਦਿਖਾਤੀ ਹੈ।
ਜੋ ਟੀਚਰ ਮੈਮ ਬਤਾਤੀ ਹੈ ਵਹੀ ਉਸੇ ਵੋ ਮਾਨਤਾ ਹੈ
ਦੇਸੀ ਖਾਨਾ ਛੋਡਕਰ ਪੀਜਾ ਬੰਗਰ ਖਾਤਾ ਹੈ।

ਵੀਕੇਨਡ ਪਰ ਮੌਲ ਮੌਜੂਦ ਪਿਕਨਿਕ ਮਨਾਤਾ ਹੈ
ਸਾਂਡੇ ਕੀ ਛੁਫ਼ੀ ਮੌਮ—ਡੈਡ ਕੇ ਸੱਗ ਬਿਤਾਤਾ ਹੈ।
ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਰੁਕਤਾ ਹੈ ਤੇਜੀ ਸੇ ਗੁਜਰ ਜਾਤਾ ਹੈ
ਵਹ ਸਕੂਲ ਸੇ ਨਿਕਲ ਕੇ, ਕਾਲੇਜ ਮੌਜੂਦ ਆਤਾ ਹੈ।
ਭਲਾ ਕਾਨੰਚੇਨਟ ਮੌਜੂਦ ਪਢਨੇ ਪਰ ਇੰਡੀਆ ਕਹਾਂ ਭਾਤਾ ਹੈ।
ਆਗੇ ਪਫਾਈ ਕਰਨੇ ਵਹ ਵਿਦੇਸ਼ ਚਲਾ ਜਾਤਾ ਹੈ।
ਵਹੋਂ ਨਾਥੇ ਦੋਸਤ ਬਨਨੇ, ਵੋ ਉਨਮੈ ਰਮ ਜਾਤਾ ਹੈ
ਮਾਂ—ਬਾਪ ਕੇ ਪੈਸ਼ਾਂ ਸੇ ਹੀ ਖਰਚਾ ਚਲਾਤਾ ਹੈ।
ਧੀਰੇ—ਧੀਰੇ ਵਹੀਂ ਕੀ ਸੰਸਕ੃ਤਿ ਮੌਜੂਦ ਰੰਗ ਜਾਤਾ ਹੈ
ਮੌਮ—ਡੈਡ ਸੇ ਰਿਸ਼ਤਾ ਸਿਰਫ, ਪੈਸ਼ਾਂ ਕਾ ਰਹ ਜਾਤਾ ਹੈ।
ਕੁਛ ਦਿਨ ਮੌਜੂਦ ਉਸੇ ਕਾਮ ਵਹੀਂ ਮਿਲ ਜਾਤਾ ਹੈ
ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਸ਼ੀਘਰ ਢੂਢ ਵੋ ਵਹੀਂ ਬਸ ਜਾਤਾ ਹੈ।
ਮਾਂ—ਬਾਪ ਨੇ ਜੋ ਦੇਖਾ ਖ਼ਾਬ ਵੋ ਟੂਟ ਜਾਤਾ ਹੈ
ਬੇਟੇ ਕੇ ਦਿਮਾਗ ਮੌਜੂਦ ਸਿਰਫ ਕੈਰਿਯਰ ਰਹ ਜਾਤਾ ਹੈ।
ਬੁਢਾਪੇ ਮੌਜੂਦ ਅਭ ਅਕੇਲੇ ਰਹ ਜਾਤੇ ਹਨ
ਜਿਨਕੀ ਅਨਦੇਖੀ ਕੀ ਉਨਸੇ ਆੱਖੋਂ ਚੁਗਾਤੇ ਹਨ।
ਕਿਧੋਂ ਇਤਨਾ ਕਮਾਯਾ ਯੇ ਸੋਚ ਕੇ ਪਛਤਾਤੇ ਹਨ
ਘੁਟ—ਘੁਟ ਕਰ ਜੀਤੇ ਹਨ ਖੁਦ ਸੇ ਭੀ ਸ਼ਰਮਾਤੇ ਹਨ।
ਹਾਥ ਪੈਰ ਢੀਲੇ ਹੋ ਜਾਤੇ, ਚਲਨੇ ਮੌਜੂਦ ਦੁਖ ਪਾਤੇ ਹਨ
ਦਾਢ—ਦਾਢ ਗਿਰ ਜਾਤੇ, ਮੋਟੇ ਚੱਥੇ ਲਗ ਜਾਤੇ ਹਨ।
ਕਮਰ ਭੀ ਝੁਕ ਜਾਤੀ, ਕਾਨ ਨਹੀਂ ਸੁਣ ਪਾਤੇ ਹਨ
ਵੂਦਾਸ਼ਮ ਮੌਜੂਦ ਦਾਖਿਲ ਹੋ, ਜਿੰਦਾ ਹੀ ਮਰ ਜਾਤੇ ਹਨ।
ਅੰਤਰੰਤ ਕੀ ਆਵਾਜ, ਝਕੜੀਂਕੀ ਬੋਲੀ
ਬਚਚੇ ਅਪਨੇ ਲਿਏ ਥੇ ਯਾ ਵਿਦੇਸ਼ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕੇ ਲਿਏ।
ਅਭ ਯਹ ਬੇਟਾ ਹੈ ਏਡਿਲੇਡ ਮੌਜੂਦ, ਤੋ ਬੇਟੀ ਹੈ ਨ੍ਯੂਯਾਰਕ ਮੌਜੂਦ
ਬ੍ਰਾਇਟ ਬਚਚੀਂ ਕੇ ਲਿਏ, ਹੁਆ ਖੁਦ ਕਾ ਬੁਢਾਪਾ ਡਾਕ।
ਬੇਟਾ ਡਾਲਰ ਮੌਜੂਦ, ਬਾਂਧਾ, ਸਾਤ ਸਮਨਦਰ ਪਾਰ
ਚਿਤਾ ਜਲਾਨੇ ਬਾਪ ਕੀ, ਗਏ ਸਿਰਫ ਪੜ੍ਹੇਸੀ ਚਾਰ।
ਅੱਨਲਾਈਨ ਪਰ ਹੋ ਗਏ, ਸਾਰੇ ਲਾਡ ਦੁਲਾਰ
ਛੋਟੀ ਦੁਨਿਧੀਂ ਹੋ ਗਈ, ਸਾਬ ਰਿਸ਼ਤੇ ਹੈਂ ਬੀਮਾਰ।
ਬੂਢਾ—ਬੂਢੀ ਆੱਖੋਂ ਮੌਜੂਦ, ਭਰਤੇ ਖਾਰਾ ਨੀਰ
ਹਰਿਦਾਰ ਕੇ ਘਾਟ ਕੀ, ਦੇਖਤੇ ਸਿਡਨੀ ਮੌਜੂਦ ਤਕਦੀਰ।
ਓ ਤੇਰੇ ਡਾਲਰ ਸੇ ਭਲਾ, ਮੇਰਾ ਇੱਕ ਕਲਦਾਰ
ਰੁਖੀ—ਸੂਖੀ ਮੌਜੂਦ ਭੀ ਸੂਖੀ, ਯੇ ਅਪਨਾ ਘਰ ਸੰਸਾਰ।

—ਅੰਚਲ ਕਾਰਾਲਿਯ ਗੱਧੀ ਨਗਰ

ਸ਼ੇਚਾ ਹਰਥ

ਨਦੀ

ਧੇਰੇ ਪਹਾੜਾਂ ਕੋ ਸਾਥੇ ਮੌਜੂਦ ਚਲਤੀ ਨਦੀ
 ਪਿਤਾ ਕੀ ਗੋਦ ਮੌਜੂਦ ਮਚਲਤੀ ਨਦੀ
 ਸਾਫ—ਅਲਹੜ—ਉਫਨਤੀ ਹੁੰਈ—ਗ੍ਰੌਜ਼ਟੀ
 ਅਪਨੀ ਹੀ ਧੁਨ ਮੌਜੂਦ ਰਸਤੋਂ ਮੈਂ ਢਲਤੀ ਨਦੀ
 ਛੋਡ ਕਰ ਜਬ ਪਹਾੜਾਂ ਕੋ ਆਗੇ ਬਣੀ
 ਜੈਸੇ ਬਿਟਿਆ ਕਦਮ ਅਪਨੇ ਪਹਲੇ ਚਲੀ
 ਰਸਤੋਂ ਪਰ ਨਾਹੀ, ਸਾਂਗੀ—ਸਾਥੀ ਮਿਲੇ
 ਫੂਲ ਬਨਨੇ ਲਗੀ, ਜੋ ਥੀ ਨਹੀਂ ਕਲੀ
 ਦੇਖ ਕਰ ਚਾਲ ਬੇਟੀ ਕੀ ਸੁਕਤਾ ਥਾ
 ਪਰ ਵੋ ਪਰਤ ਥਾ, ਸਾਂਗ ਬਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਥਾ
 ਜਬ ਮਿਲੀ ਵੋ ਨਦੀ ਏਕ ਸੈਦਾਨ ਸੇ
 ਉਸਕੇ ਜੀਵਨ ਸੇ ਗਹਰਾਈ ਆਨੇ ਲਗੀ
 ਨਹੋਂ ਫੂਟੀ, ਕਈ ਖੋਤ ਸਿੱਚਿਤ ਹੁਏ
 ਖੁਸ਼ਿਆਂ ਜੀਵਨ ਮੌਜੂਦ ਵਿਸ਼ਤਾਰ ਪਾਨੇ ਲਗੀ
 ਫਿਰ ਨਾਥ ਦੌਰ ਆਯਾ ਅਚਾਨਕ ਸੇ ਧੁੱਧੀ
 ਬਾਂਧਨੇ ਕੀ ਉਸੇ ਕੋਣਿਖੋਂ ਭੀ ਹੁੰਈ
 ਉਸਕੇ ਸਮਾਨ ਮੌਜੂਦ ਭੀ ਕਰਮੀ ਕੀ ਗੇਈ
 ਪਾਪ ਧੋਨੇ ਕੀ ਫਿਰ ਸਾਜਿਖੀ ਭੀ ਹੁੰਈ
 ਧਾਰ ਕੀ ਬਾਰਿਸ਼ਾਂ ਮੌਜੂਦ ਕਮੀ ਜਬ ਹੁੰਈ
 ਸੂਖਨੇ ਵੋ ਲਗੀ, ਆਕਾਰ ਘਟਨੇ ਲਗਾ

ਏਕ ਦਿਨ ਫਿਰ ਹੁਆ ਧੁੱਧੀ ਬਹੁਤ ਹੋ ਗਿਆ
 ਸਹਨ—ਸ਼ਕਿ ਕਾ ਗੁਲਕ ਕਹੀਂ ਖੋ ਗਿਆ
 ਬਾਡ ਆਈ ਭਯਕਰ, ਥੀ ਮਨ ਮੌਜੂਦ ਦਬੀ
 ਤੋਡ ਕੇ ਸਾਰੇ ਬੰਧਨ ਵੋ ਖੁਲ ਕੇ ਬਹੀ
 ਏਕ ਨਈ ਆਸ ਸੇ, ਪੂਰੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੇ
 ਬਢ ਚਲੀ ਆਗੇ, ਨਦੀ ਅਥ ਬਣੀ ਹੋ ਗਿਆ
 ਕਿਤਨੇ ਮੌਸਮ ਦਿਖੇ, ਕਿਤਨੇ ਅਨੁਭਵ ਮਿਲੇ
 ਕਿਤਨਾ ਲਾਂਬਾ ਸਫਰ ਉਸਨੇ ਤਧ ਲਿਆ
 ਜਾ ਕੇ ਵੋ ਮਿਲ ਗਿਆ ਅਪਨੇ ਸਾਗਰ ਸੇ ਧੁੱਧੀ

ਰੂਪ ਸਾਗਰ ਕਾ ਸਰਿਤਾ ਨੇ ਅਥ ਧਰ ਲਿਆ
 ਧਾਰ ਫਿਰ ਭੀ ਪਹਾੜਾਂ ਕੀ ਆਤੀ ਰਹੀ
 ਭਾਪ ਬਨਕੇ ਵੋ ਤੁਡ—ਤੁਡ ਕੇ ਜਾਤੀ ਰਹੀ
 ਖੋਤ—ਸੈਦਾਨ—ਯਾਗਲ—ਨਹੋਂ—ਪਹਾੜ
 ਧਾਰ ਕੀ ਬੁੰਦੇ ਸਾਬ ਪਰ ਬਰਸਾਤੀ ਰਹੀ
 ਵੋ ਨਦੀ ਲੌਟ ਕਰ ਫਿਰ—ਫਿਰ ਆਤੀ ਰਹੀ
 ਵੋ ਨਦੀ ਲੌਟ ਕਰ ਫਿਰ—ਫਿਰ ਆਤੀ ਰਹੀ।

— ਸ਼ਾਖਾ ਮਧੂਰ ਵਿਹਾਰ

ਦਿਲੀਪ ਲਖੇਰਾ

ਵਕਤ ਕਾ ਹਰ ਏਕ ਲਮਹਾ

ਵਕਤ ਕਾ ਹਰ ਏਕ ਲਮਹਾ,
 ਹਰ ਦਿਨ ਕੁਛ ਅਲਗ ਕੁਛ ਨਿਆ ਆਏਗਾ,
 ਹਰ ਪਲ ਜੋ ਬੀਤ ਜਾਤਾ ਹੈ,
 ਸਾਥ ਬਹੁਤ ਧਾਰੇਂ ਛੋਡ ਜਾਤਾ ਹੈ
 ਤਨ ਸਭੀ ਧਾਰੇਂ ਕੇ ਸਾਥ ਹਮੇਂ ਰਹਨਾ ਹੈ,
 ਧੇ ਭੀ ਹਮੇਂ ਬੀਤਾ ਹੁਆ ਸਮਧ ਸੀਖਾਏਗਾ,
 ਕੋਈ ਹਮਾਰਾ ਗੁਰੂ ਬਨ ਕੇ ਸੀਖਾਏਗਾ,
 ਕੋਈ ਹਮਾਰਾ ਮਿਤ੍ਰ ਬਨਤਾ ਹੈ,
 ਕੋਈ ਹਮਾਰਾ ਗੁਰੂ ਬਨ ਕੇ ਸੀਖਾਏਗਾ
 ਕਿਸੀ ਸੇ ਹਮ ਰਿਸ਼ਤਾ ਬਨਾਤੇ ਹੈਂ,
 ਔਰ ਕੋਈ ਰਿਸ਼ਤਾ ਖੁਦ ਬਨ ਜਾਤਾ ਹੈ
 ਕੋਈ ਹਮੇਸ਼ਾ ਧਾਰ ਰਹ ਜਾਤਾ ਹੈ
 ਕਿਸੀ ਕੋ ਵਕਤ ਧਾਰ ਦਿਲਾਤਾ ਹੈ,

ਹਰ ਲਮਹਾ ਵਕਤ ਧੁੱਧੀ ਬੀਤ ਜਾਏਗਾ,
 ਜੋ ਆਜ ਹਮਸੇ ਬਿਛੁਡ ਰਹਾ ਹੈ ਧਾਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਆਏਗਾ,
 ਧੇ ਤੋ ਨਿਧਤਿ ਹੈ ਮਿਲਨਾ ਔਰ ਮਿਲ ਕੇ ਬਿਛੁਨਾ
 ਜੋ ਮਿਲਤਾ ਹੈ ਵੋ ਮਨ ਮੌਜੂਦ ਬਸ ਜਾਤਾ ਹੈ,
 ਫਿਰ ਮਿਲੇਂਗੇ ਧੀ ਆਸ ਦਿਲਾਤਾ ਹੈ,
 ਧੇ ਦੁਨਿਆ ਛੋਟੀ ਹੈ ਔਰ ਗੋਲ,
 ਜੋ ਧਹਾਂ ਹੈ ਵੋ ਮਿਲ ਜਾਏਗਾ
 ਆਪ ਮਿਲਨੇ ਕੀ ਇਚਾ ਰਖੋ
 ਦਿਲੀਪ ਆਪਸੇ ਮਿਲਨੇ ਆਏਗਾ।

ਅੰਚਲ ਕਾਰਾਈਲਾਈ ਭੋਪਾਲ

ਨਾਗਮਣਿ

ਬੈਂਕਿੰਗ ਵਿਵਸਾਧ ਵ ਤ੍ਰੀਤੀਂ ਪਕ਼ਾਦ ਉਪਾਦ

਋ਣ ਦੇਨਾ ਔਰ ਵਿਨਿਯੋਗ ਕੇ ਲਿਏ ਸਾਮਾਨਾ ਜਨਤਾ ਦੇ ਰਾਸ਼ਿ ਜਮਾ ਕਰਨਾ ਤਥਾ ਚੇਕਾਂ, ਡਾਫਟਾਂ ਤਥਾ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਂਗਨੇ ਪਰ ਉਸ ਰਾਸ਼ਿ ਕਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨਾ ਬੈਂਕਿੰਗ—ਵਿਵਸਾਧ ਕਹਲਾਤਾ ਹੈ ਔਰ ਇਸ ਵਿਵਸਾਧ ਕੋ ਕਰਨੇ ਵਾਲੀ ਸੰਸਥਾ ਬੈਂਕ ਕਹਲਾਤੀ ਹੈ। ਵਿਵਸਾਧ ਤਥਾ ਲੋਗਾਂ ਕੀ ਨਿਜੀ ਆਵਸ਼ਕਤਾਓਂ ਕੇ ਲਿਏ ਬੈਂਕ ਧਨ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਤਾ ਹੈ। ਏਕ ਹੀ ਬੈਂਕ ਕੇ ਲਿਏ ਵਾਪਾਰ, ਵਾਣਿਜਿ, ਉਦਯੋਗ ਤਥਾ ਕ੃ਧਿ ਕੀ ਸਮੁਚਿਤ ਵਿਤ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਨਾ ਅਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਤੋਂ ਕਠਿਨ ਅਵਸ਼ਯ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਅਤਾਏ ਵਿਸ਼ਿ਷ਟ ਕਾਰੋਂ ਕੇ ਲਿਏ ਅਲਗ—ਅਲਗ ਬੈਂਕ ਸਥਾਪਿਤ ਕਿਏ ਜਾਤੇ ਹੈਂ ਜੈਂਸੇ ਵਾਪਾਰਿਕ ਬੈਂਕ, ਕ੃ਧਿ ਬੈਂਕ, ਐਂਡੋਗਿਕ ਬੈਂਕ, ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਵਿਨਿਮਾਵ ਬੈਂਕ ਤਥਾ ਬਚਤ ਬੈਂਕ। ਇਨ ਸਥਾਨਕ ਕੇ ਬੈਂਕਾਂ ਕੋ ਨਿਯਮਪੂਰਵਕ ਚਲਾਨੇ ਤਥਾ ਉਨਮੋਂ ਪਾਰਸਪਰਿਕ ਤਾਲਮੇਲ ਬਨਾਏ ਰਖਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਕੇਂਦ੍ਰੀਧ ਬੈਂਕ ਹੋਤਾ ਹੈ ਜੋ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਦੀ ਬੈਂਕਿੰਗ ਵਿਵਸਥਾ ਕਾ ਸੰਚਾਲਨ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਸਮਯ ਕੇ ਸਾਥ ਕਈ ਅਨ੍ਯ ਵਿਤੀਧ ਗਤਿਵਿਧਿਆਂ ਜੁਡ਼ ਗਈ। ਉਦਾਹਰਣ ਕੇ ਲਿਏ ਬੈਂਕ ਵਿਤੀਧ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਮੈਂ ਮਹਤਵਪੂਰਣ ਖਿਲਾਡੀ ਹੈ ਔਰ ਨਿਵੇਸ਼ ਫਡ ਜੈਂਸੇ ਵਿਤੀਧ ਸੇਵਾਓਂ ਕੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹੈਂ। ਕੁਛ ਦੇਸ਼ਾਂ (ਜੈਂਸੇ ਜ਼ਰਮੀਨੀ) ਮੈਂ ਬੈਂਕ ਐਂਡੋਗਿਕ ਨਿਗਮਾਂ ਕੇ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕ ਮਾਲਿਕ ਹੈਂ ਜਿਥਕਿ ਅਨ੍ਯ ਦੇਸ਼ਾਂ (ਜੈਂਸੇ ਸਨ੍ਹੁਕਤ ਰਾਜਿ ਅਮੇਰਿਕਾ) ਮੈਂ ਬੈਂਕ ਗੈਰ—ਵਿਤੀਧ ਕੱਪਨਿਆਂ ਸ਼ਵਾਮਿਤਵ ਸੇ ਨਿ਷ਿਦਧ ਰਹੇ ਹੈਂ। ਜਾਪਾਨ ਮੈਂ ਬੈਂਕ ਕੋ ਆਮਤੌਰ ਪਰ ਪਾਰ ਸ਼ੇਯਰ ਹੋਲਿੰਗ ਇਕਾਈ (ਯਾਇਬਤਸ੍ਕੂ) ਕੇ ਰੂਪ ਮੈਂ ਪਹਚਾਨਾ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਫਾਂਸ ਮੈਂ ਅਧਿਕਾਂਥ ਬੈਂਕ ਅਪਨੇ ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਕੋ ਬੀਮਾ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਤੇ ਹੈਂ। ਆਜ ਖੁਲ੍ਹੀ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਕੇ ਯੁਗ ਮੈਂ ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਬੈਂਕਾਂ ਕੇ ਸਾਥ ਹੀ ਪ੍ਰਾਇਵੇਟ ਬੈਂਕਾਂ ਕਾ ਵਿਸ਼ਤਾਰ ਹੋ ਰਹਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਤੇਕ ਬੈਂਕਿੰਗ ਸੰਸਥਾਨ ਦੂਸਰੇ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਕੇ ਸਾਥ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਧਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਏਥੇ ਮੈਂ ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਕੋ ਅਪਨੀ ਓਰ ਆਕਾਰਿਤ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਵਿਜ਼ਾਨਾਂ ਕਾ ਸਹਾਰਾ ਲਿਆ ਜਾ ਰਹਾ ਹੈ। ਸਾਮਾਨਾ ਜਨਤਾ ਕੀ ਬੈਂਕਿੰਗ ਵਿਵਸਾਧ ਕਾ ਆਸ਼ਾਧ ਏਸੀ ਸੇਵਾਓਂ ਸੇ ਹੋਤਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੀ ਬੈਂਕ / ਵਿਤੀਧ ਸੰਸਥਾਨ ਦੀਆਂ ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਏਂ ਸੇਵਾਓਂ ਕੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਕੇ ਆਧਾਰ ਪਰ ਮੁਹੈਧਾ ਕਰਾਈ ਜਾਤੀ ਹੈ।

ਬੈਂਕਿੰਗ ਵਿਵਸਾਧ ਔਰ ਸੇਵਾਓਂ ਕੋ ਚਾਰ ਵਾਗੋਂ ਮੈਂ ਬੱਟਾ ਜਾ ਸਕਤਾ ਹੈ :

1) ਜਨਤਾ ਦੀ ਰਾਸ਼ਿ ਲੇਕਰ ਜਮਾ ਕਰਨਾ,

- 2) ਜਨਤਾ ਦੀ ਋ਣ ਤਥਾ ਅਗਿਮ ਧਨ ਦੇਨਾ,
- 3) ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਦੀ ਲਿਏ ਏਜੰਟ ਬਨਕਰ ਕਾਮ ਕਰਨਾ,
- 4) ਵਿਵਿਧ ਸੇਵਾਏ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ।

ਬੈਂਕ ਅਪਨੇ ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਦੀ ਲਿਏ ਏਜੰਸੀ ਦੀ ਕਾਮ ਭੀ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਬੈਂਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਨੇ ਵਾਲੀ ਏਜੰਸੀ ਸੰਬੰਧੀ ਕਿਧਾਇਏ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈਂ : ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਦੀ ਲਿਏ ਬਿਲਾਂ, ਚੇਕਾਂ ਤਥਾ ਪ੍ਰਣਪਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਰਾਸ਼ਿ ਵਸੂਲ ਤਥਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਓਰ ਸੇ ਚੁਕਾਏ ਜਾਨੇ ਵਾਲੇ ਬਿਲਾਂ, ਚੇਕਾਂ ਦੀ ਤਥਾ ਪ੍ਰਣਪਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨਾ, ਕਿਸੀ ਵਿਕਿ ਅਥਵਾ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਨਿਧਿਮਿਤ ਰੂਪ ਦੇ ਏਕ ਨਿਸ਼ਿਚਤ ਰਾਸ਼ਿ ਭੁਗਤਾਨ, ਬੀਮਾ ਕੱਪਨਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਬਾਹਿ (ਬੀਮਾ ਦੀ ਕਿਸ਼ਤ) ਦੀ ਰਾਸ਼ਿ ਚੁਕਾਨਾ, ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਦੀ ਓਰ ਸੇ ਆਧਕਰ ਚੁਕਾਨਾ ਤਥਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਓਰ ਸੇ ਮਾਲਗੁਜਾਰੀ ਚੁਕਾਨੇ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਨਾ, ਕੱਪਨੀ ਦੀ ਅੰਦੋਂ ਪਰ ਲਾਭਾਂਸ ਤਥਾ ਋ਣਪਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਬਾਅਦ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ ਔਰ ਸਰਕਾਰੀ ਸਿਕਿਊਰਿਟੀਂ ਦੀ ਕ੍ਰਾਨੀ—ਕ੍ਰਿਕ੍ਰਾਨੀ ਕਰਨਾ ਤਥਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਔਰ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧਿ ਦੀ ਵੈਖਿਤ ਦੀ ਕਾਮ ਕਰਨਾ। ਬੈਂਕ ਜਮਾ ਦੀ ਲਿਏ ਗਏ ਬਾਅਦ ਲੋਨ ਦੀ ਲਿਏ ਗਏ ਬਾਅਦ ਅੰਤਰ ਦੀ ਲਾਭ ਉਧਾਰ ਦੇਨੇ ਦੀ ਗਤਿਵਿਧਿਆਂ ਦੀ ਚਕ੍ਰਿਧ ਹੋ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਕਿਤਨਾ ਲੋਨ ਦੇਨਾ ਹੈ ਯਹ ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਦੀ ਤਾਕਤ ਔਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦੀ ਨਿਰਮਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ ਹਾਲ ਦੀ ਦਿਨਾਂ ਮੈਂ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਨੇ ਏਕ ਅਧਿਕ ਆਧਾਰ ਦੀ ਲਾਗਤ ਵਾਲੀ ਋ਣ ਦੀ ਮਾਂਗ ਕੀ ਹੈ ਔਰ ਇਸ ਦੀ ਲਿਏ ਬੈਂਕ ਨੇ ਤ੍ਰੀਤੀਂ ਪਕ਼ਾਦ ਉਪਾਦ ਬੇਚਨੇ ਪਰ ਅਧਿਕ ਜੋਰ ਦਿਯਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਥਮਿਕ ਰੂਪ ਦੇ ਋ਣ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਬਾਅਦ, ਋ਣ ਦੀ ਲਾਗਤ ਵਾਲਾ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਭਾਵ, ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਬੈਂਕਿੰਗ, ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸੁਦ੍ਰਾ ਵਿਨਿਮਾਵ, ਬੀਮਾ, ਨਿਵੇਸ਼, ਤਾਰ ਸਥਾਨਾਨਤਰ ਦੀ ਸ਼ੁਲਕ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਆਧਾਰ ਦੀ ਬੈਂਕ ਦੀ ਥੋਕ ਆਧਾਰ ਹੋਤਾ ਹੈ।

ਬੈਂਕਿੰਗ, ਨਿਵੇਸ਼ ਔਰ ਬੀਮਾ ਕਾਰ੍ਯ ਪਾਰਿਸ਼ਕ ਬੈਂਕ ਕੋ ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਕੀ ਬਢਤੀ “ਵਨ—ਸਟੋਪ ਸ਼ੱਖਿੰਗ” ਕੀ ਵਜਹ ਸੇ ਤ੃ਤੀਧ ਪਥ ਉਤਪਾਦ ਬੇਚਨੇ ਲਗੇ ਹਨ ਜਿਸਦੇ ਨ ਕੇਵਲ ਬੈਂਕ ਕੀ ਲਾਭਪ੍ਰਦਤਾ ਮੇਂ ਬਢੋਤਾਰੀ ਹੋਗੀ ਬਲਿਕ ਬੈਂਕਾਂ ਨੇ ਜੋਖਿਮ ਆਧਾਰਿਤ ਸੂਲਿ ਨਿਰਧਾਰਣ ਕੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਾ ਵਿਸ਼ਾਰ ਕਿਯਾ ਹੈ।

ਵਰਤਮਾਨ ਅਨੁਦੇਸ਼ਾਂ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਬੈਂਕਾਂ ਕੋ ਗੈਰ ਜੋਖਿਮ ਸਹਭਾਸਿਤਾ ਕੇ ਆਧਾਰ ਪਰ ਅਨ੍ਯ ਇਕਾਇਆਂ ਕੇ ਏਜੰਟ ਕੇ ਰੂਪ ਮੇਂ ਬੀਮਾ ਔਰ ਸ਼੍ਯੁਚੂਅਲ ਫਾਂਡ ਕੀ ਮਾਰਕੇਟਿੰਗ ਕਰਨੇ ਕੀ ਅਨੁਮਤਿ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਐਸਾ ਦੇਖਾ ਜਾਤਾ ਹੈ ਕਿ ਬੈਂਕਾਂ ਨੇ ਬੀਮਾ ਔਰ ਸ਼੍ਯੁਚੂਅਲ ਫਾਂਡ ਕੀ ਮਾਰਕੇਟਿੰਗ ਵਾਲਾਂ ਕੀ ਡਾਕਾਇਆਂ ਕੋ ਸ਼ਾਖਾ ਕੇ ਅਨ੍ਯ ਕਾਰ੍ਯ ਸੇ ਅਲਗ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਖਾ ਹੈ ਔਰ ਬੈਂਕ ਕਰਮਚਾਰਿਆਂ ਕੋ ਤੀਸਰੇ ਪਥ ਜਾਂਦੇ ਬੀਮਾ, ਸ਼੍ਯੁਚੂਅਲ ਫਾਂਡ ਯਾ ਅਨ੍ਯ ਕਾਪਨਿਆਂ ਕੇ ਉਤਪਾਦ ਬੇਚਨੇ ਕੇ ਕਾਰਣ ਗਲਤ/ਅਨੁਚਿਤ ਬਿਕ੍ਰੀ (ਮਿਸ—ਸੇਲਿੰਗ) ਵ ਸਟਾਫ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਸੰਚਨਾ ਮੇਂ ਗੱਡੱਬੱਡੀ ਮਿਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸਲਿਏ, ਬੈਂਕਾਂ ਕੋ ਯਹ ਕਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ:

- ◆ ਬੈਂਕ ਸ਼ਾਖਾਓਂ ਮੇਂ ਅਨੁਮੋਦਨ/ਲੇਨਦੇਨ ਪ੍ਰਕਿਧਾ ਸੇ ਮਾਰਕੇਟਿੰਗ ਕੇ ਕਾਰ੍ਯ ਕੋ ਅਲਗ ਰਖਾ ਜਾਏ।
- ◆ ਬੈਂਕ ਕੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਬੀਮਾ ਕਾਪਨਿਆਂ, ਸ਼੍ਯੁਚੂਅਲ ਫਾਂਡ ਔਰ ਤ੃ਤੀਧ ਪਥ (ਥਰਡ ਪਾਰਟੀ) ਕੇ ਉਤਪਾਦ ਦੇਨੇ ਵਾਲੀ ਅਨ੍ਯ ਇਕਾਇਆਂ ਸੇ ਸੀਧੇ—ਸੀਧੇ ਨਕਦ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਨਹੀਂ ਲੇ ਔਰ
- ◆ ਯਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰੋਂ ਕਿ ਬੈਂਕ ਸ਼੍ਵਯ ਕੇ ਯਾ ਤੀਸਰੇ ਪਥ ਕੇ ਵਿਤੀਧ ਉਤਪਾਦਾਂ ਕੀ ਮਾਰਕੇਟਿੰਗ ਔਰ ਵਿਤਰਣ ਮੇਂ ਗਲਤ ਯਾ ਅਨੁਚਿਤ ਬਿਕ੍ਰੀ ਨ ਹੋਂ ਯਾ ਹਿਤਾਂ ਕੇ ਟਕਰਾਵ ਨ ਹੋਂ।

ਏਜੰਟ ਕੇ ਰੂਪ ਮੇਂ ਤ੃ਤੀਧ ਪਥ ਕੇ ਵਿਤੀਧ ਉਤਪਾਦਾਂ ਕੀ ਮਾਰਕੇਟਿੰਗ ਔਰ ਵਿਤਰਣ ਕਰਤੇ ਸਮਾਂ ਬੈਂਕ ਗ੍ਰਾਹਕ ਕੇ ਸੰਬੰਧ ਮੇਂ ਕੇਵਾਈਸੀ/ਏਏਐਲ/ਸੀਏਫਟੀ ਦਿਸ਼ਾਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਮੁਚਿਤ ਸਾਵਧਾਨੀ ਕਾ ਪਾਲਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਏ। ਕੁਛ ਬੈਂਕ, ਐਸੇ ਮਾਮਲਾਂ ਮੇਂ, ਜਹਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ, ਨਕਦ ਲੇਨਦੇਨ ਰਿਪੋਰਟ (ਸੀਟੀਆਰਏਸ) ਯਾ ਸਾਂਦਿਗ ਲੇਨਦੇਨ ਰਿਪੋਰਟ (ਏਸਟੀਆਰਏਸ) ਭੀ ਫਾਈਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਏ। ਕੇਵਾਈਸੀ/ਏਏਐਲ/ਸੀਏਫਟੀ ਕੇ ਨਿਧਮ ਉਤਪਾਦਾਂ ਕੇ ਤ੃ਤੀਧ ਪਥ (ਥਰਡ ਪਾਰਟੀ) ਵਿਕ੍ਰੇਤਾ ਪਰ ਭੀ ਲਾਗੂ ਹੋਤੇ ਹੋਣੇ ਪਰ

ਜਥੁਨ ਕਮੀ ਭੀ ਏਜੰਟ ਕੇ ਰੂਪ ਮੇਂ ਥਰਡ ਪਾਰਟੀ ਉਤਪਾਦ ਕੀ ਬਿਕ੍ਰੀ ਕੀ ਜਾਤੀ ਹੈ ਤੋ ਅਤ੍ਯਾਂ ਸਤਰਕਤਾ ਸੇ ਵਰਤਮਾਨ ਕੇਵਾਈਸੀ/ਏਏਐਲ/ਸੀਏਫਟੀ ਦਿਸ਼ਾਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਕੇ ਤਹਤ ਗ੍ਰਾਹਕ ਕੇ ਬਾਰੇ ਮੇਂ ਅਪੇਕ਼ਿਤ ਸਮੁਚਿਤ ਸਾਵਧਾਨੀ ਕਾ ਪਾਲਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਏ। ਕੇਵਾਈਸੀ/ਏਏਐਲ/ਸੀਏਫਟੀ ਦਿਸ਼ਾਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਮੇਂ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਅਵਧਿ ਵ ਤਰੀਕੇ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਥਰਡ ਪਾਰਟੀ ਉਤਪਾਦ ਕੀ ਬਿਕ੍ਰੀ ਔਰ ਸੰਬੰਧਿਤ ਅਭਿਲੇਖਾਂ ਕਾ ਬਾਹਰ ਰਖਾ ਜਾਨਾ ਚਾਹਿਏ।

ਬੈਂਕ ਕੇ ਪਰਿਸ਼ੰਪਤਿ ਵਿਭਾਗਾਂ ਕੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਭੀ ਆਜ ਕੇ ਆਰਥਿਕ ਪਰਿਵੇਸ਼ ਮੇਂ ਇਕ ਚੁਨੌਤੀ ਬਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਤ੍ਰਣ ਬੈਂਕ ਕੀ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕ ਪਰਿਸ਼ੰਪਤਿ ਵਰਗ ਹੈ ਔਰ ਜਥੁਨ ਤ੍ਰਣ ਕੀ ਗੁਣਵਤਾ ਪਰ ਸੰਦੇਹ ਹੋ ਜਾਤਾ ਹੈ, ਬੈਂਕ ਕੀ ਨੰਵ ਹਿਲ ਜਾਤੀ ਹੈ। ਬੈਂਕਾਂ ਕੇ ਲਿਏ ਪਰਿਸ਼ੰਪਤਿ ਕੀ ਗੁਣਵਤਾ ਮੇਂ ਗਿਰਾਵਟ ਵਿਤੀਧ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਕੇ ਲਿਏ ਇਕ ਬਡੀ ਸਮਸਥਾ ਬਨ ਗਈ ਹੈ। ਬਦਲਤੇ ਆਰਥਿਕ ਪਰਿਵੇਸ਼ ਕਾ ਬੈਂਕਾਂ ਔਰ ਕਮ ਖਚ ਪਰ ਇਕ ਮਹਤਵਪੂਰਨ ਪ੍ਰਭਾਵ ਰਹਾ ਹੈ ਕਿਵੋਂਕਿ ਵੇ ਅਪਨੇ ਉਚਵ ਬਾਜ ਦਰ ਸੇ ਤ੍ਰਣ ਕਮ ਹੋਨੇ ਸੇ ਉਤਪਨਨ ਲਾਭਪ੍ਰਦਤਾ ਮੇਂ ਕਸੀ ਕਾ ਸਾਮਨਾ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਤੇ ਹੈਂ, ਜੈਸਾ ਕੀ ਹਮੇਂ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਮਾ ਰਾਸ਼ਿਧਾਂ ਕੇ ਲਿਏ ਪ੍ਰਤਿਯੋਗਿਤਾ ਕੀ ਦਰ ਔਰ ਆਮ ਬਾਜਾਰ ਮੇਂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਬੈਂਕਾਂ ਕੇ ਲਿਏ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਰੂਪ ਸੇ ਬਾਜਾਰ ਕੇ ਸਾਥ ਅਪਨੇ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਕੀ ਰਣਨੀਤਿ ਤਥ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਇਕ ਚੁਨੌਤੀ ਰਹਾ ਹੈ। ਬਢਤੀ ਬਾਜ ਦਰ ਸੇ ਵਿਤੀਧ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਕੋ ਲਾਭਪ੍ਰਦਤਾ ਬਢਾਨੇ ਮੇਂ ਸਦਦ ਮਿਲਤੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਉਪਭੋਕਤਾਵਾਂ ਔਰ ਵਾਪਾਰਾਂ ਪਰ ਬਾਦ ਮੇਂ ਹੋਤਾ ਹੈ ਜੋ ਬੈਂਕਾਂ ਕੇ ਲਿਏ ਚੁਨੌਤੀ ਹੋਤੀ ਹੈ।

ਬੈਂਕਿੰਗ ਉਦਯੋਗ ਕੀ ਬਢਤੀ ਲਾਭ ਕੇ ਲਿਏ ਸੁਖਾ ਬਾਧਾ ਬਢਤਾ ਨਿਯਾਮਕ ਬੋਡੀ, ਸਰਕਾਰੀ ਨਾਲ ਨਿਯਾਮਕ ਔਰ ਗੈਰ ਪਾਰਿਸ਼ਕ ਵਿਤੀਧ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਕੀ ਬਢਤੀ ਪ੍ਰਤਿਯੋਗਿਤਾ ਹੈ। ਬੈਂਕ ਸ਼ੇਯਰਧਾਰਕਾਂ ਦੀਆਂ ਚਲ ਰਹੇ ਦਬਾਵ ਕਾ ਸਾਮਨਾ ਕਰਤੇ ਹੈਂ, ਸਾਰਵਜਨਿਕ ਔਰ ਨਿਜੀ ਦੋਨੋਂ ਆਧਾਰ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਬੈਂਕ ਨਿਯਾਮਕ ਬੈਂਕਾਂ ਪਰ ਵਿਭਿੰਨ ਜੋਖਿਮ ਕੇ ਵਰਗਕਰਣ ਪਰ ਦਬਾਵ ਬਢਤੇ ਹੈਂ ਇਸਲਿਏ ਬੈਂਕਿੰਗ ਭੀ ਇਕ ਅਤ੍ਯਾਂ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਧੀ ਉਦਯੋਗ ਬਨ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਾਰ੍ਯਾਲਯ ਲੇਖਾ ਏਵਾਂ ਲੇਖਾਪਰੀਕਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ

ਰਚਨਾਕਾਰੇ ਦੇ ਨਿਵੇਦਨ

ਰਚਨਾਕਾਰੇ ਦੇ ਨਿਵੇਦਨ ਹੈ ਕਿ ਬੈਂਕ ਕੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਾਰ੍ਯਾਲਯ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀ ਜਾ ਰਹੀ ਤਿਮਾਹੀ ਹਿੰਦੀ ਗ੍ਰੂਹ—ਪਤਿਕਾ “ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅੰਕੁਰ” ਮੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਹੇਠੁ ਲੇਖ ਮੇਜ਼ਤੇ ਸਮਾਂ ਲੇਖ ਕੇ ਅਤ ਮੇਂ ਅਪਨਾ ਨਾਮ, ਸ਼ਾਖਾ/ਕਾਰ੍ਯਾਲਯ ਕੀ ਨਾਮ ਵ ਪਤਾ, ਮੋਬਾਇਲ ਨਂਬਰ ਤਥਾ ਅਪਨਾ ਬੈਂਕ ਖਾਤਾ ਸੰਖਾ ਵ ਆਈਏਫਏਸਸੀ ਕੋਡ ਅਵਸ਼ਿ ਲਿਖੋਂ। ਇਸਕੇ ਸਾਥ ਹੀ ਲੇਖ ਕੇ ਸੰਬੰਧ ਮੇਂ ਮੌਲਿਕਤਾ ਪ੍ਰਮਾਣ—ਪੜ ਔਰ ਅਪਨਾ ਫੋਟੋ ਭੀ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਏ। ਸੇਵਾਨਿਵ੃ਤ ਸਟਾਫ ਸਦਸ਼ ਉਪਰੋਕਤ ਕੇ ਅਤਿਸਿੱਖਿਤ ਅਪਨੇ ਘਰ ਕਾ ਪਤਾ ਤਥਾ ਸਥਾਈ ਖਾਤਾ ਸੰਖਾ (ਪੈਨ ਨਂਬਰ) ਕੀ ਭੀ ਤਲਲੇਖ ਕਰੋ।

—ਸੁਖਾ ਸੰਪਾਦਕ

ਮੂਲ ਤਮਿਲ ਲੇਖ

ਕਾਪ੍ਰੀਟੋ ਎ਨਪਤੁ ਓਰ ਨਲਲ ਨਮਿਕਕਯਿਣ ਓਪ੍ਪਨਤਮ

ਧੀ. ਬਣਸ਼ਖ ਮ

ਕਾਪ੍ਰੀਟਿਲ ਚਿਕਕਲਾਨ ਵਿ਷ਿਯਮ ਉਙਕਲਾਂ ਕਣਣ੍ਹੁਕਕੁਤ ਤੇਰਿਯਾਤ ਅਤਨ ਤਨਸਮ. ਉਙਕਣੁਕਕੁ ਅਤੁ ਕਿਰੇਟਿਕ ਕਾਰਟਾਕਵੋ ਟੇਪਿਟ ਕਾਰਟਾਕਵੋ ਅਲਲਤੁ ਵੀਟਿਕ ਕਟਨਾਕਵੋ ਕਿਟੇਕਕਪਿਭਰਾਤੁ. ਆਨਾਲ ਅਤੁ ਨੀਂਕਲਾਂ ਅਨਿਯਾਮਲੋਧੇ ਮਿਕ ਕੁਹੱਨਤ ਚੇਲਵਿਨਤਤਿਲ. ਕਿਟੇਕਕਕ ਕ੍ਵਾਤਿਧ ਪਨਮਟਨਕਾਕਪ ਪੇਰਕਕ੍ਵਾਤਿਧ ਓਰ ਆਵਣਾਮ. ਕਾਪ੍ਰੀਟੋ ਎ਨਪਤੁ ਚਿਲ ਕੋਲਕਕਲਾਨਿਨ ਅਧਿਪਪਟੇਯਿਲ ਚੇਯਲਪਾਕਿਨਰ ਓਰ ਓਪ੍ਪਨਤਮਾਕੁਮ. ਕਾਪ੍ਰੀਟੋ ਚੇਯਲਪਪਟਟ ਸਾਤਤਿਧਮਾਨ ਕਾਪ੍ਰੀਟਾਗਰਾਕ ਇਨਤਕ ਕੋਲਕਕਲਾਨ ਪੁਰਿਨਤੁ ਕੋਲਾਵੁਮ, ਅਤਨ ਮੂਲਮ ਅਥਿਕਪ ਪਲਣਕਣਾਧੁਮ ਪੇਰ ਉਤਵੁਮ.

ਤਨੀ ਨਪਰ ਕਾਪ੍ਰੀਟਿਲਕੁਪ ਪੇਗਰੁਨਤੁਮ ਚਿਲ ਮੁਕਕਿਧ ਕੋਲਕਕਲਾਨਪ ਪੱਤ੍ਰੀ ਕੌਮੇ ਕਾਣ੍ਹੁਕਲਾਂ

ਮੁਮੁ ਨਮਿਕਕੈ ਏਨਪਤੁ ਕਾਪ੍ਰੀਟੁ ਓਪ੍ਪਨਤਤਤਿਨ ਕੋਲਕਕਲਾਲ ਓਣਰਾਕੁਮ. ਇਤਨ ਪੇਗਰੁਲਾਨਤੁ ਏਲਲਾ ਤਰਾਪਿਨਾਨੁਮ ਕਾਪ੍ਰੀਟੁਕਕਮ, ਕਾਪ੍ਰੀਟਾਲਾਰ ਮੱਤ੍ਰੁਮ ਕਾਪ੍ਰੀਟੋ ਚੇਯਲਪਵਰ ਓਰੁਵਰਕਕੋਗਰਵਰ ਵੇਲਿਪਪਟੇਤਤਨਸਮਯੋਟੁ ਇਗੁਕਕ ਵੇਣਾਉਮ ਏਨਪਤੁਟਨ ਪਾਲਿਕਿਧ ਵੇਲਿਧਿਉਵਤਨਕੁ ਮੁਨਪੁਮ ਪਿਨਪੁਮ ਅਤਨੇਨਪਪਤ੍ਰਿਧ ਵਿਵਰਨਕਲਾਂ ਤੇਣਿਵਾਕ ਇਗੁਕਕ ਵੇਣਾਉਮ. ਏਕਕਾਰਣਤਤਿਨਾਲੁਮ ਓਰੁ ਤਰਾਪਿਨਾਰਿਨ ਤਕਵਲ ਪਰਿਮਾਰ੍ਹਤਤਤ ਤਵਿਰਪਪਤੁ ਏਨਪਤੁ ਮੱਤ੍ਰੇਗਰਾਰੁ ਤਰਾਪਿਨਾਰਿਨ ਨਲਣਕਣੁਕੁ ਏਤਿਰਾਕ ਚੇਯਲਪਾਵਤਨਕਾਨ ਸਾਤਤਿਧਕ ਕ੍ਵਾਤੁਕਲਾਂ ਅਤਿਕਮ. ਨੀਂਕਲਾਂ ਉਟਲ ਨਲਕ ਕਾਪ੍ਰੀਟੇਟੇ ਏਰਕਕੁਮ ਤਰੁਵਾਧਿਲ ਉਙਕਲਾਂ ਉਟਲ ਨਲਮ ਕੁਹੱਤਤ ਅਣੇਨਤਤੁ ਤਕਵਲਕਣਾਧੁਮ ਨੀਂਕਲਾਂ ਪਕਿਰ ਵੇਣਾਉਮ. ਤਨਕਲਾਨੁ ਸਧ ਵਿਵਰਤਤੁਟਨ ਕ੍ਵਾਤਿਧ ਸਾਤਕਮੱਤ ਸਕਾਤਾਰਾਕ ਕੁਹੱਪੁਕਲਾਂ ਕਾਪ੍ਰੀਟੋ ਵਿਤਿਮੁਹੱਰਕਣੁਕੁਪਪਟਟ ਕਟਟਣਾਨਕਲਾਂ ਮੱਤ੍ਰੁਮ ਕਾਪ੍ਰੀਟੁ ਉਰਿਮੈਧਿਨ ਵਿਕਿਤਾਚਾਰਤਤ ਪਾਤਿਪਪਤੋਟੁ ਮੱਤ੍ਰੁਮਲਲਾਮਲ ਅਤਨ ਮੂਲਮ ਕਿਟੇਕਕਪ ਪੇਰੁਕਿਨਰ ਚਿਲ ਸਲੁਕਕਣੁਮ ਨਿਰਾਕਰਿਕਕਪਾਵਤਨਕਾਨ ਵਾਧੁਪਪੁਲਾਨੁ. ਮੇਲੁਮ ਓਰੁ ਕਟਟਤਤਿਲ ਤਨਕਣੁਟੇਧ ਕੋਗਿਕਕੈਕਲਾਂ ਮੁਮੁਮੈਧਾਕ ਨਿਰਾਕਰਿਕਕਪਪਟੁ ਕਾਪ੍ਰੀਟੁ ਓਪ੍ਪਨਤਮੇ ਚੇਲਲਾਨੁ ਏਨਰਾਕੀ ਵਿਉਮ. ਕਾਪ੍ਰੀਟਾਲਾਰਿਨ ਮੁਕਵਰ ਤਨਕਣੁਕੁ ਕਾਪ੍ਰੀਟੁ ਚੰਪਨਤਪਪਟਟ ਵਿਲਕਕਿਨ ਵਿਤਿਮੁਹੱਰਕਣਾਧੁਮ ਅਤਨਕਾਨ ਨਿਪਨਤਨੇਨਕਣਾਧੁਮ ਮੁਮੁਮੈਧਾਕ ਵਿਨਕਕ ਵੇਣਾਉਮ. ਕਾਪ੍ਰੀਟਿਧਿਨ ਓਰੁ ਮੁਕਕਿਧਮਾਨ ਅਮਚਮ ਅਤਨੁਟੇਧ ਇਹੁਪਪਿਟੁਕ ਕੋਲਕਕਯਾਕੁਮ ਅਤਾਵਤੁ ਇਹੁਪਪਿਟੁ ਅਲਲਤੁ ਤਿਨੁਪਪਿਚ ਚੇਲੁਤਤੁਤਲ, ਕਾਪ੍ਰੀਟੁ ਉਰਿਮੈ ਕੋਗਰਲ ਪੋਗਰਵੈ ਉਙਕਲਾਨ ਨਿਤੀ ਇਹੁਪਪੇ ਓਧੀਧ ਅਤਨਾਲ ਪਧਨ ਪੇਰੁਕਿਨੀਰਕਲਾਂ ਏਨਪਤੁ ਅਰਤਤਮਲਲ.

ਮੇਲੁਮ ਆਮੁਨਤੁ ਨੇਗਕਕਿਨਾਲ, ਨੀਂਕਲਾਂ ਉਙਕਣੁਟੇਧ ਆਰੋਕਕਿਧਤਤ ਕਾਪ੍ਰੀਟੁ ਚੇਯਲਵਿਲਲੇ ਮਾਰਾਕ ਇਹੁਨਤ ਆਰੋਕਕਿਧਤਤ ਮੰਤੇਟੇਟੁਪਪਤਨਕਾਨ ਨਿਤਿਚ ਚੇਲਵੈ ਮੱਤ੍ਰੁਮੇ ਕਾਪ੍ਰੀਟੁ ਚੇਯਕਿਨੀਰਕਲਾਂ. ਤੀ ਵਿਪਤਤੁ ਅਲਲਤੁ ਤਿਨੁਟਿਨ ਮੂਲਮ ਇਹੁਨਤ ਚੋਤਤੁ ਅਲਲਤੁ ਪੇਗਰੁਲਾਨ ਮਤਿਪਪਿਨਕੁਤਾਨ ਨੀਂਕਲਾਂ ਕਾਪ੍ਰੀਟੁ ਚੇਯਕਿਨੀਰਕਲਾਂ. ਆਧੁਨ ਕਾਪ੍ਰੀਟੁ ਮਣਿਤ ਉਧਿਰਕੁ

ਨਿਕਰਾਣ ਮਤਿਪਪਲਿਕਕਕਣਤਿਆਕ ਇਗੁਕਕਮੁਦਿਆਤੁ. ਏਨੇਨਾਨਾਲ ਕਾਪ੍ਪੀਉ ਚੇਂਧਿਪਪਾਵਤੁ
ਆਧਿਂ ਅਲਲ ਮਾਨਾਕ ਅਤੁ ਕਾਪ੍ਪੀਉ ਚੇਂਧਿਵਰੁਕਕਾਨ ਏਤੀਰਕਾਲ ਵਨੁਮਾਨਮ.

ਪਿਣੇਕਕੁਮ ਪਿਣੇਣਪਪੁ

ਏਨਤ ਓਰੁ ਕਾਪ੍ਪੀਉਮ ਕਾਪ੍ਪੀਉ ਚੇਂਧਿਵਹਰਕਕਾਨ ਆਰਵਤਤੇ ਅਧਿਪਪਟੇਯਾਕਕ ਕੋਣਟਤਾਕ
ਇਗੁਕਕੁਮ. ਓਰੁ ਪੋਾਰੁਣ ਸਾਰਨਤ ਇਮੁਪਪੁ ਅਲਲਤੁ ਅਤਾਨ ਅਧਿਵ ਕਾਰਣਮਾਕਤਤਾਨ ਨੀਂਕਕਾਨ ਨਿਤ
ਇਮੁਪਪੈ ਚਨਤਿਕਕਿਨੀਰਕਕਾਨ. ਅਤਤਰੁਣਾਤਤਿਲਤਾਨ ਉਙਕਕਾਨ ਕਾਪ੍ਪੀਟ੍ਟੁ ਉਰਿਮੈਯੈ ਨੀਂਕਕਾਨ ਕੋਰ
ਮੁਦਿਧੁਮ. ਉਙਕਣੁਟੇਯ ਉਟਲਨਲਕਕੁਰੈਵਿਨ ਪੋਤੋਾ ਅਲਲਤੁ ਉਙਕਕਾਨ ਚੋਤਤੁਕਕਾਨ,
ਪੋਾਰੁਣਕਕਾਨ ਮੱਨ੍ਹੁਮ ਵਾਕਨਾਨਕਕਾਨ ਆਕਿਯਵਰੁਨਿਨਾਲ ਏਰਪਾਉਮ ਇਮੁਪਪੈ ਈਕੁਕਟਤਤਾਨ
ਕਾਪ੍ਪੀਟ੍ਟੁਤ ਤੋਕੈ ਮਿਕਕ ਉਤਵਿਕਰਮਾਕ ਇਗੁਕਿਨਤੁ. ਕਾਪ੍ਪੀਟ੍ਟੁ ਵਰੈਧਿਵਹਰਕਕਾਨਪਾਤਿ ਉਙਕਕਾਨ
ਕਾਉਮਪਤਤਿਨਾਰਕਕੁਮ ਆਧਿਂ ਕਾਪ੍ਪੀਉ ਚੇਂਧਤੁ ਅਵਰਕਕਾਨ ਮਨੁਤਤਵਤਤਿਨਿੱਕਕੁ ਅਤਤੋਕੈਯੈ
ਪਾਣਪਾਉਤਤਲਾਮ

ਓਰੁ ਨਪਾਰ ਇਹਕਕੁਮ ਤਰੁਵਾਧਿਲ ਅਵਰਤੁ ਇਧਰਕਕੈਯਾਨ ਅਲਲਤੁ ਚਟਪ੍ਟੂਰਵਮਾਨ ਨਿਤਿਕ
ਕਟਮੈਕਕਾਨ ਪੇਗੁਮ ਆਪਤਤੁਕਕੁਣਾਵਤੈ ਤਾਉਕਕੁਮ ਪੋਗੁਟ੍ਟੁ ਅਙਕੋ ਕਾਪ੍ਪੀਟ੍ਟੁਨ
ਤੋਕੈਯੈਧੁਮ ਮੱਨ੍ਹੁਮ ਅਤਹੁਕਕਾਨ ਆਰਵਤਤੇਯੁਮ ਕੋਣਟ੍ਟੁ ਕਾਟਾਕਿਨੰਨ. ਇਤਤਕੈਯ
ਕਾਪ੍ਪੀਉ ਵਿਤਿਮੁਰੈਕਕਾਨ ਏਰ੍ਹੁਕ ਕੋਣਾਤ ਪਟਚਤਤਿਲ ਅਤੁ ਕੁਤਾਟਤਤਿਨਿੱਕਕਾਨ
ਅਧਿਤਤਾਤਤੇ ਉਗੁਵਾਕਕਿਵਿਉਮ ਏਨਪਾਤੁਮ ਨਿਤਰਚਨਮਾਨ ਉਣਾਮੇ. ਕਾਪ੍ਪੀਉ ਚੇਂਧਿਵਹਰਕਕਾਨ
ਆਰਵਮ ਏਨਤ ਅਣਵਿੱਕਕੁ ਪੋਗੁਨਤੁਮ ਏਨਪਤਹਰਕਕਾਨ ਚਿਲ ਵਰੁਮੁਕਕਾਨ ਉਣਾਨ.
ਕਟਾਣਾਂਪਪਵਰਕਕਾਨ ਤਾਂਕਕਾਨ ਵਾਡਿਕਕੈਯਾਨਾਰਕਕਾਨ ਕਟਾਨ ਤੋਕੈਕਕੁ ਏਰ੍ਹਪ ਕਾਪ੍ਪੀਉ
ਚੇਂਧਿਲਾਮ ਅਲਲਤੁ ਤਨਨਿਪਾਰਕਕਾਨ ਤਾਂਕਕਾਨ ਨਿਧਾਧਮਾਨ ਨਿਗੁਪਿਕਕਕਣਤਿਆਏਤਿਰਕਾਲ ਚਾਤਤਿਧਮਾਨ
ਵਗੁਵਾਧ ਮੱਨ੍ਹੁਮ ਆਧੁਟਕਾਲਮ ਆਕਿਯਵਰ੍ਹੁਕਕੁ ਏਤੀਰਾਕ ਤਾਂਕਕਾਨ ਕਾਪ੍ਪੀਉ ਚੇਂਧਤੁ
ਕੋਣਾਲਾਮ. ਮੱਨ੍ਹੁਮ ਕਾਪ੍ਪੀਉ ਚੇਂਧਤੁ ਕੋਣਟਾਲੁਮ ਨੀਂਕਕਾਨ ਉਙਕਕਾਨ ਵਾਕਨਾਨਕਕਾਨ
ਪਾਤੁਕਾਹਪਾਨ ਇਤਤਤਿਲ ਨਿਝੁਤਤੀ ਅਤੇ ਪਰਾਮਰਿਕਕ ਵੇਣਾਉਮ. ਵਿਪਤਤੁਕਕਾਨ ਏਰ੍ਹਪਟਾਲੁਮ
ਅਤਹੁਕਕਾਨ ਨਿਤਿਚ ਚੇਲਵੈਕ ਕੁਰੈਕਕੁਮ ਵਿਤਮਾਕ ਨਟਨਤੁ ਕੋਣਾਨ ਵੇਣਾਉਮ ਅਤਾਵਤੁ
ਕਾਧਮਪਟਾਨ ਨਪਾਰੁਕਕੁ ਮੁਰੈਧਮਾਨ ਮਨੁਤਤਵ ਉਤਵਿ ਵਹੁਂਕੁਤਲ ਮੱਨ੍ਹੁਮ ਵਾਕਨਾਤਤੇ ਨਿਧਾਧਮਾਨ
ਕਟਾਣਾਤਤਿਲ ਚਾਨੀ ਚੇਂਧਤਲ ਪੋਨੁਹਵੈ ਇਤਿਲ ਅਟਨਕੁਮ.

ਉਟਲਨਲਕ ਕਾਪ੍ਪੀਟਟੇਪ ਪੋਗੁਤਤਵਰੈ ਨੀਂਕਕਾਨ ਮਨੁਤਤਵਵਰਿਨ ਆਲੋਚਨਾਵੈ
ਮੁਖੁਮੈਯਾਕ ਪਿਣਪਾਨ ਵੇਣਾਉਮ.

ਇਵੇਂ ਪੋਨੁਹ ਕਾਪ੍ਪੀਟ੍ਟੁਕ ਕੋਣਾਕੈਕਕਾਨ ਪਰ੍ਪਲ ਸਵਾਰਲਿਧਮਾਨ ਨਿਪਨ੍ਤਨਾਨਕਕਾਨ
ਉਙਕਕਾਨਪ ਪਾਤੁਕਾਕਕਵੈ ਉਤਵਕਿਨੰਨ ਮੱਨ੍ਹੁਮ ਕਾਪ੍ਪੀਟਾਗਾਰ ਮੱਨ੍ਹੁਮ ਕਾਪ੍ਪੀਉ
ਚੇਂਧਤੁਕੋਣਾਂਪਵਰ ਆਕਿਧ ਇਗੁ ਤਰਾਪਿਨਾਰਿਨ ਉਨਵੈ ਓਰੁ ਚਮਨਿਲੈਧਮਾਨ ਓਪਨੁਤਤਿਨਿੱਕਕੁਣ
ਉਟਪਾਉਤਤਿਧਿਗੁਕਕਿਨੰਨ.

--- ਪ. ਛੰਨ੍ਹਮੁਕਮ
ਮੁਤੁਨਿਲੈ ਮੇਲਾਗਾਰ (ਔਧਵ)
ਪਾਂਚਾਪ ਚਿਨ੍ਹਤੁ ਵਹੁਂਕੀ ਚੇਣਾਣੇ

ਪੀ. ਬਣਮੁਖਮ

बीमा एक उत्तम विश्वास का अनुबंधन है!

मूल तमिल लेख का हिंदी अनुवाद

बीमा में जटिलता की बात यह है कि यह अमूर्त है। आप इसे देख भी नहीं सकते हैं और इसके आकार को भी क्रेडिट/डेबिट कार्ड या अन्य ऋण के रूप में हमें उपलब्ध नहीं होती पर यह आपके लिए कुछ जिम्मेदारियाँ सहित बिना भुगतान के एक उत्पाद की प्राप्ति है!

बीमा एक अनुबंध है जो कुछ सिद्धांतों के तहत संचालित होता है। एक बीमाधारक या संभावित बीमाकर्ता के रूप में, इन सिद्धांतों को समझने से आपको उत्पाद की सराहना करने और इससे बाहर निकलने में मदद मिलेगी।

यहाँ कुछ मुख्य सिद्धांत दिए गए हैं जो व्यक्तिगत बीमा पर लागू होते हैं।

परम सद्भाव बीमा अनुबंध के सिद्धांतों में से एक है। इसका मतलब है कि दोनों पक्षों को एक दूसरे के साथ पारदर्शी होना चाहिए और पॉलिसी जारी होने से पहले और बाद में दोनों ही भौतिक तथ्यों का पारदर्शक होना जरूरी है। कभी-कभी एक पक्ष द्वारा किये गये जानकारी की रुकावट दूसरे के हितों के खिलाफ हो सकता है।

जब आप एक स्वास्थ्य बीमा लेते हैं तो आपको अपने स्वास्थ्य के बारे में सभी प्रासंगिक जानकारी का खुलासा करना चाहिए जो शर्तों और दरों से प्रभावित हैं। एक प्रतिकूल स्वास्थ्य इतिहास का मतलब आपके जोखिम प्रोफाइल से मेल खाने वाली उच्च दर या आपके प्रस्ताव की अस्वीकृति भी हो सकती है। लेकिन गैर-प्रकटीकरण, दावों की अस्वीकृति को जन्म देगा क्योंकि अनुबंध शून्य हो जाएगा। इसी तरह, बीमार्क्ता को अपने लिए पूर्ण प्रकटीकरण के मामले के रूप में, विशेष रूप से बहिष्करण के नियमों और शर्तों को समझ लेना अनिवार्य है।

बीमा का एक महत्वपूर्ण आधार क्षतिपूर्ति का सिद्धांत है, जिसका अर्थ है क्षतिपूर्ति या प्रतिपूर्ति। एक बीमा दावा आपके वित्तीय

नुकसान की बराबरी करता है लेकिन इसका मतलब यह नहीं है कि आप इसमें लाभ उठाएँ।

जब आप बारीकी से देखते हैं तो आप अपने स्वास्थ्य का बीमा नहीं करते हैं, इसके विपरीत आप खोई हुई स्वास्थ्य को पुनः प्राप्त करने की चिन्तीय लागत का ही बीमा करते हैं। आप आग या चोरी में खोई गई संपत्ति या लेख की लागत का बीमा करते हैं। जीवन बीमा के अंतर्गत आप मानव जीवन पर एक मूल्य नहीं रख सकते क्योंकि जो बीमाकृत है वह जीवन नहीं है, बल्कि बीमित व्यक्ति की संभावित भावी कमाई है।

वह बाँध जो बाँधता है

बीमा योग्य ब्याज एक ऐसा आधार है जिस पर कोई भी बीमा लिया जा सकता है। आप किसी चीज का बीमा तभी करवा सकते हैं जब आप बीमा के नुकसान, उससे नष्ट होने या उसी में खो जाने पर वित्तीय नुकसान का सामना करेंगे। आपके पास अपनी सभी संपत्तियों और सामानों पर एक बीमा योग्य ब्याज है।

जब आपका स्वास्थ्य पीड़ित होता है, तो आप खर्च उठाते हैं और

ਕੋਈ ਆਪਕੀ ਕਾਰ ਯਾ ਆਪਕੇ ਸ਼ਵਾਸਥਾ ਕਾ ਬੀਮਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਤਾ ਹੈ। ਬੀਮਾ ਕੇ ਪਾਰਿਭਾਸ਼ਿਕ ਤਥਾਂ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਆਪ ਅਪਨੇ ਪਰਿਵਾਰ ਕੇ ਸਦਸ਼ਾਂ ਕੇ ਸ਼ਵਾਸਥਾ ਕਾ ਬੀਮਾ ਕਰ ਸਕਤੇ ਹਨ ਜਿਸ ਸੇ ਆਪ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪਡਨੇ ਪਰ ਉਨਕੇ ਅਸਪਤਾਲ ਖਰੋਂ ਕੋ ਸੰਭਾਲ ਸਕਤੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਕਿਸੀ ਵਕਤ ਕੀ ਮੁਤ੍ਤੁ ਹੋਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਤਾਂ ਉਨਕੇ ਪ੍ਰਾਕ੃ਤਿਕ ਯਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਤੀਅ ਦਾ ਧਿਤਵ ਖਤਰੇ ਮੌਜੂਦ ਹੋਤੇ ਹਨ।

ਵੇਂ ਸਭੀ ਬੀਮਾ ਧੋਗਾਂ ਵਿਚ ਕਾ ਸੰਕੇਤ ਦੇਤੇ ਹਨ। ਯਦਿ ਇਸਕਾ ਪਾਲਨ ਨਹੀਂ ਕਿਯਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਤਾਂ ਬੀਮਾ ਪੱਲਿਸੀ ਜੁਆ ਹੋ ਸਕਤੀ ਹੈ ਯਾ ਇਸਦੇ ਮੌਜੂਦ ਬਢਕਰ ਅਪਰਾਧ ਕਾ ਏਕ ਆਧਾਰ ਹੋ ਸਕਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਰ ਸੀਮਾਂ ਮੈਂ ਕਿ ਕਿਸ ਹਦ ਤਕ ਬੀਮਾ ਧੋਗਾਂ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਹੋ ਸਕਤਾ ਹੈ। ਤ੍ਰਣਦਾਤਾ ਅਪਨੇ ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਕੋ ਤ੍ਰਣ ਕੀ ਸੀਮਾ ਤਕ ਬੀਮਾ ਕਰ ਸਕਤੇ ਹਨ ਯਾ ਲੋਗ ਉਚਿਤ ਢਾਂਗ ਦੇ ਸਿੰਘ ਭਵਿ਷ਾ ਕੀ ਸੰਭਾਵਿਤ ਕਮਾਈ ਔਰ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਤਿਆਸ਼ ਕੇ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਲਿਏ ਖੁਦ ਕਾ ਬੀਮਾ ਕਰ ਸਕਤੇ ਹਨ।

ਹਾਨਿ ਕਮ ਕਰਨੇ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਬੀਮਾ ਪੱਲਿਸੀ ਲੇਨੇ ਕੇ ਬਾਦ ਭੀ ਆਪਕੇ ਅਮੀਂ ਭੀ ਇਸ ਤਰਫ ਕਾਰਥ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਏ ਜੈਂਦੇ ਕਿ ਆਪ ਏਕ ਵਿਵੇਕਹੀਨ ਅਨਿਰਾਧਿਕ ਹੋ। ਮਤਲਬ ਐਸਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਕੋ ਏਕ ਪੱਲਿਸੀ ਲੇਨੇ ਦੀ ਬਾਵਜੂਦ ਭੀ ਅਪਨੀ ਕਾਰ ਕੇ ਏਕ ਸੁਰਕਿਤ ਸਥਾਨ ਪਰ ਪਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਏ ਔਰ ਇਸੇ ਲੱਕ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਏ। ਯਦਿ ਕੋਈ ਦੁਰਘਟਨਾ ਹੋਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪਕੋ ਇਸ ਤਰਫ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਏ ਕਿ ਦੁਰਘਟਨਾ ਦੀ ਵਿਤੀ ਲਾਗਤ ਕਮ ਦੇ ਕਮ ਪਢੇ। ਜੈਂਦੇ ਕਿਸੀ ਘਾਯਲ ਵਕਤ ਦੇ ਉਚਿਤ ਚਿਕਿਤਸਾ ਹੇਠਾਂ ਧਿਆਨ ਦੇਨਾ ਔਰ ਉਚਿਤ ਲਾਗਤ ਪਰ ਅਪਨੇ ਵਾਹਨ ਦੀ ਮਰਮਨਤ ਕਰਵਾਨਾ। ਸ਼ਵਾਸਥਾ ਬੀਮਾ ਦੀ ਸੰਦਰਭ ਮੌਜੂਦ ਆਪਕੋ ਚਿਕਿਤਸਕੀ ਸਲਾਹ ਕਾ ਪਾਲਨ ਕਰਨਾ ਬੇਹਤਰ ਹੈ।

ਧੇ ਔਰ ਅਨ੍ਯ ਸੈਂਡਾਂਤਿਕ ਤਥਾਂ ਦੇ ਦਿਲਚਸਪ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਅਪਨੀ ਰਖਾ ਕਰਨੇ ਔਰ ਦੋਨੋਂ ਪਕ੍ਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੇ ਏਕ ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਦੇ ਅਨੁਬੰਧ ਪਰ ਲਾਨੇ ਦਾ ਕਾਮ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸੇਵਾਨਿਵ੃ਤ ਵਰਿ਷਼ਟ ਪ੍ਰਬੰਧਕ (ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ)

ਆਪਕੀ ਕਲਮ ਦੇ

ਹਮੇਂ 'ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅੰਕੁਰ' ਦੇ ਸਿਤਾਂਬਰ-2021 ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁਆ। ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅੰਕੁਰ ਦੇ ਮੂਲ ਮੌਜੂਦ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਦੇ ਕਲੇਵਰ ਕੋ ਰੋਚਕ, ਸਾਰਾਗਰਮਿਤ, ਪ੍ਰੇਰਕ ਔਰ ਉਪਯੋਗੀ ਬਨਾਨੇ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿ ਸਾਰਥਕ ਸੋਚ ਹੈ ਜੋ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਦੇ ਇਸ ਅੰਕ ਮੈਂ ਦਿਖਾਈ ਪਾਂਦੀ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੀ ਵੀ ਏਸ ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਆਲੋਚਨਾ 'ਹਮ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ' ਮੈਂ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਦੇ ਸਾਥ ਰਿਸ਼ਤੋਂ ਦੀ ਅਹਮਿਤ ਭੀ ਬਤਾਈ ਗਈ ਹੈ, ਆਲੋਚਨਾ ਮੈਂ ਉਲਿਖਿਤ ਪੰਕਤੀ 'ਜਮਾਨਾ ਮਿਲਾਵਟ ਦੀ ਹੋ ਪਰ ਮਿਲਾਵਟ ਦੀ ਨੈਤਿਕ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਮਾਨ ਸਕਦੇ। ਅੰਨ ਮੈਂ ਮਿਲਾਵਟ ਪ੍ਰਾਣਘਾਤਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਭਾਸ਼ਾ ਔਰ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਮਿਲਾਵਟ ਅਪਨੀ ਹੀ ਵਿਰਾਸਤ ਦੇ ਲਿਏ ਧਾਰਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ', ਗਾਗਰ ਮੈਂ ਸਾਗਰ ਭਰਨੇ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੀ ਦੇਵੇਨ੍ਦਰ ਕਾ ਆਲੋਚਨਾ 'ਖੇਲ-ਖੇਲ ਮੈਂ ਹਿੰਦੀ', ਹਮੇਂ ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿ ਅਧਿਕ ਸੇ ਅਧਿਕ ਜੁਡਨੇ ਦੇ ਲਿਏ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸੁਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਦੀਪ ਵਰਮਾ ਦੀ ਕਵਿਤਾ 'ਹਿੰਦੀ ਮੈਂ ਹੀ ਕਾਮ ਕਰੋ' ਵੈਚਾਰਿਕਤਾ ਦੇ ਪਰਿਪੂਰਣ ਹੈ। 'ਜ਼ਾਂ ਸੋਚਿਏ' ਕੱਲਮ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਦੀਪ ਵਰਮਾ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਔਰ ਸੁਸ਼੍ਰੀ ਰੀਨਾ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਸਾਰਥਕ ਸੋਚ ਦੇ ਪਰਿਣਾਮ ਹੈ।

ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਦੇ ਵਿ਷ਯਾਂ ਦੇ ਸਮਾਂਧਾਨ ਔਰ ਵਰਤੀਅਂ ਦੇ ਗਲਤਿਆਂ ਦੇ ਨ ਹੋਨਾ ਸੰਪਾਦਕ ਮੰਡਲ ਦੇ ਪਰਿਸ਼ਸ ਔਰ ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਪਰਿਣਾਮ ਹੈ।

— ਭਗਵਾਨ ਚੌਧਰੀ, ਸਹਾਯਕ ਮਹਾਪ੍ਰਬੰਧਕ, ਅੰਚਲ ਕਾਰਗਲ ਮੁੰਬਈ

ਬੈਂਕ ਪਤ੍ਰਿਕਾ 'ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਅੰਕੁਰ' ਦੇ ਨਵੀਨਤਮ ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁਆ—ਧਨਿਆਵਾਦ। ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਦੇ ਆਵਰਣ—ਪ੍ਰਤੀ ਆਕਰ਷ਕ ਏਂਵੇਂ ਮਨਮੋਹਕ ਬਨ ਪਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਸ਼ਵਾਸਥਾ ਦੀ ਸਾਜ਼—ਸਜ਼ਜ਼ਾ ਵੇਂ ਜ਼ਾਨਵਰਧਕ ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਦੇ ਓਤਪ੍ਰੋਤ ਯਹ ਅੰਕ ਸੰਗ੍ਰਹਣੀਯ ਬਨ ਪਾਂਦਾ ਹੈ। ਬੈਂਕਿੰਗ ਤਥਾਂ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਕਾਰਗਲ ਵਿਚ ਕੇਂਦ੍ਰ ਮੈਂ ਯਹ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਨ ਪਾਂਦੀ ਹੈ।

ਬੈਂਕ ਦੇ ਲਿਏ ਗੈਰਵ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ ਕਿ ਆਪਕੇ ਕੁਸ਼ਲ ਨੇਤ੍ਰਤਵ ਮੌਜੂਦ ਹੋ ਕੇ ਬੈਂਕ ਦੇ 'ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਕੀਰਿਤ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ (ਦ੍ਰਿੰਗੀ)' ਮਿਲਾ ਹੈ। ਸਮੂਹ ਬੈਂਕ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਹਾਰਦਿਕ ਬਧਾਈ ਏਂਵੇਂ ਸ਼ੁਭਕਾਮਨਾਏ।

— ਡਾਕਤ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਸੇਵਾਨਿਵ੃ਤ ਮੁੰਖ ਪ੍ਰਬੰਧਕ (ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ)

ਹਿੰਦੀ ਕਾਰਧਨਾਲਾ

ਅੰਚਲ ਕਾਰਧਲਾ ਫਰੀਦਕੋਟ

ਅੰਚਲ ਕਾਰਧਲਾ ਬਰੇਲੀ

ਅੰਚਲ ਕਾਰਧਲਾ ਹੋਸ਼ਿਆਰਪੁਰ

ਏਸਟੀਸੀ ਰੋਹਿਣੀ

ਅੰਚਲ ਕਾਰਧਲਾ ਦਿੱਲੀ-1

ਅੰਚਲ ਕਾਰਧਲਾ ਲੁਧਿਆਨਾ

ਅੰਚਲ ਕਾਰਧਲਾ ਮੁਰਈ

ਅੰਚਲ ਕਾਰਧਲਾ ਭੋਪਾਲ

ਅੰਗੇਜ਼ੀ ਮਾਧਵ ਆਰਤੀਯ ਸ਼ਿਕਾ ਮੌ ਸਾਬਲੇ ਬਢਾ ਵਿਛ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਸੰਸਾਏ ਕੇ ਕਿਸੀ ਭੀ ਜਨ ਸਮੁਦਾਏ ਕੀ ਸ਼ਿਕਾ ਕਾ ਮਾਧਵ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਭਾਸਾ ਨਹੀਂ ਹੈ - ਮਦਨ ਮੋਹਨ ਮਾਲਵੀਅ

ਹਿੰਦੀ ਕਾਰਧਾਲਾ

ਅੰਚਲ ਕਾਰਧਾਲਾ ਗੁਰੂਗ੍ਰਾਮ

ਅੰਚਲ ਕਾਰਧਾਲਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ

ਸਹਭਾਗੀ

ਸਹਭਾਗੀ

ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਸੰਗੋ਷਼ੀ

ਅੰਚਲ ਕਾਰਧਾਲਾ ਗੁਰੂਗ੍ਰਾਮ ਮੋਂ ਦਿਨਾਂਕ 08.10.2021 ਕੋ "ਆਂਤਰਿਕ ਕਾਮਕਾਜ ਮੋਂ ਹਿੰਦੀ ਕਾ ਪ੍ਰਯੋਗ" ਵਿ਷ਯ ਪਰ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਸੰਗੋ਷਼ੀ ਕਾ ਆਯੋਜਨ ਕਿਯਾ ਗਿਆ। ਸੰਗੋ਷਼ੀ ਕੀ ਅਧਿਕਤਾ ਆੱਚਲਿਕ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੀ ਤਥਾ ਮੁਖਧ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਸ਼੍ਰੀ ਨਰੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਵ ਸ਼੍ਰੀ ਰਤੀਪਾਲ ਨੇ ਸਹਭਾਗੀਓਂ ਕੋ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਿਯਾ। ਸੰਗੋ਷਼ੀ ਮੋਂ ਗੁਰੂਗ੍ਰਾਮ ਅੰਚਲ ਕੀ ਵਿਭਿੰਨ ਸ਼ਾਖਾਓਂ ਕੇ ਕਾਰਧਾਲਾ ਪ੍ਰਮੁਖ ਉਪਸਥਿਤ ਰਹੇ। ਸੰਗੋ਷਼ੀ ਕੇ ਦੌਰਾਨ ਬੈਂਕ ਕੇ ਆਂਤਰਿਕ ਕਾਮਕਾਜ ਮੋਂ ਹਿੰਦੀ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੇ ਕਥੋਂਤ ਤਥਾ ਉਨਸੇ ਬੈਂਕ ਕੋ ਹੋਨੇ ਵਾਲੇ ਲਾਭ ਪਰ ਚੰਚਾ ਕੀ ਗਿਆ।

ਮोਹਨ ਲਾਲ

ਕੁਰੁਕ਷ੇਤ੍ਰ : ਅਨੁਪਮ ਪਰਿਵਰਤਨ ਸਥਲ

ਕੁਰੁਕ਷ੇਤ੍ਰ ਜਿਸਕੋ ਧਰਮਕ਷ੇਤ੍ਰ ਕੇ ਨਾਮ ਸੇ ਜਾਨਾ ਜਾਤਾ ਹੈ, ਪਵਿਤਰ ਤੀਰਥ ਸਥਲ ਔਰ ਯੁਦਧ ਕ੍ਸੇਤ੍ਰ ਭੀ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਪੌਰਾਣਿਕ ਕਥਾਓਂ ਮੈਂ ਗਹਰਾਈ ਸੇ ਜੁਡਾ ਕੁਰੁਕ਷ੇਤ੍ਰ ਭਾਰਤ ਕੇ ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ ਕਾ ਏਕ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ। ਯਹ ਕਰਨਾਲ, ਯਮੁਨਾਨਗਰ, ਕੈਥਲ ਔਰ ਅੰਬਾਲਾ ਜਿਲੋਂ ਕੇ ਮਧ੍ਯ ਸਾਰਖਤੀ ਨਦੀ ਕੇ ਕਿਨਾਰੇ ਪਰ ਸਿਥਤ ਹੈ। ਕੁਰੁਕ਷ੇਤ੍ਰ ਕਾ ਯਹ ਨਾਮ ਕੌਰਵਾਂ ਕੇ ਨਾਮ ਸੇ ਪੜਾ ਜਿਸਕਾ ਅਰਥ ਹੈ ਰਣਮੂਲੀ। ਯਹੀ ਪਰ ਪ੍ਰਸਿਦ਼ ਮਹਾਭਾਰਤ ਕਾ ਯੁਦਧ ਹੁਆ ਥਾ ਜੋ ਪਾਂਡਵਾਂ ਤਥਾ ਕੌਰਵਾਂ ਕੇ ਬੀਚ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਕਿਹਾ ਜਾਤਾ ਹੈ ਕਿ ਭਗਵਾਨ ਕ੃ਣ ਨੇ ਅਰਜੁਨ ਕੋ ਗੀਤਾ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਯਹੀ ਪਰ ਜਧੋਤਿਸਰ ਨਾਮਕ ਸਥਾਨ ਪਰ ਦਿਯਾ ਥਾ। ਮਹਾਭਾਰਤ ਤਥਾ ਪੁਰਾਣਾਂ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਵੰਧਰਥਮ ਯਹ ਕ੍ਸੇਤ੍ਰ ਬ੍ਰਾਹਮਿਕ ਦੇਵੀ ਕੇ ਨਾਮ ਸੇ ਜਾਨਾ ਜਾਤਾ ਥਾ ਫਿਰ ਇਸ ਕ੍ਸੇਤ੍ਰ ਕਾ ਨਾਮ ਸਮਤਪੰਚਕ ਹੁਆ ਔਰ ਅਤ ਮੈਂ 'ਕੁਰੁਕ਷ੇਤ੍ਰ'। ਮਹਾਭਾਰਤ ਸੇ ਪੂਰਵ ਇਸ ਕ੍ਸੇਤ੍ਰ ਕਾ ਨਾਮ ਕੁਰੁਕ਷ੇਤ੍ਰ ਕੇ ਸਾਥ—ਸਾਥ ਪ੍ਰਯਾਪਤੀ ਕੀ ਵੇਦੀ (ਬ੍ਰਾਹਮਿਕ) ਭੀ ਸਵੰਧਰਥਮ ਪੰਚਵਿੰਸ਼ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਮੈਂ ਮਿਲਤਾ ਹੈ। ਕੁਰੁਕ਷ੇਤ੍ਰ ਕਾ ਸਵੰਧਰਥਮ ਸਪਣਾ ਤਲਲੇਖ ਕ੃ਣ ਯਜੁਰ੍ਵੇਦ ਕੀ ਮੈਤ੍ਰਾਯਣੀ ਸ਼ਾਖਾ ਮੈਂ ਮਿਲਤਾ ਹੈ। ਋ਗਵੈਦਿਕ ਸਾਕਖਾਂ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਈਂ ਕੀ ਪ੍ਰਮੁਖ ਜਾਤਿਆਂ ਭਰਤ ਏਂ ਕੁਰੁ ਇਸੀ ਭੂਮੀ ਸੇ ਸਮੰਭਿਤ ਹਨ। ਇਨ੍ਹੀਂ ਦੋਨੋਂ ਜਾਤਿਆਂ ਕੇ ਸਮਿਸ਼ਣ ਸੇ ਕੁਰੁ ਨਾਮਕ ਜਾਤਿ ਕਾ ਅਵਿਰਾਵ ਹੁਆ। ਕੁਰੁਆਂ ਕੇ ਇਸ ਸਥਾਨ ਪਰ ਨਿਵਾਸ ਕਰਨੇ ਕੇ ਕਾਰਣ ਯਹ ਸਥਾਨ ਕੁਰੁਕ਷ੇਤ੍ਰ ਕੇ ਨਾਮ ਸੇ ਵਿਖਾਤ ਹੁਆ। ਕੁਰੁਕ਷ੇਤ੍ਰ ਕਾ ਏਕ ਅਨ੍ਯ ਨਾਮ ਸਮਤਪੰਚਕ ਭੀ ਥਾ। ਮਹਾਭਾਰਤ ਮੈਂ ਵਣਿਤ ਕਥਾ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪਰਸ਼ੁਰਾਮ ਨੇ ਅਪਨੇ ਪਿਤਾ ਕੀ ਹਤਿਆ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ੋਧ ਸ਼ਵਰੂਪ ਕਾਨਿਆਂ ਕੇ ਰੱਕ ਸੇ ਪਾਂਚ ਹੌਦ ਕੋ ਭਰ ਦਿਯਾ। ਪਿਤਾਂ ਕੇ ਆਸ਼ੀਰਵਚਨਾਂ ਸੇ ਯੇ ਪਾਂਚੋਂ ਹੌਦ ਤੀਰਥਰੂਪ ਮੈਂ ਪਰਿਵਰਿਤ ਹੋ ਗਏ। ਇਨ੍ਹੀਂ ਹੌਦਾਂ ਕੇ ਸਮੀਅਪ

ਕਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਸਮਤਪੰਚਕ ਕਹਲਾਯਾ। ਮਹਾਭਾਰਤ ਤਥਾ ਪੁਰਾਣਾਂ ਮੈਂ ਉਤਰਵੇਦੀ ਔਰ ਸਮਤਪੰਚਕ ਕੋ ਏਕ ਹੀ ਕ੍ਸੇਤ੍ਰ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਮਹਾਭਾਰਤ ਮੈਂ ਕੌਰਵਾਂ ਔਰ ਪਾਣਡਵਾਂ ਕੇ ਯੁਦਧ ਕੋ ਸਮਤਪੰਚਕ ਮੈਂ ਲੱਗ ਬਤਾਯਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਤ: ਇਸਾਂ ਕੋਈ ਭੀ ਸਂਦੇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਮਤਪੰਚਕ ਕ੍ਸੇਤ੍ਰ ਹੀ ਕੁਰੁਕ਷ੇਤ੍ਰ ਥਾ।

ਭਾਰਤ ਕੇ ਪੌਰਾਣਿਕ ਇਤਿਹਾਸ ਕੋ ਸਮਝਾਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਆਪ ਯਹਾਂ ਕੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰ ਸਕਤੇ ਹਨ। ਹਰਿਆਣਾ ਪਰਿਵਰਤਨ ਵਿਭਾਗ ਦੁਆਰਾ ਯਹਾਂ ਸਮਾਂ—ਸਮਾਂ ਪਰ ਕਾਰ੍ਯਕ੍ਰਮ ਆਯੋਜਿਤ ਕਿਏ ਜਾਤੇ ਹਨ ਜਿਸਕੇ ਅੰਤਰਗਤ ਮਹਾਭਾਰਤ ਕੇ ਕੁਛ ਹਿੱਸਿਆਂ ਕੋ ਮਨੋਰੰਜਕ ਰੂਪ ਸੇ ਵਰਿਤ ਕਿਯਾ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਮੌਰ੍ਯ ਸਾਮਰਾਜਿਕ ਕੇ ਦੌਰਾਨ ਕੁਰੁਕ਷ੇਤ੍ਰ ਏਕ ਅਧ੍ਯਾਤਮਿਕ ਰੂਪ ਮੈਂ ਭੀ ਉਭਰਾ ਥਾ। ਅਪਨੇ ਪੌਰਾਣਿਕ ਮਹਤਵ ਕੇ ਕਾਰਣ ਯਹ ਭੂਮੀ ਪੂਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਮੈਂ ਜਾਨੀ ਜਾਤੀ ਹੈ।

ਕੁਰੁਕ਷ੇਤ੍ਰ ਕੋ ਵੈਦਿਕ ਸਾਂਸਕ੃ਤਿ ਕਾ ਉਦਗਮ ਏਂ ਵਿਕਾਸ ਸਥਲ ਹੋਨੇ

ਕਾ ਗੈਰਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਯਹੀਂ ਋ਗਵੇਦ ਮੌਂ ਵਰ्णਿਤ, ਵੇਦ—ਵਨਿਤਾ, ਨਦਿਆਂ ਮੌਂ ਸਰੋਤਮ, ਸਦਾਨੀਰਾ ਸਰਸ਼ਤੀ ਕੇ ਕਿਨਾਰੇ ਋ਥਿਓਂ ਨੇ ਵੇਦ ਕੀ ਋ਚਾਓਂ ਕੋ ਸਹਿਤਾਬਦ੍ਧ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਕੋ ਮਾਨਵਤਾ ਕਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿਯਾ ਥਾ। ਵੈਦਿਕ—਋ਥਿਓਂ ਨੇ ਕੁਰੁਕ਷ੇਤ੍ਰ ਮੌਂ ਵਾਸ ਕਰਨੇ ਕੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੇ ਸਾਥ—ਸਾਥ ਇਸ ਕ੍਷ੇਤ੍ਰ ਕੋ ਛੋਡਕਰ ਅਨ੍ਯਤ੍ਰ ਕਹੀਂ ਗਮਨ ਨ ਕਰਨੇ ਕੀ ਅਭਿਲਾ਷ਾ ਵਿਕਤੀ ਕੀ ਥੀ। ਇਸੀ ਸਥਾਨ ਪਰ ਮਹਰਿੰਗ ਵੇਦਵਾਸ ਜੀ ਨੇ ਪਂਚਮ ਵੇਦ ਮਹਾਭਾਰਤ ਕੀ ਰਚਨਾ ਕੀ ਥੀ। ਮਹਾਭਾਰਤ, ਸਤਿਗੁਰ ਪੁਰਾਣ ਤਥਾ ਪਦਮਪੁਰਾਣ ਮੌਂ ਕਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੂਰੀ ਪਰ ਨੈਮਿਖ ਤੀਰਥ ਤਥਾ ਅਂਤਰਿਕਸ਼ ਤੀਰਥ ਸ਼੍ਰੇ਷਼ਟ ਹੈ ਕਿਂਤੁ ਤੀਨਿਂ ਲੋਕਾਂ ਮੌਂ ਤੋਂ ਕੁਰੁਕ਷ੇਤ੍ਰ ਹੀ ਸਵਰਗੇ਷ਟ ਹੈ। ਵਾਮਨਪੁਰਾਣ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋ ਵਿਕਤੀ ਕੁਰੁਕ਷ੇਤ੍ਰ ਮੌਂ ਯੜਾ ਕਰੋਂਗੇ ਵੇ ਪਾਪ ਰਹਿਤ ਹੋਕਰ ਪੁਣ੍ਯ ਲੋਕਾਂ ਕੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋਂਗੇ। ਮਹਾਭਾਰਤ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੁਰੁਕ਷ੇਤ੍ਰ ਕੇ ਮਧ੍ਯ ਮੌਂ ਸੂਰ੍ਯੋਪਾਸਕਾਂ ਕਾ ਦੇਵਯਜਨ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਇਹੀਂ ਦੋਨਿਂ ਪੁਰਾਣਿਆਂ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੁਰੁਕ਷ੇਤ੍ਰ ਮੌਂ ਵਿਧਿਵਤ ਅਮਾਵਸਾਂ ਕੋ ਕਿਧਾ ਜਾਨੇ ਵਾਲਾ ਸ਼ਾਦੀ ਅਕਸ਼ਾ ਹੋਤਾ ਹੈ ਤਥਾ ਜੋ ਪੁਤ੍ਰ ਕੁਰੁਕ਷ੇਤ੍ਰ ਮੌਂ ਪਿਤਰਾਂ ਕਾ ਪ੍ਰੱਜਨ ਕਰਤਾ ਹੈ ਵਹ ਪਿਤ੍ਰ ਋ਣ ਦੇ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਤਾ ਹੈ।

ਵੈਦਿਕ ਤਥਾ ਪੌਰਾਣਿਕ ਸਾਹਿਤ੍ਯ ਮੌਂ ਇਸ ਭੂਮਿ ਦੇ ਜੁੜੀ ਅਨੇਕ ਕਥਾਓਂ ਤਥਾ ਆਖਾਨਿਆਂ ਕਾ ਵਿਸ਼ਦ ਵਰਣ ਮਿਲਤਾ ਹੈ ਜਿਨਮੈ ਸ਼ਾਰ੍ਯਣਾਵਤ ਸਰੋਵਰ ਕੇ ਨਿਕਟ ਮਹਰਿੰਗ ਦਿਧਿਚਿ ਦੀਆਰਾ ਦਾਨਵਾਂ ਕੋ ਮਾਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਅਖਿਥਿਆਂ ਦਾਨ ਕਰਨੇ ਕਾ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ, ਸਵਾਰ ਕੀ ਅੱਖਿਆ ਉਰਵਾਂ ਕਾ ਪੁਰੁਖਾ ਦੇ ਪੁਨਰਮਿਲਨ, ਪਰਸ਼ੁਰਾਮ ਦੀਆਰਾ ਅਤਿਆਚਾਰੀ ਕਥਿਤਿਆਂ ਕੇ ਰੱਕ ਦੇ ਪਾਂਚ ਕੁਣਡ ਮਹਨੇ ਕੀ ਕਥਾ, ਮਹਾਰਾਜ ਕੁਰੁ ਦੀਆਰਾ ਇਸ ਭੂਮਿ ਮੌਂ ਅਪਨਾ ਸ਼ਾਰੀਰ ਦਾਨ ਕਰਕੇ ਧਰਮ ਦੀ ਬੀਜ ਬੋਨੇ ਕੀ ਕਥਾ, ਜਿਸਕੇ ਕਾਰਣ ਯਹ ਭੂਮਿ ਧਰਮਕ੍ਸੇਤ੍ਰ ਕਹਲਾਈ ਆਦਿ ਕਈ ਆਖਾਨ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੰਦ ਹੈਂ।

ਕੁਰੁਕ਷ੇਤ੍ਰ ਮੌਂ ਪ੍ਰਸਿੰਦ ਤੀਰਥ ਅਮੀਂ ਤਕ ਵਿਦਿਆਮਾਨ ਹੈਂ। ਇਨ ਤੀਰਥਿਆਂ ਮੌਂ ਸਨਿਹਿਤ ਸਰੋਵਰ, ਬ੍ਰਾਹਮਸਰੋਵਰ, ਸਰਸ਼ਤੀ ਤੀਰਥ (ਪੇਹਵਾ), ਸਥਾਨੇਸ਼ਵਰ ਮਹਾਦੇਵ ਬਹੁਤ ਮਹਤਵਪੂਰਨ ਹਨ। ਮਹਾਭਾਰਤ ਦੇ ਜੁੜੇ ਅਨੇਕ ਤੀਰਥਿਆਂ ਮੌਂ ਜ਼ਿਆਤਿਸਰ (ਜਹਾਂ ਭਗਵਾਨ ਕ੃ਣ ਨੇ ਵਿਸਾਦਗਰਸ਼ ਅੰਜੂਨ ਕੀ ਗੀਤਾ ਕਾ ਦਿਵਾ ਜਾਨ ਦਿਯਾ ਥਾ) ਤਥਾ ਨਰਕਾਤਾਰੀ ਜਹਾਂ ਸ਼ਾਧਾ ਪਰ ਲੇਟੇ ਭੀਜ ਪਿਤਾਮਹ ਕੀ ਅੰਜੂਨ ਨੇ ਭੂਮਿ ਦੇ ਬਾਣ ਮਾਰ ਕਰ ਜਲਧਾਰਾ ਪ੍ਰਕਟ ਕੀ ਥੀ।

ਬ੍ਰਾਹਮਸਰੋਵਰ: ਕੁਰੁਕ਷ੇਤ੍ਰ ਦੀ ਸਰਵਾਧਿਕ ਪ੍ਰਾਚੀਨ, ਭਵਾਨ ਤਥਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਤੀਰਥ ਬ੍ਰਾਹਮਸਰੋਵਰ ਹੈ। ਋ਗਵੇਦ ਦੇ ਅਨੇਕ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਮੌਂ ਸ਼ਾਰ੍ਯਣਾਵਤ ਦੀ ਉਲਲੇਖ ਮਿਲਤਾ ਹੈ ਔਰ ਪ੍ਰਤ੍ਯੇਕ ਮੰਤ੍ਰ ਮੌਂ ਸਾਧਨ ਇਸਕੀ ਵਾਖਾਨਾ ਕੁਰੁਕ਷ੇਤ੍ਰ ਦੇ ਮਧ੍ਯ ਮੌਂ ਸਥਿਤ ਇੱਕ ਸਰੋਵਰ ਦੀ ਰੂਪ ਮੌਂ ਕਰਤੇ ਹਨ। ਇਸੀ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਤਟ ਪਰ ਸਥਿਤ ਇੱਕ ਨੇੜ੍ਹ ਨੇ ਸੋਮ ਦੀ ਪਾਨ ਕਿਧਾ ਥਾ। ਇਸਦੇ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਹੋਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸੋਮ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਕੁਰੁਕ਷ੇਤ੍ਰ ਮੌਂ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਸ਼ਤਪਥ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਮੌਂ ਭੀ ਇਸਕਾ ਵਰਣਨ ਆਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਯਹ ਸਰੋਵਰ ਉਤਨਾ ਪੁਰਾਨਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਤਨਾ ਋ਗਵੇਦ ਹੈ। ਆਜ ਯਹ ਏਸ਼ਿਆ ਦੀ ਸਬੰਦੂ ਸੁਨਦਰ ਸਰੋਵਰ ਮਾਨਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਯਹ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਪਿਤਰ ਸਥਾਨ ਮਾਨਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੂਰ੍ਯਗ੍ਰਹਣ

ਦੇ ਦਿਨ ਯਹਾਂ ਪਰ ਬਹੁਤ ਬਡੇ ਮੇਲੇ ਦੀ ਆਯੋਜਨ ਕਿਯਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਲਾਖਾਂ ਅੰਦ੍ਰਾਲੁਆਂ ਦੀ ਭੀਡ ਦੇਖਨੇ ਦੀ ਮਿਲਤੀ ਹੈ। ਯਹਾਂ ਪਰ ਵਹ ਬ੍ਰਾਹਮਸਰੋਵਰ ਮੌਂ ਜਾਨ ਕਰਤੇ ਹਨ। ਇਸਦੀ ਪੂਰੀ ਭਾਗ 1800 ਫੁਟ ਲਮ਼ਾ ਤਥਾ 1500 ਫੁਟ ਚੌਡਾ ਹੈ ਔਰ ਪਿਛੇ ਮੈਂ ਭਾਗ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਾਕਾਰੀ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਗਹਰਾਈ 15 ਫੁਟ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਤਟ ਪਰ ਅਨੇਕ ਭਵਾਨ ਅਤੇ ਮੰਦਿਰ ਦੀਆਰਾ ਹੋਤੇ ਹਨ। ਦੂਰ—ਦੂਰ ਤਕ ਲਹਰਾਤੀ ਬ੍ਰਾਹਮਸਰੋਵਰ ਦੀ ਅਪੂਰਵ ਸੌਂਦਰਤਾ ਦੀ ਨੀਲਿਮਾ ਪਰਿਟਕਾਂ ਦੀ ਚਿਤ ਕੀ ਅਪਨੀ ਆਕ੃ਤਾ ਕਰ ਲੇਂਦੀ ਹੈ।

ਜ਼ਿਆਤਿਸਰ: ਜ਼ਿਆਤਿਸਰ ਕੁਰੁਕ਷ੇਤ੍ਰ ਦੀ ਵਹ ਸਥਾਨ ਹੈ ਜਹਾਂ ਪਰ ਸ਼੍ਰੀਕ੃ਣ ਜੀ ਨੇ ਮਹਾਭਾਰਤ ਦੇ ਯੁਦ੍ਧ ਦੀ ਸਮਝ ਅੰਜੂਨ ਕੀ ਗੀਤਾ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਯਾ ਥਾ। (ਜ਼ਿਆਤਿ ਦੀ ਮਤਲਬ ਰੋਸ਼ਨੀ ਤਥਾ ਸਰ ਦੀ ਮਤਲਬ ਤਾਲਾਬ) ਜਿਸ ਬਰਗਦ ਦੀ ਵ੃ਕਾ ਨੇ ਨੀਚੇ ਸ਼੍ਰੀਕ੃ਣ ਨੇ ਅੰਜੂਨ ਕੀ ਗੀਤਾ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਯਾ ਥਾ।

ਭਦ੍ਰਕਾਲੀ ਮਾਤਾ ਮੰਦਿਰ: ਕੁਰੁਕ਷ੇਤ੍ਰ ਦੀ ਪਾਵਨ ਧਰਤੀ ਪਰ ਮਾਂ ਭਦ੍ਰਕਾਲੀ ਮਾਤਾ ਦੀ ਮੰਦਿਰ ਹੈ ਜੋ ਮਾਂ ਭਦ੍ਰਕਾਲੀ ਸ਼ਕਤਿਪੀਠ ਦੀ ਨਾਮ ਦੇ ਭੀ ਜਾਨਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੁਰਾਨੀ ਕਥਾਓਂ ਮੌਂ ਸ਼ਿਵ ਪੁਰਾਣ ਦੀ ਇਸਦੀ ਵਰਣ ਮਿਲਤਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਬਾਰ ਸਤੀ ਅਪਨੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਧਰ ਆਤੀ ਹੈ, ਵਹਾਂ ਪਰ ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਯੜ ਦੀ ਆਯੋਜਨ ਕਿਧਾ ਥਾ। ਉਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਤੀ ਦੀ ਪਿਤਾ ਦੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਤਿ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਅਪਮਾਨ ਕਰ ਦਿਯਾ ਤਥਾ ਸਤੀ ਨੇ ਕੋਈ ਮੌਂ ਆਕਰ ਉਸੀ ਯੜ ਮੌਂ ਅਪਨੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੀ ਆਹੁਤੀ ਦੇ ਦੀ। ਭਗਵਾਨ ਵਿ਷ਣੂ ਨੇ ਅਪਨੇ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੜ੍ਹ ਦੇ ਸਤੀ ਦੀ ਜਲੇ ਹੁਏ ਸ਼ਾਰੀਰ ਦੀ 52 ਹਿੱਸਿਆਂ ਮੌਂ ਬਾਂਟ ਦਿਯਾ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਹਾਂ—ਜਹਾਂ ਯਹ ਅੰਗ ਗਿਰੇ ਵਹੀ ਪਰ ਮਾਂ ਸਤੀ ਦੀ ਮੰਦਿਰ ਦਾ

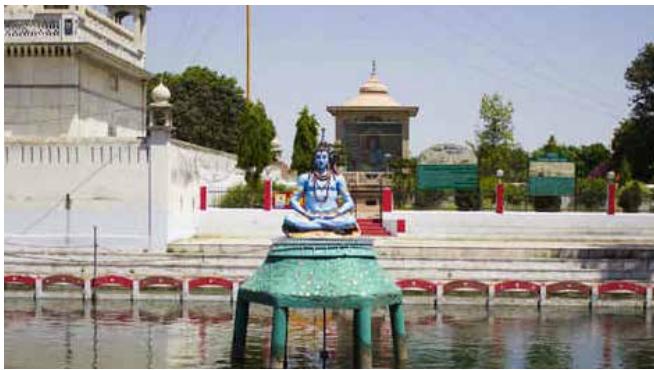

ਨਿਰ्मਾਣ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਕੁਰੁਕ਷ੇਤ੍ਰ ਮੋਂ ਭੀ ਮੌਖਿਕ ਸਤੀ ਕਾ ਅੰਗ ਗਿਰਾ ਜਿਸਕੇ ਕਾਰਣ ਯਹਾਂ ਪਰ ਭੀ ਮੰਦਿਰ ਕਾ ਨਿਰ्मਾਣ ਹੁਆ।

ਦਧਿਚਿ ਸਾਰਖਤ ਤੀਰਥ: ਯਹ ਦਧਿਚਿ ਔਰਤ ਤੀਰਥ ਸਾਰਖਤ ਸੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਤੀਰਥ ਹੈ। ਯਹਾਂ ਦਧਿਚਿ ਨੇ ਇੰਦ੍ਰ ਕੋ ਰਾਕਸ਼ਾਂ ਕਾ ਸੱਹਾਰ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਅਸਥਿਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀ ਥੀਂ।

ਦਾਖਾਣੀਅਵਰ (ਦਾਖਾਣੇਅਵਰ): ਵਿਛਾਨਾਂ ਨੇ ਇਸਕਾ ਸੰਬੰਧ ਥਾਨੇਸਰ ਸੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕਿਯਾ ਹੈ। ਯਹ ਅਤਿ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਤੀਰਥ ਹੈ। ਵਾਮਨ ਪੁਰਾਣ ਮੋਂ ਇਸ ਤੀਰਥ ਕਾ ਅਤਿ ਮਹੱਤਵ ਕਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਯਹਾਂ ਸ਼ਵਯਾਂ ਭੂ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਸਥਾਪਿਤ ਹੈ।

ਸਨਿਹਿਤ: ਯਹ ਕੁਰੁਕ਷ੇਤ੍ਰ ਕੇ ਪ੍ਰਸਿੰਦ ਤੀਰਥੀਂ ਮੋਂ ਸੇ ਏਕ ਔਰਤ ਸਾਰਖਤ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਤੀਰਥ ਹੈ ਜਾਹਾਂ ਪਰ ਅਮਾਵਾਸ ਕੋ ਏਕ ਬੜਾ ਮੇਲਾ ਲਗਤਾ ਹੈ ਜਿਸਮੋਂ ਸਿੱਖ ਸ਼੍ਰਦਾਲੁ ਭੀ ਬਹੁਤ ਬੜੀ ਮਾਤਰਾ ਮੋਂ ਸਨਾਨ ਕੇ ਲਿਏ ਆਤੇ ਹਨ। ਇਸਕੇ ਕਿਨਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਕੇ ਛਠੇ ਗੁਰੂ ਸ਼੍ਰੀ ਹਰਗੋਵਿੰਦ ਜੀ ਕਾ ਭਵਾਨੀ ਐਤਿਹਾਸਿਕ ਗੁਰੂਦਵਾਰਾ ਸਥਾਪਿਤ ਹੈ। ਵਾਮਨ ਪੁਰਾਣ ਕੇ ਇਸ ਵਰਣਨ ਸੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ ਮੋਂ ਸਨਿਹਿਤ ਬਹੁਤ ਵਿਸ਼ਾਲ ਔਰਤ ਸਥਾਨੁਤੀਰਥ ਭੀ ਇਸਮੋਂ ਸਮਾਹਿਤ ਥਾ। ਪੁਰਾਣਾਂ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਕੀ ਉਤਪਤਿ ਇਸੀ ਸਰੋਵਰ ਸੇ ਹੁੰਦੀ।

ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਭਾਰਤ ਮੋਂ ਕੁਰੁਕ਷ੇਤ੍ਰ ਅਪਨੇ ਸਮੁੱਦ੍ਰ ਰੂਪ ਮੋਂ ਵਿਦ੍ਯਮਾਨ ਥਾ ਲੇਕਿਨ ਸਮਾਂ ਦੇ ਸਾਥ-ਸਾਥ ਇਸਕੇ ਸਾਂਸਕ੃ਤਿਕ ਸ਼ਰੂਪ ਮੋਂ ਵਿਕ੃ਤਿ ਆਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸਕੇ ਪ੍ਰਾਤਿਨਿਧਿਤ ਸੱਥਿਆਨ ਕੇ ਲਿਏ ਮੈਦਾਨ ਮੋਂ ਕੂਦ ਪੱਡੀਆਂ ਰਾਜਨੈਤਿਕ ਸੱਤਾ ਹਥਿਆਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਮੈਦਾਨ ਮੋਂ ਕੂਦ ਪੱਡੀਆਂ

ਔਰ ਸਾਮਾਜਿਕ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਗਣਰਾਜਿਆਂ ਮੋਂ ਬੰਟ ਗਿਆ। ਕੁਛ ਕਾਲ ਪਸ਼ਚਾਤ ਪਾਂਥਿਚ ਦਿਸ਼ਾ ਸੇ ਆਕਰਸ਼ਣ ਆਰੰਭ ਹੋ ਗਏ ਜਿਨਕੇ ਰੋਕ ਪਾਨੇ ਕੀ ਸ਼ਕਤਿ ਕਿਸੀ ਗਣਰਾਜਿਆਂ ਮੋਂ ਨਹੀਂ ਥੀ। ਇਨ ਆਕਰਸ਼ਣਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਕੁਰੁਕ਷ੇਤ੍ਰ ਕੋ ਖੂਬ ਲੁਟਾ। ਮਹਮੂਦ ਗਜਨਵੀ ਕਾ ਤੋਂ ਉਦੇਸ਼ ਹੀ ਧਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਥਾ। ਉਸਨੇ ਕਈ ਬਾਰ ਆਕਰਸ਼ਣ ਕਰਕੇ ਕੁਰੁਕ਷ੇਤ੍ਰ ਕੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਮੰਦਿਰਾਂ ਕੋ ਧਵਸਤ ਕਿਯਾ। ਕੁਰੁਕ਷ੇਤ੍ਰ ਕੋ ਮੁਗਲਾਂ ਕੇ ਭੀ ਅਨੇਕ ਆਕਰਸ਼ਣ ਸਹਨੇ ਪੱਡੇ ਔਰ ਇਸਕਾ ਪਤਨ ਹੀ ਹੋਤਾ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੱਕ ਆਤੇ-ਆਤੇ ਕੁਰੁਕ਷ੇਤ੍ਰ ਖ਼ਾਣਡਰਾਂ ਕਾ ਉਜ਼ਾਗ ਹੁਆ ਏਕ ਗਾਂਵ ਬਣ ਕਰ ਰਹ ਗਿਆ। ਸਰਵਤ੍ਰ

ਨਿਰਧਾਰਤ ਛਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਯਾਤਾਯਾਤ ਕੇ ਭੀ ਉਚਿਤ ਸਾਧਨ ਉਪਲਬਧ ਨ ਹੋਨੇ ਕੇ ਕਾਰਣ ਯਾਤਰਿਆਂ ਕੋ ਬੱਡੇ ਖਤਰੇ ਔਰ ਕਠਿਨਾਈਆਂ ਕਾ ਸਾਮਨਾ ਕਰਨਾ ਪੱਡਤਾ ਥਾ।

ਸੱਤਾਰ ਕੇ ਦੱਸਕ ਮੋਂ ਕੇਂਦ੍ਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਕੋਨੇ ਕੇ ਉਦਘਾਰ ਕੇ ਲਿਏ ਪ੍ਰਯਾਸ ਪ੍ਰਾਰੰਭ ਕਿਏ। ਅਥਵਾ ਸ਼੍ਰੀਕ੃਷ਣ ਸੰਗ੍ਰਹਾਲਾਯ, ਪੈਨੋਰਮਾ ਵਿਜ਼ਾਨ ਕੇਨ੍ਦ੍ਰ, ਕਲਪਨਾ ਚਾਵਲਾ ਤਾਰਾਮਣਡਲ, ਹਰਿਯਾਣਾ ਕੀ ਲੋਕ ਸਾਂਸਕ੃ਤਿਕ ਦਰਸ਼ਾਨੇ ਵਾਲਾ ਧਰੋਹਰ ਸੰਗ੍ਰਹਾਲਾਯ ਏਸੇ ਸਥਲ ਬਨ ਗਏ, ਜਾਹਾਂ ਵਰ਷ ਮੋਂ ਕਈ ਲਾਖ ਦਰਸ਼ਕ, ਪਰਿਵਾਰ ਤਥਾ ਯਾਤਰੀ ਇਨਸੇ ਜਾਨ ਕਾ ਲਾਭ ਉਠਾਨੇ ਆਤੇ ਹਨ। ਅਥਵਾ ਸਾਰੀਆਂ ਤੀਰਥੀਂ ਕੇ ਵਿਕਾਸ ਕੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਸੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਕੇ ਸਾਂਸਕ੃ਤਿਕ ਮੰਤਰਾਲਾਂ ਨੇ ਇਸਕੇ ਸ਼੍ਰੀਕ੃਷ਣ ਸੰਕਿਟ ਮੋਂ ਸਮਝਿਲਿਤ ਕਿਯਾ ਹੈ ਔਰ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟ੍ਰੀਯ ਗੀਤਾ ਅਨੁਸਾਂਧਾਨ ਕੇਨ੍ਦ੍ਰ ਕੀ ਭੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀ ਹੈ ਜਿਸ ਪਰ ਕਰੋਡਾਂ ਰੂਪਧਾਰੀ ਖਚ ਕਿਯਾ ਜਾ ਰਹਾ ਹੈ। ਕੁਰੁਕ਷ੇਤ੍ਰ ਕੋ ਐਤਿਹਾਸਿਕ ਪਰਿਵਰਤਨ ਸਥਲ ਬਨਾਏ ਰਖਨੇ ਮੋਂ ਹਰਿਯਾਣਾ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਭੀ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਯਾਸ ਕਿਏ ਗਏ ਹਨ। ਯਾਤਰਿਆਂ ਕੇ ਰਹਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਕਈ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਗਿਆਂ ਹਨ। ਪਰਿਵਰਤਨ ਸਥਲਾਂ ਪਰ ਆਨੇ-ਜਾਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਉਚਿਤ ਸਾਧਨਾਂ ਕੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਿਯਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਰਿਯਾਣਾ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਮਾਂ-ਸਮਾਂ ਪਰ ਯਹਾਂ ਪਰ ਸਾਂਸਕ੃ਤਿਕ ਕਾਰਵਾਈ ਕਾ ਆਯੋਜਨ ਕਿਯਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਤਿਵਰ਷ ਦਿਸੰਬਰ ਮਾਹ ਮੋਂ ਗੀਤਾ ਮਹੋਤਸਵ ਕਾ ਆਯੋਜਨ ਭੀ ਕਿਯਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸਮੋਂ ਲਗਭਗ ਸਭੀ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਲੋਗ ਯਹਾਂ ਪਰ ਆਤੇ ਹਨ। ਕੁਰੁਕ਷ੇਤ੍ਰ ਅਪਨੇ ਪੁਰਾਨੇ ਗੌਰਵ ਤਥਾ ਅਪਨੀ ਖੋਯੀ ਹੁੰਦੀ ਕੀਤੀ ਕੋ ਪੁਨਰਾਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਵਿਸ਼ਵ ਪਟਲ ਪਰ ਉਭਰ ਕਰ ਆ ਰਹਾ ਹੈ। ਸੀਵੀ ਹੀ ਯਹ ਵਿਸ਼ਵ ਕਾ ਏਕ ਪ੍ਰਮੁਖ ਪਰਿਵਰਤਨ ਸਥਲ ਬਨ ਜਾਏਗਾ, ਜਾਹਾਂ ਦੇ ਪੁਨਰਾਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤਥਾ ਗੀਤਾ ਦੀ ਦਿਵਾਂ ਸਾਂਦੇਸ਼ ਗੁੰਜੇਗਾ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਾਰਵਾਲਿਅਤ ਰਾਜਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ

डॉ. नीरु पाठक

बात सन् 2005 की है। मेरा तबादला तिलक नगर शाखा में हो गया था। तिलक नगर शाखा मतलब ऐसे ग्राहक जो 100–200 रुपए जमा कराएंगे और निकालेंगे भी। सारा दिन वहाँ ग्राहकों की रेल-पेल लगी ही रहती। ऐसे में मुझे सेविंग की सीट मिली थी जहाँ ज्यादातर ग्राहक ऐसे ही आते थे जो अपने फॉर्म भी खुद नहीं भर सकते थे। एक दिन सुबह का ही समय था, शाखा ग्राहकों से खचाखच भरी थी। तभी एक आवाज आई मैडमजी मेरा पैसे जमा करने का फार्म भर दो। कितने पैसे हैं। 209 रुपए, यह कैसा, भैया पूरे पैसे लाया करो, 200 या 210। मैंने उसके चिल्लर लेकर, दस का नोट दिया और 210 रुपए जमा का फॉर्म भर दिया। हर एक—दो हफ्ते में ऐसा ही होता। कभी 217, 208, कभी 167 रुपए, ये उसकी उस बीच में कमाया गया पैसा होता जिन्हें वो महीने के अंत में निकालकर अपने गाँव मनीऑर्डर करता था। एक—दो रुपए से मुझे कुछ फर्क नहीं पड़ता बल्कि उसके खुले पैसों से मेरा बस का किराया हो जाता और कैशियर को भी पैसे जमा करने में मुश्किल नहीं होती थी। मुझे मेरे सहकर्मी टोकते धीरे—धीरे, उसने अपने बारे में बताया, उसका नाम हरीशचंद्र था। वह मोची का काम करता थ। बड़ी मुश्किल से गुजर—बसर होती, पर फिर भी जो बचत होती वो अपने माता—पिता को भेजता। उसकी पत्नी भी घरों में खाना बनाती थी। दोनों के चेहरे पर सदैव संतोष रहता। मुझे भी पता नहीं क्यूँ एक अपनापन सा महसूस होता। शाखा में उसके आते ही साथी स्टाफ कहते, नीरु तुम्हारे ग्राहक आ गए। तुम ही करो इसका काम। कुछ व्यंग में, कुछ हंसी में और कुछ शरारत से। ऐसी बातों से मुझे कुछ फर्क नहीं पड़ता था।

दिन यूंही बीत रहे थे। उम्र बढ़ रही थी। बचपन में लगी पैर की चोट में कभी बहुत दर्द होने लगता जिससे पैर सूज जाता था। मुझे चलने में भी बहुत दिक्कत होने लगती। कोई वर्षा पैर में नहीं आती। शाखा में ज्यादातर मैं सिर्फ जुराब पहनकर ही घूमती। एक दिन सुबह शाखा खुलते ही हरीशचंद्र अपनी पत्नी के साथ आया और आते ही कहने लगा मैडम जरा सीट से बाहर आइए।

जारा सोचिए ?

मैंने कहा देखो मुझे चलने में परेशानी होती है। वो हाथ जोड़कर मेरे सामने खड़ा रहा, मैडम प्लीज, उसकी पत्नी भी बोली। मैं सीट से उठकर बाहर आयी, उसकी पत्नी ने एक चप्पल की जोड़ी मेरे सामने रख दी, मैंने कहा ये कैसे बनायी, बिल्कुल मेरे नाप की और इतनी आरामदायक। मैडम आपको ऐसे चलता देखकर मैंने खुद बनायी है आपके लिए। उसका स्नेह देखकर मेरी आंखे भर आयीं। मैंने कहा पर इसके पैसे दिए बिना मैं इसे नहीं पहनूँगी। मेरे ऐसा कहते ही वो विनम्रता से बोला आपको आपके भाई की ओर से। आप जो मेरे पैसों में पैसे मिलाकर हमेशा जमा करवाती हैं।

शाखा का सारा स्टाफ जैसे अवाक था। बात केवल एक जोड़ी चप्पल की नहीं थी। साथ में उनका अमूल्य स्नेह, आत्मीयता और कृतज्ञता भी थी। बैंक में ग्राहक का काम करना तो हमारी ड्यूटी है लेकिन इसके बदले में आप क्या-क्या प्राप्त कर सकते हैं ज़रा सोचिए?

प्रधान कार्यालय राजभाषा विभाग

ਬੈਂਕ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਅੰਚਲ ਕਾਰਗਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਤਕਤਾ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਸਪਨਾਹ - 2021

ਅੰਚਲ ਕਾਰਗਲੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਸਪਨਾਹ

ਅੰਚਲ ਕਾਰਗਲੀ ਕੋਲਕਾਤਾ

ਅੰਚਲ ਕਾਰਗਲੀ ਫਟੀਦਕੋਟ

ਅੰਚਲ ਕਾਰਗਲੀ ਬੰਡਿਡਾ

ਅੰਚਲ ਕਾਰਗਲੀ ਬਰੇਲੀ ਦ੍ਰਾਗ ਰਕਤਦਾਨ ਥਿਵਿਰ ਦਾ ਆਯੋਜਨ

ਸਤਕਤਾ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਸਪਨਾਹ - 2021 ਦੇ ਉਪਲਕ्षਾ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਏਣਡ ਸਿੰਘ ਬੈਂਕ ਅੰਚਲਿਕ ਕਾਰਗਲੀ ਬਰੇਲੀ ਅਤੇ ਆਈਏਮਏ (ਇੰਡੀਯਨ ਮੈਡਿਕਲ ਏਸੋਸਿਏਸ਼ਨ) ਬਰੇਲੀ ਦੇ ਆਪਸੀ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇ ਨਾਲ ਰਕਤਦਾਨ ਥਿਵਿਰ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਆਂਚਲਿਕ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਸ਼੍ਰੀ ਵਿਜਯ ਕੁਮਾਰ ਨਿਰਾਜਨ ਦੇ ਮਾਰਗਦਾਰਤਾ ਵਿੱਚ ਕਿਯਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਆਯੋਜਨ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਏਣਡ ਸਿੰਘ ਬੈਂਕ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਖਾਵਾਂ ਅਤੇ ਆਂਚਲਿਕ ਕਾਰਗਲੀ ਵਿੱਚ ਕਾਰਗਰਤ ਸਟਾਫ ਸਦਸ਼ੀਆਂ ਦ੍ਰਾਗ ਰਕਤਦਾਨ ਕਿਯਾ ਗਿਆ।

सतर्कता जागरूकता सप्ताह -2021

प्रधान कार्यालय में 26 अक्टूबर, 2021 को बैंक के मुख्य सतर्कता अधिकारी श्री अम्बरीष कुमार मिश्रा तथा कार्यकारी निदेशक डॉ. रामजस यादव द्वारा अन्य उच्चाधिकारियों को सत्यनिष्ठा प्रतिज्ञा दिलाकर सतर्कता जागरूकता सप्ताह -2021 का शुभारंभ किया गया। इस वर्ष सतर्कता जागरूकता सप्ताह 26 अक्टूबर से 1 नवंबर, 2021 तक “स्वतंत्र भारत @ 75: सत्यनिष्ठा से आत्मनिर्भरता” विषय के साथ मनाया गया। साथ ही “लोकहित प्रकटीकरण और मुख्यबिर संरक्षण” के अंतर्गत शिकायतों के बारे में जागरूकता का प्रचार करने के लिए बैंक में पोस्टर प्रदर्शित किए गए।

७५ वीं जनवार मी बो डवाव

ਪੰਜਾਬ ਏਣਡ ਸਿੰਘ ਬੈਂਕ

(ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਉਪਕੰਮ)

Punjab & Sind Bank

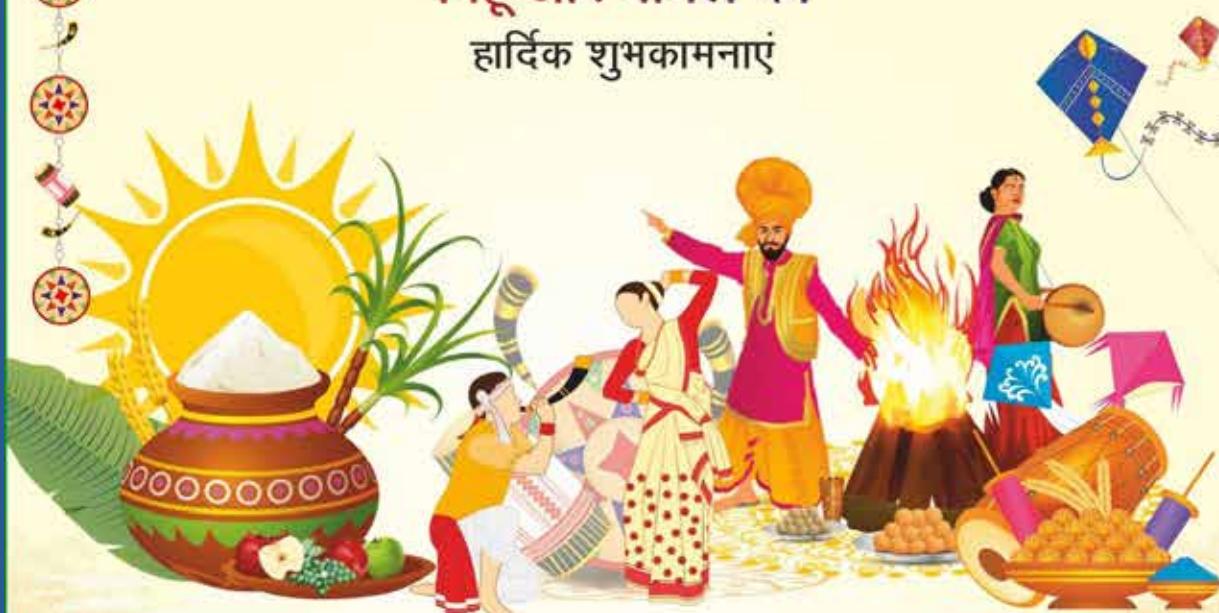
(A Govt. of India Undertaking)

ਜਹਾਂ ਸੇਵਾ ਹੀ ਜੀਵਨ-ਧ੍ਯੋਹ ਹੈ

ਆਜ਼ਾਦੀ ਕਾ
ਅਮ੍ਰਿਤ ਮਹੋਤਸਵ

ਲੋਹੜੀ, ਮਕਰ ਸ਼ਕਾਂਤਿ,
ਬਿਹੂ ਔਰ ਪੋਂਗਲ ਕੀ
ਹਾਰਦਿਕ ਸ਼ੁਭਕਾਮਨਾਏਂ

@ 7.00*

ਹਮਾਰੇ ਆਕਾਖਕ ਆਫਰ

ਨਿਯਮਾਵਾਲ ਔਰ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਚੈਕਿੰਗ
ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਕਾ ਆਨਵ ਲੇ

ਹੋਮ ਲੋਨ

@ 6.50*

ਈਮਆਈ ਪ੍ਰਤੀ ਲਾਖ ₹632/-

- ਸ਼ੁਨ੍ਧ ਪ੍ਰੋਸੇਸਿੰਗ ਸ਼ੁਲਕ
- ਲੋਕਰ ਕਿਰਾਏ ਮੌ 50% ਕੀ ਛੂਟ

ਵਾਹਨ ਲੋਨ

@ 6.80*

ਈਮਆਈ ਪ੍ਰਤੀ ਲਾਖ ₹1500/-

- ਸ਼ੁਨ੍ਧ ਪ੍ਰੋਸੇਸਿੰਗ ਸ਼ੁਲਕ
- ਆਨ ਰੋਡ 100% ਫਾਇਨੈਂਸ

ਖਾਦ ਏਵਂ ਕ੃ਧਿ

ਪ੍ਰਸੰਸਕਰਣ ਇਕਾਇਆ (ਐਮਏਸਏਮੰਈ)

50% ਕੀ ਛੂਟ
ਪ੍ਰੋਸੇਸਿੰਗ ਸ਼ੁਲਕ ਮੌ
ਐਮਏਸਏਮੰਈ/ਫੂਡ ਪ੍ਰੋਸੇਸਿੰਗ/
ਰਾਇਸ ਸ਼ੈਲਸ ਕੇ ਲਿਏ

ਅਧਿਕ ਜਾਨਕਾਰੀ ਕੇ ਲਿਏ ਹਮਾਰੀ ਨਿਕਟਤਮ ਸ਼ਾਖਾ ਸੇ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ, ਯਾ
ਹਮਾਰੀ ਵੇਬਸਾਈਟ <https://punjabandsindbank.co.in> ਦੇਖੋ

1800 419 8300 (ਟੋਲ ਫ੍ਰੀ) | ਈਮੇਲ : dgm.ce@psb.co.in

ਹਮੇਂ ਫੌਲੋ ਕਰੋ @PSBIndOfficial

ਨਿਯਮਾਵਾਲ ਇੰਡੀਆ ਵੇਬਸਾਈਟ
ਪੰਜਾਬ ਏਣਡ ਸਿੰਘ ਬੈਂਕ